RADU
D. ROSETTI

INSTANTANEE TURISTICE

COLECȚIA UNIVERSUL LITERAR

INSTANTANEE TURISTICE

RADU D. ROSETTI

INSTANTANEE TURISTICE

COLECȚIA „UNIVERSUL LITERAR"

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL"

Instantanee Turistice

Pentru-a nu știu câtea oară —
Fi'ndcă tot n'am alinat
Dorul care mă omoară —
Iar pe drumuri am plecat.

Acum iar mă duce trenul
Printre munții din Aribèrg,
Și eu iar repet refrenul:
Către care țintă merg ?

O să mă opresc vreodată,
Sau voiu merge ne'ncetat ?
— Pe fereastră mi s'arată
Cimitirul unui sat.
(1900)

„O urmă de vechiu obiceiu", cum cântă poetul, m'a îndemnat să iau iar note din călătoria făcută anul trecut în Italia. Rar, din când în când, cititorii cotidianelor au avut ocazia să-mi citească impresiile în câte-un foileton răsleț, apărut la diferite ocazii. Cea mai mare parte din instantaneele mele turistice n'au văzut, însă, lumina tiparului, fiind prea personale.

Dar iată că anul acesta — „Năravul din fire n'are lecuire" — notesul meu numărul 50, s'a umplut cu alte însemnări, culese de pe-aceleași țărmuri, cari, adăugate la cele dintâi, formează un material din care se poate culege ceva.

Cedez, dar, prietenilor, cari mă sfătuesc „să le dau drumul" și înlăturând ce e de prisos, le înșir:

„Oh ! che bella cosa niente fare !" Iată-mă iar în „Simplon" pentru-a nu știu câtea oară, spre Italia.

Aștept nerăbdător să văd pe cine am tovarăș în vagonul cu paturi. E de-o însemnătatee dosebită. Dacă ai ghinionul să ai vecin pe unul care tușește, scuipă, sforăie sau fumează trabucuri, — chiar și pe unul care n'are altă vină decât că și-a scos în ziua plecării hainele dela naftalină, (cum am pățit-o odată), ești nenorocit.

Iată-l sosind, cu vre-o trei saci albi în mână, cu hamalul după el, încărcat cu alți saci.

— Trebue să fie un negustor de făină, îmi zic. Dar cum îl lasă cu așa marfă în wagon-lits !

Mă liniștesc puțin când îl văd că dă mâna cu fostul ministru Caranfil, care se sue și el în compartimentul de alături ; și răsuflu ușurat când se recomandă :

— Inginer Furnarachy.

— Ce naiba ai în saci-ăștia, nene Furnarachy ? îl întreb râzând, c'am înghețat când te-ai suit. Nu știam drept ce să te iau...

— Sculele și hainele pentru yachting, îmi spune, făcând haz la rândul lui. Mă duc cu președintele nostru la Abazzia, de unde ne urcăm într'un cutter cu care vrem să navigăm până la Corfu.

Ziua e lungă. La taifas cu fostul ministru al aviației și cu tovarășul meu de cabină, înșirăm multe. Demnă de notat, prin originalitatea ei, una a d-lui Caranfil:

— Ați observat uneori la zar? Dă unul șase șase la rând, de rămâi uimit. Fără'ndoială, îți zici, ori are un sistem special de-a arunca bilele, ori sunt măsluite.

Da' de unde ?! Supuse celui mai riguros examen, constați că sunt zaruri ca toate zarurile, și omul le învârtește ca mine și ca d-ta. Dar bilele, mereu, tot șase șase! Explicație nu există. Ce-i de făcut cu un asemenea adversar? Ori i te adresezi politicos „Mersi" și nu mai joci cu el, ori arunci bilele și-ți încerci norocul cu altele, dacă ai la îndemână.

Așa e și'n viață, domnule. Ai de pildă un asociat într'o afacere, și deși e priceput și cinstit, tot ce întreprinzi cu el, ese anapoda. Par'că e blestem. Numai ghinion. Ce e de făcut ? Nimic : ciudățenia zarurilor n'are explicație. Desfaci tovărășia, și gata treaba.

— Cum ai făcut d-ta, când ai demisionat din guvern, cu fostul prim ministru X, gata-gata să-i spun. Dar prea făcusem cunoștință de curând și-mi era să nu se supere.

...Pe o câmpie. Din cauza terenului slab pesemne, sau a liniei în reparație, locomotiva își încetinește mersul, și călătorii, la ferestre, privesc curioși.

— Ziare, domnule, ziare !

E un ciobănaș care fuge după tren, inaugurând un gen de cerșetorie inedit.

Foile de dimineață curg, și ciobănașul le culege. Nu pentru el, desigur. Pentru domnul primar, notar, șef de jandarmi, sau preot din vre-o comună apropiată, care cu mijlocul acesta primesc știrile din țară cu o zi, două mai devreme.

Timișoara. — Gazetarul Ciuceanu se sue în tren, să întovărășească până la graniță, un domn, căruia prezenții îi fac o manifestație de simpatie. Sunt profesorii universitari locali ce-și iau rămas bun dela savantul american Charles Upson Clark, venit la Timișoara să conferențieze și să ne vorbească de bine.

— Cum a fost, Ciucene ?

— Splendid, moncher. De altfel era de prevăzut. A vorbit în românește. E un poliglot celebru. Ne cunoaște parc'ar fi născut aici.

Ca să-l distreze, Ciuceanu îl introduce în cabina noastră și fiindcă ne-a prins asupra glumelor, d. profesor toarnă și el una.

— Ia'ntreabă-l Ciucene, printre studiile făcute la țară, a băgat de seamă înjurătura românească?

Americanul, care ne înțelege limba la perfecție, ne lămurește că nu.

I-am pus în unanimitate nota 3. Și l-am notat în catalog: „Îi lipsește spiritul de observație".

I-am dat, însă nota 10 la ingeniozitate.

L-am văzut țăcănind viguros peste câteva minute la o mașină minusculă de scris, ca să scoată șase manuscrise deodată.

— Sunt vești pentru amicii mei din New-York, ne explică d-nul profesor. In loc să repet acelaș lucru de șase ori, bat la mașină o singură scrisoare, în nenumărate foi, cu același text, după cum vedeți, ca să scriu apoi numai adresele separat. Americănește.

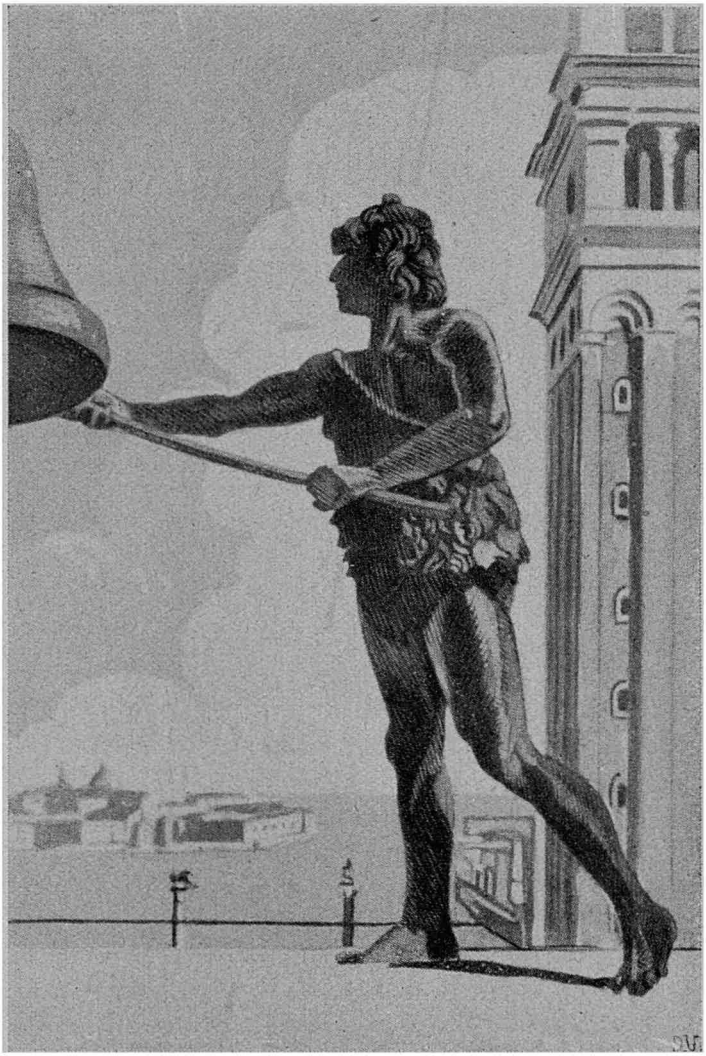

Venezia

Serenessima. Un porumbel, sburând de-asupra mea, mă spârcăe de bun venit, cu'n găinaț alb ca laptele.

Felicita. „Aduce noroc!", mă consolează hamalul care mă urmează.

Gondola, signore, Gondola! Gondola!

Barca neagră cu „felza" îndoliată la mijloc și cu halebarda argintie din vârf, mă duce iar de-alungul „calle"-lor încadrate și ele în negru, la colțul canalelor, parc'ar fi anunțuri mortuare. „A-oèl!".

Ceea ce admir, de-astădată, până să ajung la destinație, nu mai e priveliștea minunată pe care o cunosc, ci echilibristica gondolierului.

In picioare, la spate, în cadență, cu toate valurile făcute de vaporașele în trecere, — uneori bizarul echipaj ridicându-se în picioare ca un armăsar — vâslește imperturbabil.

Îi privesc portul artistic. Cu bereta în vârful capului, cu tricoul strâns pe corp, cu pantaloni marinărești,

strâmți pe pulpe și largi jos, cu brâu roșu peste mijloc, ca al țăranilor noștri, parcă-i scos din cadră. Scânteetor de deștept. Cunoașteți anecdota?

— Rinaldo, a încercat odată să facă o glumă un englez. Nu care cumva maică-ta a fost la Londra? Auzi ce spune portarul hotelului: că semănăm parcă am fi frați.

— Maică-mea n'a fost, a răspuns cu prezență de spirit venețianul. Dar știu c'a fost tată-meu!

Tablou. [1])

Plouă. „Il pleut immensement et j'entends seul au milieu de la solitude mouillée un cri d'oiseaux". (Claudel).

Văzut-ați vreodată Veneția pe ploae sau pe ceață? I-au cântat poeții și pictorii coloritul unic al mării și al cerului, simfonia umbrelor depe fațadele bătrânelor palate ce se'nșiră mărețe de-alungul canalelor, s'au întrecut pictorii în popularizarea gondolei pitorești, dar nimeni până azi n'a zugrăvit'o când începe rafala, când vântul te'ngheață, când umezeala te pătrunde la oase și când norul gros ce se lasă de-asupra regiunii lagunelor te face să nu mai vezi la doi pași.

Peisagiul Londrei în care mergi iarna în brobote e nimic pe lângă înfățișarea de câteodată a cetății dogilor. Dacă mai pui la socoteală cântecul lugubru al streașinelor, — nu al streașenilor Parisului, „Il pleut

1) Anecdota aceasta s'a pus când pe contul lui Napoleon, când pe-al nuștiu cărui imperator roman. Ea e de fapt Venețiană.

sur la ville comme il pleure dans mon coeur" — ci picpicul sinistru al streașinilor Veneției, unde apa căzând pe lespezile de marmoră redă sunetul la pătrat, precum și orbăcăitul locuitorilor ce se strecoară sfios, cu lanternele aprinse, peste punțile sinistre, ce răsar icicolo ca niște fantome albe, ai un tablou complet.

Mi-a rămas în memorie un Noembrie, pe lagună, îngrozitor. Urletele sirenelor vapoarelor, prin ceața neagră și rece, n'am să le uit niciodată.

Alianța austro-italiană *) s'anunță cu noroc. Soarele a răsărit ca prin farmec și excelențele lor Schuschnigg și Mussolini se întâlnesc sub cerul senin al Italiei, în ovațiile mulțimei de pe cheurile canalelor.

Îi privesc. Cel dintâi, cap de vienez simpatic, cu mustața mică, tunsă pe buză: Ducele, așa cum l-ați văzut de mii de ori în ilustrații, puțin cam burtos. După ce face salutul roman, sare svelt într'o barcă cu motor în întâmpinarea oaspetelui. Strângeri de mână, aplauze, Giovinezza, Eviva l'Austria! etc...

Unde ești Silvio Pellico, cu-ale tale Prigioni, să vezi ziua înfrățirii?

Cei mai sgomotoși sunt studenții. Cum e și „festa nazionale" Natale di Roma, toate corporațiile și-au îmbrăcat uniforma respectivă. Copiii universităților, capela umoristică reprezentând o tichie bizară, cu sfori împrejur, de care atârnă fel de fel de drăcii: linguri,

*) Notele acestea, după cum am arătat mai sus, sunt începute în 1937.

foarfeci, paianjeni, macaroane, flori, călimări, ghete, scaune, etc. — toate în miniatură bine'nțeles.

Cel mai mare succes l-a avut unul care și-a agățat de tichie... o pisică moartă! Tinerețea trebue să petreacă.

Bereta fantastică nu lipsește nici de pe capul studentelor, cari urlă la un loc cu tovarășii de bancă. Tradiția trebue să fi rămas de pe vremea Carnavalului.

Oricum, în privința asta, românul are un spirit de seriozitate poate unic. Îl vedeți cu țuflicul studenților descriși mai sus, sau cu pana tirolezilor din vârful pălăriei liliputane, ca de clovn? Îl vedeți pe țăranul nostru cu jobenul caraghios al săteanului scandinav, sau chiar pe soldatul român cu fustulița highlanderilor scoțieni?

Veste de senzație. Un hoț a profitat de lipsa de atenție a organelor polițienești, ocupate cu menținerea ordinei, și a furat... plumbul care acopereau i Piombi, celebrele carceri de peste Puntea Suspinelor, în cari osândiții mureau de căldura îngrozitoare a tavanului.

Dacă l'or prinde, te pomenești că se apără și el spunând c'a vrut să răzbune pe Silvio Pellico, cum s'a apărat ăl de-a sfeterisit Gioconda lui Leonardo da Vinci, dela Luvru din Paris, scuzându-se că'n definitiv și Napoleon a furat-o Italiei, dela Roma!

Obosit de umblet și de mulțime, sub Torre del Orologio, privesc istovit împrejur, doar voiu găsi o bancă, o lespede sau un loc în barul de-alături, unde local-

nicii au năvălit să-și bea vermutul de rigoare, dar nu descoper nici un loc liber! Evrica! La colțul „callei" care merge spre Merceria, taburelul de pae, în trei picioare, al cerșetorului car-și face meseria acolo de ani îndelungați — bietul bătrân care probabil l-a lăsat liber câteva momente, să-și stingă setea la cârciuma de-alături.

M'așez tacticos pe el, fără să mă sinchisesc de mirarea celor ce se uită curioși că locul și-a schimbat stăpânul.

Da'nu mi-a dat unul, o centimă, de afurisenie. In schimb, i-am plătit eu moșului chiria, îndată ce s'a întors.

Piazetta. Aștept vaporașul pentru Rialto, stând, de vorbă cu'n gondolier. Își unge halebarda din vârful prorei, cu untdelemn.

— Per che ?

— La pioggia ! îmi răspunde amicul, arătându-mi nourii ce amenință la orizont.

Altfel ar rugini.

Vreau să-l încerc dac'așî cunoaște orașul, măcar ca noi care-l știm din cărți. Răspunde ca un Baedecker: are 150 de canaluri, 117 insule și 378 de punți.

Mă uit iar la el cu atenție. Leit tipul lui Coleone, celebrul condotier, reprezentat în bronz lângă Scuola di San Marco.

Vaporașul a venit. Feeria palatelor de pe Canal Grande se desfășoară din nou înaintea mea. Foscari,

Calergi, Balbi, Corner, Loredan, Contarini, Pisani, Grimani, Dandolo, etc... își arată iar marmorele înegrite de vreme. Dar ceva nou pentru mine sunt covoarele dela ferestre. Aproape nu-i casă fără podoaba ei, printre steaguri.

— Arazzi ! Tapetti ! Veche piese ! Steme di famiglia ! aud în jurul meu exclamațiile celor ce le-admiră ca și mine.

Unele în culori vii, altele șterse de vreme, cu blazonul familiilor, aduc cu brocaurile noastre popești, peste cari și-au însemnat anii secolele.

...Și gândul meu se duce la anii copilăriei, când tot așa la zile mari, la noi la Teatrul Național, la reprezentații de gală, boerii și-aduceau de-acasă covoarele cele mai de preț, și le'nșirau de-alungul lojilor.

„Casa Romena"

Dac'aș spune că — ajuns la Venezia pentru-a nu știu câtea oară — am tras deadreptul la Casa Romena, aș minți. Am sosit tocmai în ziua întâlnirii lui Mussolini cu Schuschnig și numai după ce am căutat zadarnic adăpost la toate hotelurile supraîncărcate din cetatea Dogilor, mi-am adus aminte de-o recomandație a amicului meu Chemale, și m'am îndreptat pocăit spre instituția d-lui Iorga din Campo S-ta Fosca No. 2214.

Jumătate din Palazzo Correr, declarat monument național, și devenit proprietatea noastră după strădуința marelui cărturar Nicolae Iorga, a fost achiziționat de d-sa pentru Institutul de studii sud-est european, al cărui director este, și e o clădire de toată frumusețea, în stil roman, construit pe deantregul din marmoră albă de Istria.

Cealaltă jumătate a clădirii adăpostește Institutul de asistență socială fascist.

Ca să se vadă cât e de prețuită Casa noastră, ajunge să se știe că proprietarii sus numitului Institut, au propus d-lui Iorga s'o cedeze, dându-i în schimb

un castel luxos așezat chiar în inima Veneziei, lângă S. Marco, — dar inimosul nostru dascăl le-a răspuns că prea a pus multă inimă până să-l vadă înfăptuit („Ho messo un pezzo della mia anima" s'a scuzat profesorul chiar în limba lor), așa că solicitatorii au trebuit în cele din urmă să se resemneze.

Avea dreptate d. Iorga. Nu se știe îndeajuns câtă stăruință și răbdare i-a trebuit până să pună mâna pe o asemenea podoabă. A întrebuințat și puțină diplomație. A cumpărat la 'nceput două camere, apoi un etaj, apoi prăvăliile producătoare de mici venituri, apoi cellalt cat, și numai în Noembrie trecut ultimul apartament, așa numitul „piano nobile", evacuat la 1 Mai 1937, dată dela care Casa Romena a devenit însfârșit definitiv a noastră.

Sun, și mă primește chiar d-șoara Potop, conducătoarea Instituției, una dintre cele mai strălucite absolvente ale facultății noastre de Istorie. Tocmai cobora scara, să plece în oraș. Avea în mână un pachețel.

— Mă duceam, îmi spune dânsa, să las contesei... (am uitat cum mi-a identificat-o) niște „Poale'n brâu". I-am făcut odată, când am invitat-o la noi la masă, dulciul nostru moldovenesc și și-a lins buzele. Mi-a pomenit de el de câte ori ne-am întâlnit... Ca să-i fac plăcere, îi mai duc câteva.

E și acesta un mijloc de propagandă națională. Oficiile de turism străine nu răspândesc printre altele și hărți gastronomice? Cît mi-a dăruit chiar eri o broșurică L'Italie gastronomique în care se slăvesc fai-

moasele maccheroni, il brodetto, supa savuroasă de pește și mortadella de Bologna!

Imprejur, activitate febrilă. Scările de piatră, ca'n palmă: parchetele sticlă, geamurile oglindă.

— Deretec de Paști, îmi explică harnica conducătoare. De-o săptămână de când scuturăm le-am înnebunit, mă mai dumirește d-șoara Potop, arătându-mi cele două femei cu măturile în mână. Să știe și ele ce'nseamnă gospodărie românească...

După ce-i istorisesc cele pățite, cu'n mea culpa necesar, îmi face cinstea să mă instaleze chiar în apartamentul d-lui Iorga.

Un birou sobru, în stil local, alături de-o cameră de culcare nu mai puțin modestă, amândouă încăperile, însă, de un gust desăvârșit. Plafoanele în special, pur „setecento veneziano" sunt o minune.

Bizare, „apele" ușilor de stejar masiv lustruit, dela apartamentul profesorului, dând iluzia, la prima vedere, că sunt doi îngeri cari-l păzesc.

Nota națională o dau fotografiile cu vederi de pe la noi, o icoană, și câteva covoare românești dela Văleni, aduse aci de d. Iorga, care le-a luat... din zestrea fetelor d-sale!

Să nu uit câteva albumuri de propagandă turistică. Au trecut pân'acum pe sub ochii a nu știu câtor mii de doritori să ne cunoască țara.

La câte lucruri nu m'am gândit toată noaptea, în palatul acesta străvechi, întins mândru în patul d-lui Iorga?! Bine 'nțeles, în prim rând, la activitatea d-sale

prodigioasă pe toate tărâmurile culturale. Venezia, și-a spus d-sa, este legată de istoria orientului cu mii de evenimente. Care altă parte a lumii ar putea să ajute desvoltării studiilor sud-est europene mai mult ca dânsa?

Și-a făurit instituția de care-am pomenit, în care studenții să aibă putința să șadă ca să purice hrisoavele arhivelor, pictorii și sculptorii să se desăvârșească, colindând muzeele, însfârșit intelectualii să se cultive.

Aci e locul să arăt că nu numai studenții sunt primiți în Casa Romena, (în cele douăzeci de odăi au loc berechet), ci și particularii, în schimbul unei sume aproape derizorii, cu singura condiție, afișată pe pereți, a unei purtări cuviincioase. Ba, pot să și mănânce. Menajera localului prepară niște scampi superiori mult celor căutați la Taverna Felice. Profesorul, în special, îi apreciază decâteori vine...

Din când în când se dau concerte, se țin conferințe, se proiectează filme — d-șoara Potop dă și lecții de limba română — însfârșit Casa Romena e un focar de românească cultură, care ne cinstește.

Și ce nu s'ar mai putea face dac'ar fi puțină tragere de inimă din partea statului sau a particularilor? S'ar putea trimite la Venezia absolvenți ai școalei de meserii, să prindă meșteșugul lucrătorilor fabricei de sticlă dela Murano; cei ce s'au specializat în arta decorativă, să fure secretul incizării în piatră; fete tinere, să se perfecționeze în migala brodatului.

...Dar văd că s'a făcut ziuă și n'am adormit. „Hoi!"

îngână gondolierii pe sub ferestrele mele, pe când apa lagunei tremură pe tavan.

Mă uit la ceas. Șapte. La opt trebue să plec la Taormina.

In câteva minute sunt la gară. Nu înainte de a mulțumi cu'n calambur nevinovat în ceaslovul „Casei Romena" în care iscălesc vizitatorii :

Pentru ce-au putut să facă
Românești le simțiri,
Cântă lira mea săracă
Un... Potop de mulțumiri.

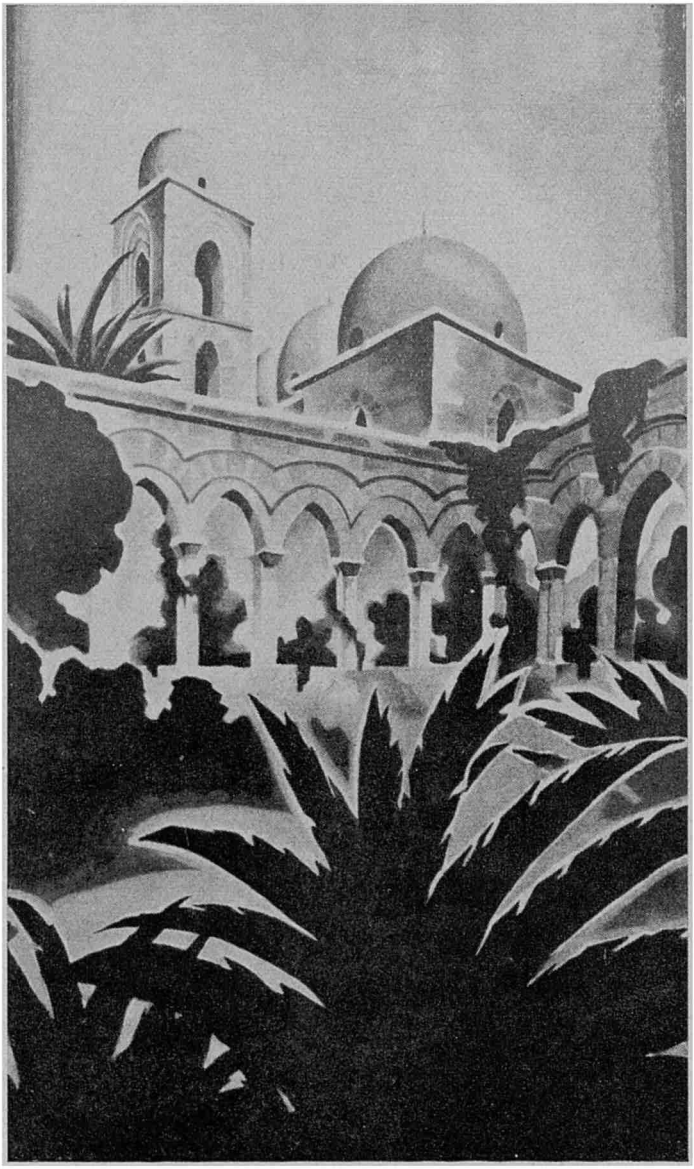

Spre Sicilia

Vedi Napoli e poi mori! „Dac'ai văzut Napoli, în zadar să te mai obosești cu drumul mai departe, fiindcă priveliște mai minunată ca a golfului de lângă Vezuv, cu Sorrento în față și Capri la orizont, nu mai e alta pe lume" mi-a spus aproape unanimitatea călătorilor cari, deși veniți din Italia, ca și mine, de mai multe ori, s'au oprit la poalele vulcanului.

— Cine ți-a spus, n'a văzut Sicilia. Carton, domnule, carton toate pe lângă Taormina, bunăoară, s'a indignat astă iarnă, plastic, un amic întrebat la rândul lui; și citându-mi și fraza lui Goethe, „Italia e un tablou care fără Sicilia n'ar fi ce este, adică paradisul pământesc", m'a făcut să sbor spre Primavera siciliana.

Și împreună cu Goethe m'au îndemnat mai mulți de meseria lui, fiindcă aproape n'a existat scriitor mare să nu preamărească peninsula minunată. Trebuința de-a vedea Italia a devenit pentru intelectuali o cerință organică. Numai două genii au făcut excepție: Schiller și Shakespeare. In ceea ce privește pe Shakespeare, faptul pare cu atât mai curios cu cât o mare parte din

subiectele pieselor lui sunt luate de pe pământul Italiei.

Am zis mai sus că sbor spre Primavera siciliana, și subliniez înc'odată anotimpul, fiindcă nu este adevărat ce spun reclamele, că 'n Sicilia e totdeauna primăvară, reproducând din Cicerone: „Aici nu se știe ziuă fără soare". Fără soare e una, și primăvară e alta. Asta a făcut pe mulți, — duși acolo în alte anotimpuri, — să plece deziluzionați din încântătoarea insulă a Mediteranei.

Sicilia trebue savurată în Aprilie și Maiu, când flora ei unică dă impresie de rai. Altfel, ca să fac o comparație la îndemâna tutulor, e ca și când ai vedea Cișmigiul în Iulie. Frumos și-atunci — dar altfel s'arată ochilor când începe s'adie zefirul.

...Bologna, Firenze, Roma, Napoli, etc... spre Sicilia — drum lung, aproape treizeci de ceasuri dela Venezia — 3422 de kilometri dela București, — localități cu nume sonore, pe lângă cari trec, nu mă mai interesează. Le voiu revedea la întoarcere. Acum îmi răsună în urechi alte nume sonore: Reggio, Messina, Catania, Taormina, Siracusa, Girgenti. Am impresia că merg spre-o altă țară — ceea ce și cam este, fiindcă insula are o suprafață de 26.000 de kilometri patrați, pe cari trăesc cinci milioane de locuitori, cu obiceiurile lor particulare.

Clasicul peisaj, ce desmiardă ochiul călătorului, se întinde iar înaintea mea. Sub cerul albastru, satele pe crestele munților, cu zidurile cenușii, părând cetăți râ-

zând la soare: gările înflorite, în mijlocul cărora apare șeful cu șapca roșie — și nelipsita reclamă Olio Sasso.

Pe un zid... Azzini generali.

Ce drăcie să fie asta? A! un mucalit a găsit cu cale să radă primele silabe dela Magazzini generali, și-a eșit, spre hazul trecătorilor, măgăria de mai sus.

Isprava trebue să fie făcută de curând, fiindcă altfel s'ar fi găsit desigur cineva să se indigneze și să pună literele la loc, — gluma fiind făcută tocmai lângă altă inscripție: Credere, Obedire, Combatere, iscălit Mussolini, poruncă pe care de-aci 'nainte o voiu ceti aproape pe toate zidurile caselor din localitățile pe unde voiu trece.

Nu numai aceste trei cuvinte, însă, îmi vor apare de-aci'nainte pe toate clădirile, ci o întreagă literatură de îndemnuri îmbărbătoare, cari scrise cu litere cât mai vizibile și iscălite de Duce, înflăcărează mulțimea și-i ridică simțimântul patriotic, incontinuu. Am copiat câte-va la 'ntâmplare:

L'Opera dell' Italia e appena incominciata. Bisogna andare innanzi. Opera Italiei e de-abia începută. Trebue să mergem înainte.

La storia non e dei vili, ma dei corragiosi: non e dei poltroni, ma degli operanti. Pe scurt, „Istoria, n'o scriu lașii, ci curagioșii".

Chi non e degno de morire per la sua fede, non e degno di professarla. Cine nu e demn să moară pentru credința lui, nu merită s'o aibă.

Noi tirerremo dirito. **Pe românește „Noi nu pregetăm; tragem".**

Pe fațada unei biserici: Sollo Iddio puo piegare la volonta fascista; gli uomini e la cose mai. **Numai Dumnezeu poate să înfrângă voința fascistă; oamenii și cauzele, niciodată.**

Imperativele acestea, scrise direct pe varul alb al imobilelor, sunt presărate în tot cuprinsul Italiei, dar nicăeri n'apar mai în relief ca în satele Siciliei, unde locurile virane dintre case sunt mai mari. Pe lângă localnici, le pot citi toți călătorii, din fuga trenului.

Un ultim: Il popolo italiano a creato col suo sangue l'Impero, lo fecondera col suo lavoro, lo difendera con le sue arme. **Poporul italian a creat Imperiul cu sângele lui; îl va face rodnic cu munca lui, îl va apăra cu armele.**

E ușor de închipuit cum gâdilă amorul propriu al italianului toate aceste fraze luate din discursurile vigurosului dictator, care și-a transformat țara în câțiva ani, de n'o mai recunoști.

Presa ține isonul entuziasmului și ea: Stasera Roma e ancora la capitale del mondo. **„Astăseară Roma e iar capitala lumii".**

La corazzata Vittorio Veneto e il formidabile strumento di potenza del genio italiano. **„Quirasatul Vittorio Veneto e formidabilul instrument de putere al geniului italian".**

Până și un spectacol de teatru e formidabile e grandioso.

Nu-i vorbă, se pretează și limba sonoră, plină de superlative.

Un sgomot neobicinuit mă face să sar repede din pat și să mă uit pe fereastră. Am ajuns la Reggio, ultimul port al Calabriei, și acum trenul nostru, despărțit la mijloc și așezat pe două linii paralele, e tras pe un „ferry boat" — pe românește bac — care-l va transporta într'o oră în Sicilia, la Messina.

Manevra se face până n'apuc să mă spăl, Țac-țac și vaporul — căci ce e alta decât un vapor — pornește.

Călătorii toți coboară din vagoane și se urcă pe punte, unde-i așteaptă o cafea cu lapte să te lingi pe buze — și spectacolul cerului de azur, peste marea de topaz.

Nu știu de ce, privind soliditatea, frumusețea și ingeniozitatea construcției navei ce ne transportă, mă gândesc la pluta antedeluviană și la vaporașul primitiv cari duc căruțele bieților turci, și uneori și automobilele orășenilor, dela Oltenița la Turtucaia.

Messina. Orașul fiind ras de pe suprafața pământului, cu monumentele lui cu tot, de cutremurul din 1908, nimic interesant de văzut, decât originalitatea caselor moderne, construite toate cu un cat, ca prevedere pentru o catastrofă viitoare.

In port se leagănă câteva vase. Care-o fi făcând drumul la insulele Lipari, faimoasele pustiuri de surghiun ale celor ce combătând politica fascistă, sunt transportați pe ele „pentru reculegere"?!

Acum gările sunt mai înflorite, dar vegetația se

schimbă. Cactușii, palmierii, măslinii și pomii exotici d'împrejur dau atmosfera tropicală.

O surpriză. Stației dinaintea Taorminei îi zice Nizza di Sicilia.

— Ați mai fost vreodată pe aici? mă'ntreabă un călător care, ca și mine, aleargă dela o fereastră la alta, să privească peisagiul.

— Nu, răspund modest.

— N'o să vă pară rău c'ați venit. Eu stau de doi ani și nu mă mai satur: e o încântare vecinică, adaogă dânsul, arătându-mi la o haltă, o azalee cât o roată de car.

Așa sunt pregătit sufletește când îmi dau jos geamantanul și cobor pe peronul Taorminei.

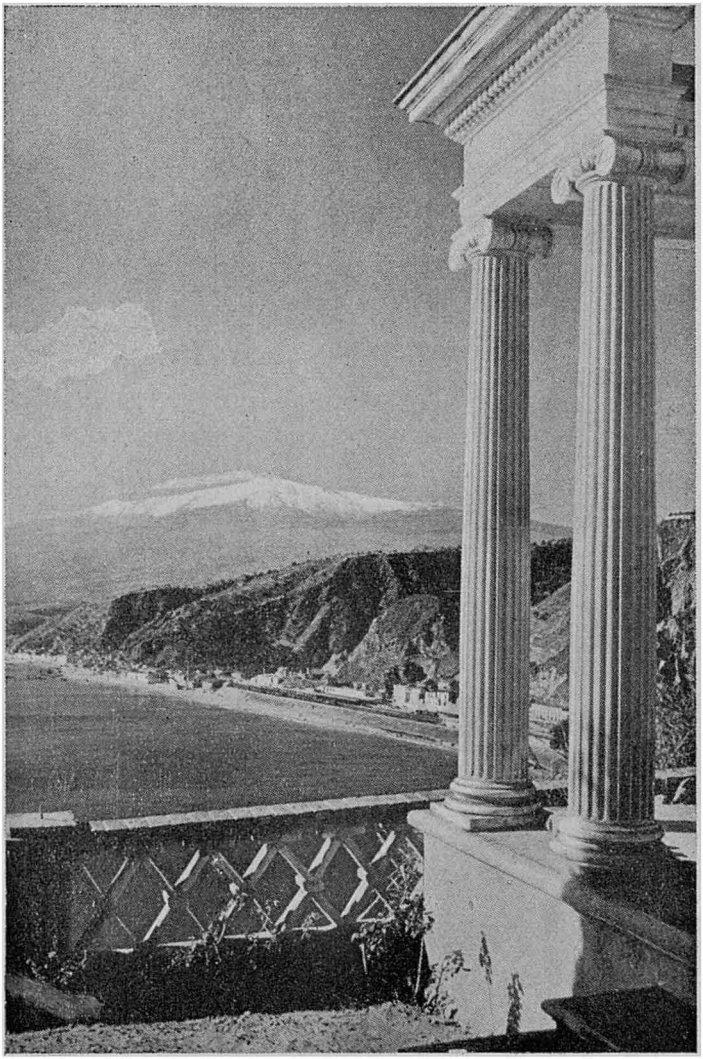

Taormina

E namiază. Sub cerul albastru tot, arde soarele ca'n luna lui Cuptor la noi, dar jinduit nu-l ocolesc, și'n loc să iau un automobil, mă urc într'o brișcă hodorogită, la care e înhămat un cal ale cărui coaste le mângâie biciul unui vizitiu cu pălăria pe ceafă.

— Avanti, îi zic familiar, dându-i adresa hotelului.

— Siete di Napoli?

— No, di Romania.

— Ho visto immediatamente che avete l'accento romano.

Și eu, în vederea prețului dela sosire, îl las să creadă că sunt din Roma.

Căluțul urcă încet — Taormina fiind așezată pe-o terasă, cam la două sute de metri mai sus, — și panorama care mi desmiardă privirea o voiu avea înaintea ochilor până i-oiu închide pentru totdeauna.

La festa degli occhi. Sărbătoarea ochilor, mă mai ațâță și amicul de pe capră.

Pe fiecare loc, de-alungul fiecărui zid, din fiecare piatră, răsare câte-o floare, — și ce floare! prin mări-

mea și culoarea ei, poate fi botezată super-floare, cum e moda acum — pe când pomii de prin grădini, înfloriți și ei toți, leandrii roșii și magnoliile albe, par niște buchete enorme.

De ce urc, de-alungul balustradei, țărmul mării, cu munții Calabriei din zare și cu promontoriile din vale se conturează mai bine — casele suprapuse, cu balcoane încărcate cu bougainville, făcându-și apariția pe rând — până pe culme, când, pe neașteptate, în mijlocul feeriei de vară, se 'nalță în față Etna albă, cu zăpada eternă.

Culoarea și lumina din colțul acesta fermecat al lumii, nu se poate descrie. Fotografii și pictorii pot să dea o idee celor ce nu l-au văzut, și aceia departe mult de realitate.

Și eu care-am cutreerat de atâtea ori Italia și-am pregetat să mă cobor pân'aici!

„Ertare pentru zilele
Când nu te-am cunoscut"

cum s'a rugat duios Rostand, de Rosamunda Gerard, când i-a pus inelul de logodnă în deget.

Care-i grădina cea mai frumoasă din colțul ăsta de bazme? Greu de spus, fiindcă toată Taormina e o grădină. Cea dela San Damenico — monastirea transformată în hotel — Giardino Publico, terasa pensiunii mele, sau curțile fericiților proprietari de pe-aici, cu vile cochete, ascunse între ciclamene?

Ici tufe de liliac, magnolii, leandri și cedri — printre cari râd garoafe, trandafiri și părăluțe — dincolo brazi, pini, portocali și lămâi — cu ronduri de pansele, micșunele, maci și mușcate — dincolo sălcii, măslini, chiparoși, molifți și eucalipți, la rădăcini cu camelii și azalee, — și de pe fiecare alee arătarea din povești a mării de smarald din vale, cu Etna jumătate albă, jumătate neagră la dreapta!

Cine vrea să aibă „idee de botanică" aici trebue să vină.

Rătăcesc pe „vialele" bizare ale orașului cu străzi întortochiate, cu aspect când grec, când medieval, când roman — Baddia Vechia, Palazzo Corvaio, Teatrul antic — oprindu-mă și'n dreptul caselor modeste ale locuitorilor, cari, între balcoanele artistic lucrate în fier forjat și ferestrele gătite cu mușcate, și-au întins rufele sărăcăcioase la uscat, până dau de niște morminte uitate, în dreptul unei scări de marmoră care nu știu încotro sue.

Tocmai ese dintr'o vilă mai răsărită un bătrân cu aspect de englez, ținând în mână o statuetă, — probabil fericitul proprietar al pavilionului din fund, ascuns printre flori și el.

„Colecționar de antichități" fac reflecția. Își duce noua achiziție la vre-o expertiză.

E omul indicat să'mi arate drumul.

După ce aruncă mai întâi o privire admirativă — parc'ar vrea s'o mângâie — operei de artă, al cărei

posesor e desigur de curând, și la care vede că mă uit indiscret, mă descurcă în cea mai perfectă franțuzească.

Fericit muritor având putința să trăiască, cu o pasiune nobilă, în cel mai fermecător colț al pământului.

...Sau cine știe ce durere se ascunde și'n sufletul lui înstrăinat?!

Intârzii să'l privesc cum coboară senin și mulțumit, cum se oprește și el uitându-se cu interes la Il caretto siciliano, originalul vehicul al localnicilor, aidoma cu-al lăptăreselor noastre, cu diferența că e înhămat la el un măgăruș împopoțonat, iar pereții „caretei" sunt pictați în culori vii, reprezentând icoane, eroi sau scene biblice și mitologice.

Astă seară e lună plină, și afișe multicolore anunță amatorilor de senzații noui Notte di pien luino al Teatru Greco. Muzică antică și versuri clasice sub astrul de argint, poleind pietrele străbune, cu oglinda Mediteranei la orizont.

Nenorocire! Tocmai când Oedip își plânge tragedia mai cu patos, nouri negri acoperă firmamentul și ne lasă pe întuneric: iar un Luigi, andiano acasa scos de circumstanță de un mucalit, urmat de câteva miorlăituri umoristice ale altor glumeți, complectează fiascul neașteptat. S'a dus dracului clasicismul.

Taormina fără o plimbare la Castello nu se concepe. Am norocul s'o fac în tovărășia unei familii amice din București, întâlnită pe neașteptate pe terasa de la San Domenico.

Cum sunt mai de mult în partea locului, spre uimirea birjarului, ca și a amicilor de altfel, mă urc pe capra trăsurii — ca să stea oamenii mai în larg, — de unde, după ce arăt și conaționalilor minunile văzute de mine, ne îndreptăm agale printre lămâi și portocali spre cetatea din vârf.

Aldo — așa'l chiamă pe vizitiu — băiat frumos și tuciuriu, parc'ar fi de-al nostru, a lăsat calul la pas și cântă ca la el acasă, sub potopul razelor aurii, ce dogorăsc ca vara. M'a luat cam per-tu, sigur că sunt călăuza boerilor din trăsură, plătit cu ziua. Ca frate de suferință, începe să mi se spovedească, și din una, din alta, mi-arată o englezoaică ce trece pe jos, spunându-mi cu aerul cel mai natural din lume, clipind cu 'nțelesuri, cum a fost tocmit odată de dânsa... s'o ducă prin locuri ascunse.

Secretul, transmis celor din trăsură, ne predispune la veselie, pe când Aldo rămâne perplex:

— Traditore! mă ceartă el, pocnind din bici și făcând haz cu noi.

Il întrebăm dacă nu-i e cald. Il sole mi fa forte, răspunde sicilianul, arătându-și din nou dinții albi.

S'a dus odată la Napoli... și-a răcit! Dealtfel un lucru care mi-a atras atenția e că, deși sunt locuri umbrite, birjarii și-așteaptă mușteriii în plin soare!

Am ajuns. Ne e o sete tropicală. O stingem la cârciuma de pe culme, așezată acolo d'inadins, loc de oprire al tutulor excursioniștilor.

N'are decât un vin roșu, ca sângele, care țiue'n pahar, renumit în toată regiunea: pe care, niște nemți sosiți înaintea noastră îl beau dintr'o dușcă, după ce-au stors în pahar câte-o lămâie, după sfatul patronului.

— Sehr gut, dă ochii peste cap societatea.

I-am imitat — dar să fie la ei acolo ! Poșârcă.

Când aude că suntem români, patronul ne aduce Cartea de Aur a prăvăliei, unde la loc de onoare citim mândri: Nicolae Titulescu.

In dreptul unui canton, o mamă își purică dancii, să juri că'i la noi, într'un sat de țigani.

— „Abisinia" reflectează, amuzat, Aldo.

La întorcere, când ne oprim în dreptul hotelului, tovarășul de pe capră se apleacă discret la urechea mea și, încurajat că nu făcusem prețul, mă întreabă „cât să cerem". Mă luase drept călăuză și pace. „Venti per cento", îmi șoptește galantom. Adică, partea d-tale 20%.

Capul lui, când vede că contribui și eu. Totuși, băiat bun, nu se supără:

— Domani faceremo altra.

Facem, ce e drept, a doua zi altă escursie, dar de astădată cu automobilul, ținta fiind prea depărtată. Ne urcăm pe Etna, la 3000 de metri înălțime, pe o șosea asfaltată ca'n palmă.

Pe dreapta și pe stânga, valuri de lavă întroenite, revărsate în cursul veacurilor la sute de kilometri, — se cunosc straturile: mai pongioase, mai compacte sau

tari ca granitul, după cum au luat contact cu aerul — promontorii cu forme bizare, formate tot de lavă — sate cu temeliile pe acelaș nămol, odată de foc, construite din același material — chiar și Catania, patria lui Bellini — cele mai multe cu zidurile presărate cu găuri „ca să răsufle".

In vârf, peste drum de Observator, nelipsita cârciumă, probabil a mai înaltă din lume, de unde se trimit cărțile poștale de rigoare.

Vrem să ne-apropiem de gura Vulcanului, puțin mai sus, dar nu-i chip de stat afară din cauza vântului puternic, răcit de zăpezile de pe culme, adevărat vifor de iarnă. Ghiața și focul la un loc!

Căldura revine cum coborîm de pe creste: acum șoferul ne arată alte cratere, „pui de vulcani" stinși, cu cine știe ce isprăvi la activul lor în bezna veacurilor.

Ce ne miră în deosebi sunt sutele de pogoane de vie sădite pe lavă, cari dau vinul gustos și tare ce 'mbată dintr'un pahar, vegetația ce-a răsărit ca prin minune din piatră seacă.

In vale, pe șosea, ne întâlnim cu'n regiment de bersaglieri, ce se'ntoarce din manevre, după o zi de marș, cântând.

Fiecare soldat are în vârful pușteі, pe unde-au eșit cu câte-va minute mai 'nainte gloanțe, flori.

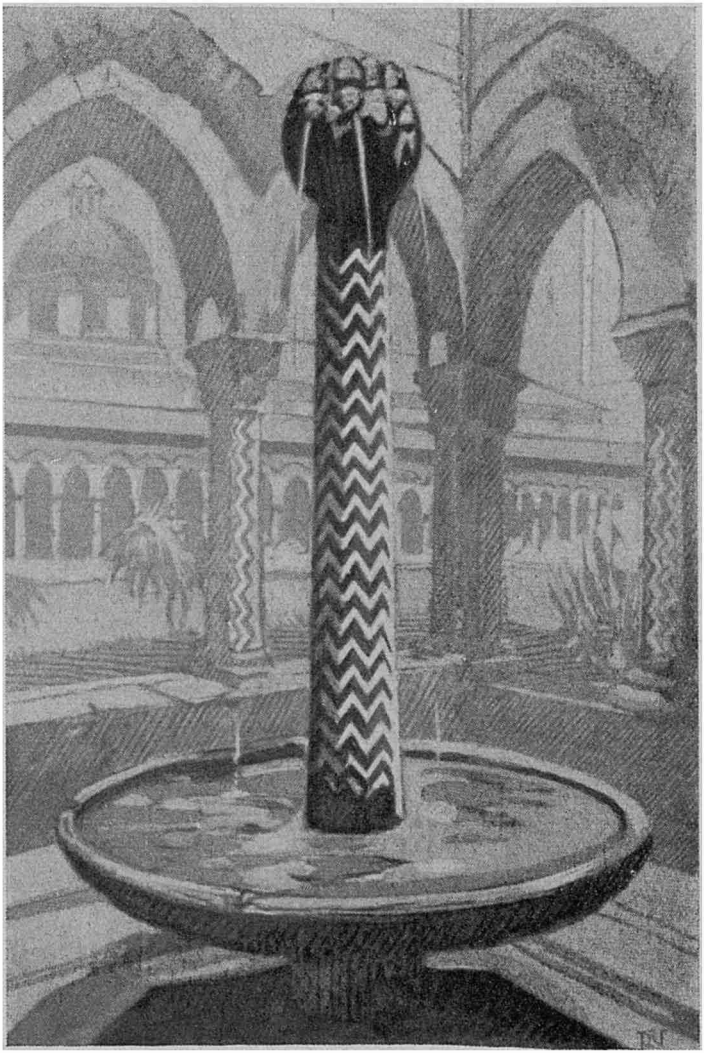

Palermo

Palermo. Trenul sosește cu întârziere.

Palermo! Care român rostește numele orașului așezat în amfiteatru, între lămâi și portocali — Conca d'Oro — lângă țărmul mării vecinic line, și nu se duce cu gândul la Bălcescu, marele nostru istoric, mort aici, departe de ai lui, cu dorul patriei în suflet, aruncat în groapa comună?

Odată cu murmurul apelor, aud și suspinul muribundului:

„Du te rază strălucită
Du-te mică păsărea,
Și pe țara mea iubită
Mângâiați-o'n lipsa mea".

Capitala Siciliei nu e demnă de văzut numai pentru pitorescul ei, ci și pentru monumentele ei mărețe, diferitele epoci, feniciană, cartagineză, greacă, romană, normandă și arabă, lăsându-și pe rând urmele lor artistice.

Astă-zi chiar, la o depărtare de 60 de kilometri de oraș, în zile de sărbătoare, în satul Piana dei Greci, că-

lătorul poate vedea colonia armenească locală ducându-se la biserică în costumele arhaice de odinioară.

Imi permit luxul să trag la Igiea, hotelul cel mai scump — categoria L mă rog, cum îl clasează reclama Cit-ului — deși atmosfera Palasurilor, cu regimentele ei de chelneri în frac mă plictisește: nu din boerie deci, ci fiind-că grădina lui, soră gemănă cu cea dela San Domenico din Taormina (minus florile) e un număr care nu trebue trecut cu vederea.

Spectacolul orașului, cu terasele însorite, cu muntele Pellegrino în coastă și cu valurile de smarald ce-i mângâie țărmul, de nicăeri nu apare mai feeric ca de-aici.

Dacă florile nu sunt la înălțimea celor din Taormina — asta nu 'nseamnă că nu te'mbie să le admiri la fiecare pas, — (totul e mare sau mic prin comparație) dacă flora Taorminei e superioară, în schimb cei mai enormi cactuși aici i-am văzut. Trebue să fie bătrâni de sute de ani. Frunza lor e groasă și tare ca piatra. Pribegi, trecând pe-aici, și-au crestat pe câte-o foae de-a lor numele, cu briceagul, iar seva acoperind, în cursul vremii, cu verdele ei, literile albe, plantele centenare dau acum impresia bizară că au fost însemnate așa de mama natură.

Intocmai ca gondolierul, care te plimbă pe canalurile Veneziei, șofeurul ducându-te de-alungul străzilor zgomotoase ale Palermului, îți înșiră monumentele: Politeama Garibaldi, Teatro Massimo, Palazzo Reale, Pa-

lazzo del Governo, Mortarana, Duomo, Muzeo Nazionale, Villa Tori, Villa Giulia, Villa Tosca, etc., — tu oprindu-te după alegere sau după timpul pe care-l ai la dispoziție.

— Santa Maria de nu știu cum, îmi indică șofeurul, pe o stradă strâmtă, o casă lungă cu aspect de școală. Apoi amănuntul c'a „învățat în ea fata Negusului". Moi, Adis-Abeba! adaugă dânsul, trufaș, scoțând în relief rana dela mână, căpătată pe câmpiile Abisiniei.

San Giovanni degli Eremiti. E mânăstirea care-ți atrage atenția mai mult, cu cupolele ei roșii, de geamie, sub cari ajungi trecând printr'o grădiniță, pe aleia căreia un călugăr încins c'o frînghie albă, se plimbă citind.

Mă opresc în fața unui pom, pe creanga căruia atârnă un grape-fruit, mare cât un pepene, și nu mă mai satur privind. Par'că e un glob de aur atârnat într'un pom de Crăciun, — mai ales că, din cauza greutății probabil, ca să nu cadă; prea sfântul l-a învelit într'o plasă protectoare, prinsă de cracă.

— Lo vuole? mă'ntreabă călugărul blând.

— E păcat, îi răspund, mulțumindu-i. Las' să admire frumusețea fructului de aur și alții.

Dar m'a muncit toată după amiaza un gând păcătos: nu cumva fratele franciscan agață acolo în fiecare dimineață, alt fruct minunat, cumpărat proaspăt

din piață, ca să facă efect ochilor cucernicilor — și bucurie pungii sfinției sale ?

Doamne iartă-mă, dar așa-i omul, bănuitor...

La Capuțini. In biserică, nimic deosebit. Groaznice, catacombele unde, înșirate pe două rânduri, zac de-aproape un veac atârnate în cui cadavrele călugărilor și-ale cetățenilor adepți ai trecerii în lumea cealaltă... sub formă de pastramă ! Egiptenii au inventat mumificarea, Keller a propagat cremațiunea, și-un călugăr uscarea hoiturilor la un curent de aer cald descoperit în hrubele mânăstirii.

Se înscriau oamenii să rămână neputreziți, cum ne înscriem noi și plătim cotizații la Cenușa.

Tabloul ce ți se înfățișează e înfiorător. Mai ales figura unuia, cu gura căscată, cu'n rictus în obraz și cu fruntea încrețită, par'că râde cu hohot de cei d'imprejur, te înspăimântă. In schimb, un copilaș, sub un glob de sticlă, cu obrăjiorii vopsiți roz, pare că s'a culcat în ajun, și doarme.

Din când în când, călugării inspectează cadavrele, șterg cu'n pămătuf praful depe ele, și înlocuesc hainele „uzate".

Tocmai când trecem, un „pater" grav, face toaleta unui frate agățat în cuer, ca o păpușe macabră, schimbându-i rasa mâncată de molii.

— Il înoește de Paști, face unul o glumă sinistră.

Catedrala. In jurul mormintelor solemne ale lui Frederic al II-lea, Henric al VI-lea și a altor regi ai Si-

ciliei, trei surate, așezate tacticos, cu batistele obligatorii în cap, stau la taifas și cârpesc ciorapi.

La intervale, câte una ridică ochii rugători spre altar, suspină — și conversația despre scumpetea vieții sau trebuințelor copiilor, urmează.

Tablou intim și mișcător, în Casa Domnului, nemaivăzut, cel puțin de mine, în altă parte.

Mai departe, un grup de copii, în cerc, învață catechismul, repetând în cor după doamna învățătoare.

Vă veți mira, că nu descriu stilul Domului, nici icoanele celebre, ci numai întâmplări ocazionale.

După cum indică chiar titlul acestor note, scopul meu nu e să repet ceea ce s'a mai scris de mii de ori, ci să redau în fugă impresii personale.

Monreale. — Chiar în piața unde oprește automobilul, în fața Domului depe colina care domină Palermo, și nu departe de casa unde Wagner a scris un act din Parsifal, o placă de marmoră:

18 Noembrie 1935 XIV.

A ricordo del asedio perche reste documentata nei secoli l'enorme ingiustizia consumata contro l'Italia, alla quale tanto deve la civilta di tutti i continenti.

In traducere, „In amintirea asediului — ca să rămâie scris peste secole enorma nedreptate făcută Italiei, căreia civilizația tutulor continentelor, îi datorează așa de mult. „(E cunoscută decizia Ligii Națiunilor contra Italiei, când aceasta a declarat război Abisiniei).

Placa aceasta de marmoră, o voi vedea apoi în toate orașele Italiei, pe fațada tuturor primăriilor — așa i-a durut de mult pe frații italieni boicotul la care, vai! a fost obligată să ia parte și România.

In așteptarea altor călători — diferitele altare ale bazilicii fiind arătate pe grupuri — cei sosiți mai devreme, mănâncă, în fața prăvăliei de fructe de peste drum, banane de cactus, un fel de poame roșii pe cari planta tropicală le face la câți-va ani odată, la noi necunoscute.

Credeam că cele mai frumoase mozaicuri din lume sunt la San-Marco din Venezia. Cele dela Monreale le întrec, — pe lângă că, biserica fiind mai luminoasă, le evidențiază mai bine.

Dar minunea minunelor nu e catedrala, ci curtea de lângă ea, celebrul Chiostro, cu sute de coloane — nici una la fel — lucrate migălos, tot în mozaic, de mauri.

Fântâna arabă din mijlocul lor, își picură de sute de ani apa, în tăcerea solemnă.

Par'că o profanează turistul asudat, care, scoțându-și șapca, și făcând buzele jghiab, se-apleacă în argintul ei și-și potolește setea.

Citta di Palermo, frumosul vapor al „Tirreniei" mă duce dela Palermo la Napoli în douăsprezece ceasuri. Drum, ca dela Constanța la Constantinopol.

Alături de el, se leagănă alt vapor, de acelaș tip, care pleacă la Tripoli.

Mă distrează exuberanța conducătorilor de pe cheu, sărutând pe cei cari pleacă cu efuziune, par'c'ar fi toți în luna de miere; — și mă indispun la sosire agenții vamali — câte trei de fie-care poartă — căutându-ne până și'n buzunare, să n'avem ceva de contrabandă.

Și venim dintr'un port al Italiei, în alt port al Italiei. Vai de cei cari coboară de pe puntea năvilor străine...

...Dar vor avea în schimb, atâtea mulțumiri, că o șicană de câteva minute nu contează.

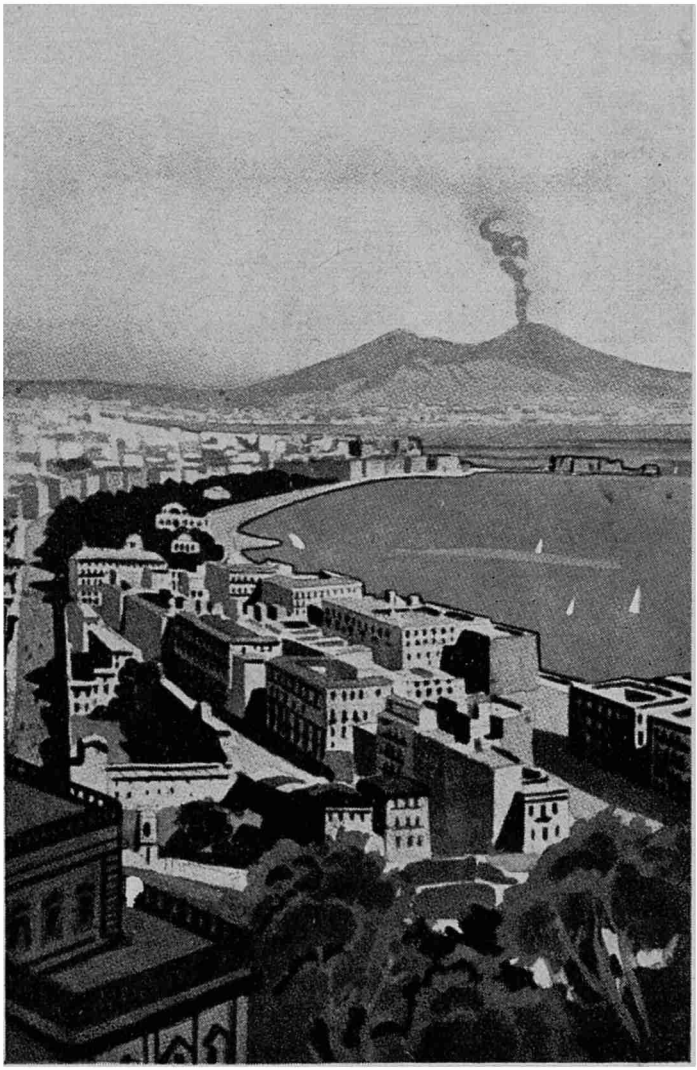

Napoli

Dulcis Neapolis al lui Virgil, fermecător Napoli al lui Leopardi, — amândoi dormindu-și somnul de veci pe țărmul golfului de basme pe care l-au cântat — ai fost desigur calomniat când ți s'a spus că, pe lângă Taormina, ești abzibilder.

Adevărul e că sunt atâtea colțuri de rai în țara aceasta binecuvântată de Dumnezeu și blagoslovită de mâna omului, că la un concurs de frumusețe ar fi greu să te pronunți.

Așa cum l-am văzut din copilărie în cadre, cum l'am contemplat extaziat de-atâtea ori apoi: de la Capul Misena și până la Posillipo, sub cerul albastru și marea de azur, cu Vezuviul înflăcărat în față, și cu Sorrento și Capri la orizont — fantasmagorie de umbre și culori — Neapolul glorificat de poeți, îmi surâde iar prietenos, și mă chiamă.

Imprejurimile portului pline de soldați-negri, veniți din Abisinia, să defileze mâine la Roma, cu prilejul împlinirii anului dela proclamarea Imperiului.

Negustorii ambulanți profită de ocazie să le vândă mărunțișuri de sticlă, apreciate în deosebi în Africa.

Anatema pe cel ce-a înființat societățile de turism, c'a stricat tot farmecul călătoriei.

Când sosesc câte două transatlantice, cu cinci mii de oameni setoși să vadă și să asculte, oaspeți cari se răspândesc ca lăcustele prin hoteluri, restaurante, grădini, teatre, străzi și muzee, adio beatitudine de unu singur.

Unul dintre cei mulți — dintre cei mulți cărora le lipsesc „cei 7 ani de-acasă" — fluieră în holul hotelului, parc'ar fi la el acasă.

„La oi !" l'ar repezi enervat unul de-ai noștri, stăpân pe meșteșugul boxului.

Mă mărginesc să închid gazeta și să plec.

Insetat, mă opresc pe Caracciolo, să beau o limonadă. Jumătate mandarină, jumătate lămâie. Ți-o face negustorul pe loc, cu presa fixată pe un cărucior.

Delicioasă. Aproape de pomană.

Italia produce singură două-zeci de milioane de lămâi pe an !

Societatea pentru exploatarea apei minerale S. Pellegrino, face concurență micilor negustori de pe stradă, punând în vânzare o Aranciata răcoritoare în sticle închise, — dar e mai apetisantă cea făcută la minut, sub ochii tăi.

Numai pentru frumusețea ei, cumpăr o creangă de care atârnă vre-o șase mandarine, și mai roșii între frunzele verzi ce le'nconjoară.

O englezoaică mă imită — și se fotografiază cu ele în mână, luând o poză visătoare sub un palmier.

Zi Teresa, „la Țața Tereza" așa-i zice birtului popular unde mănânc, pe Banchina di Santa Lucia, celebra supă de pește, cu fel de fel de dihonii marine, — până și sepii, — bună, dar nu mai gustoasă decât ciorba noastră pescărească.

Marinari bătrâni, după ce-au plecat călugărițele ce adună obolul pentru săraci, trec din masă în masă, cu coșuri încărcate de „ostriche".

La un restaurant de-acestea, într'o seară dulce de vară, a mâncat, fericit, Tache Ionescu stridia fatală care l'a dus în mormânt peste câteva zile.

Privesc forfota străinilor de toate națiile, luntrele ce se leagănă în micul basin din față, pescarii cu nelipsita pipă în gură, întinzând plasele la soare; și'n special gesturile unui „gurist" care ma'nebunit cu Vorrei morrir și Santa Lucia, repetate pân'acum de câteva ori. O dă apoi în populare; sare, joacă, bate din palme, se lasă pe vine, hohotește, — e o halima.

„Mai schimb-o, dascăle" îmi vine să-i zic. Cu tot concursul anual dela Piedigrotta, pentru cele mai reușite canzonete napolitane, — și sunt unele ce-ți merg la

inimă — de câte ori vin, aud aceleași și aceleași romanțe învechite. O excepție :

Gioventu, gioventu,
O sol bene di quaggiu.

Plimbare de digestie pe faimoasa Toledo, acum via Roma. Stendhal o socotea cea mai animată din lume. Să fi poftit pe Calea Victoriei la noi, cu aceiași forfotealâ și pe când îi zicea Podul Mogoșoaei.

Haltă în Galeria Umberto. Unul vinde niște bilete în fața unui grup de gură-cască. Loterie în aer liber. E una din pasiunile italienilor.

Dar sunt și loterii cu câștiguri mari; toamna cea dela Merano, acum cea din Tripolis. Când treci, negustorii te chiamă să-ți încerci norocul.

Mă îmbie și pe mine unul, cocoșat. Își speculează infirmitatea, știind credința naivilor, că atingerea ghebului, aduce noroc — și-mi ușurează și portofelul meu cu zece lire.

Afacerea făcută, acum se adresează pițigăiat unui sublocotenent de marină, poftindu-l și pe dânsul : „Signor Ammiraglio, un biglietto!".

Mă dor mușchii de atâta umblet, și tânjesc după o bae de abur, cu'n masaj strașnic, ca la noi la București. Nu există. Numai cunoscutele cade din Diumele subterane, presărate în toate orașele Italiei.

Curios cum descendenții celor cari au construit cu secoli în urmă faimoasele Terme romane, au rămas

înapoi cu stabilimentele balneare. O excepție, două, confirmă regula.

Aud că acum se construește la Roma o Bae grandioasă.

Pe străzile strâmte de câteva laturi de fringhie, pe Santa Chiara. Un tânăr, care scoate Kodak-ul, să le fotografieze, e oprit. De ce? Doar nu sunt moderne, ca să se rușineze municipalitatea de ele: unele durează așa de veacuri. Chiar eu am apucat aidoma, nu mai departe decât acum vre-o patruzeci de ani, întreg cartierul Santa Lucia, cu lazaronii întinși pe țărmul mării — acum cea mai luxoasă parte a Neapolului.

— Du-te amice, la Genova, lângă port, că sunt zeci de străzi la fel de strâmte, dacă nu și mai abitir. Afară numai dacă n'o avea ordin agentul polițienesc și de-acolo, să te oprească.

Pe strada caracteristică San Biagio, fără trotoare, cu fel de fel de aspecte locale, spre Duomo... să mă odihnesc. E un sistem întrebuințat de altfel de toți excursioniștii, epuizați de alergătură. Stai evlavios pe banca cucernicilor, moțăi și admiri. Unde mai pui că te și răcorești. Ba uneori răcești de-a binelea, daca n'ai avut prevederea să 'mbraci pardesiul.

De obiceiu, lumina de-afară fiind foarte vie, daca nu porți ochelari negri, când intri în sfântul locaș, nu distingi nimic. Umbli în brobote. Incetul cu încetul, minunile arhitectonice și murale apar.

In catedrala Neapolului, se păstrează într'un vas de sticlă sângele lui San-Gennaro, care — întocmai ca la altă bazilică din Spania — fierbe ca mustul de două ori pe an, în Maiu și în Septembrie.

Când începe să colcăe, miracolul aduce în fața altarului mii de credincioși, ca să pornească apoi în procesiune pe străzi, cu preoții în frunte, purtători ai statuei de argint a sfântului, și-a urnei miracoloase.

Pe ziua de azi, nu-mi place cum se poartă un credincios cu San-Gennaro, fiindcă scuipă de un ceas de când se roagă cu lacrămi în fața grilajului aurit, de-a făcut lac pe jos, nu altceva.

Scandalizat, atrag atenția unui supraveghetor, îmbrăcat într'un halat roșu, impozant.

— Tabacco — din cauza tutunului — se mulțumește să-mi răspundă Cerberul.

Fac iar reflecția simțului de cuviință al românului, chiar când coboară dintr'o clasă socială mai de jos. Văzut-ați vreodată vr'un țăran de-al nostru scuipând în biserică ?

Avem noi destule cususuri — ca să nu ne trecem cu vederea calitățile.

Scene pitorești. O gospodină, mergând destul de repede, duce pe cap o coscogea boccea, cu o îndemânare parc'ar fi dela noi, dela munte.

Spre hazul trecătorilor, un catâr s'a încăpățânat și

nu vrea s'o mai ia din loc, cu toată ploaia de bice ce-i cade pe spinare.

Un hamal, explică celor ce vor să-l asculte, că daca odrasla născută din încrucișarea unei măgărițe cu'n armăsar e îndărătnică, a luat mai mult dela mamă-sa ; daca e cuminte, seamănă cu tat'său !

Pe Via dei Tribunali, la Palatul de Justiție local, să văd cum se judecă la Napoli.

Zăresc coborându-se de pe scările de marmoră un bătrân solemn, cu favorite și cu lanț de aur peste burtă, — probabil vr'un președinte de Curte — și-l opresc politicos :

— Mai e ședință în vre-o sală ?

— Mâine dimineață, mă lămurește binevoitor moșneagul.

Mulțumesc, recomandându-mă.

— Claudio. Intrebați de mine și-o să mă găsiți. Sunt aprodul Curții de Apel !

La Poste-Restante, să văd dacă am scrisori.

Poșta cu sălile întunecoase și cu ghișeele sărăcăcioase, cunoscută de mine, a dispărut. In locul ei, una măreață, numai marmoră și mozaic, ridicată de regimul fascist, cum nu există alta pe glob. Tot ce fac oamenii aceștia acum, șosele, autorități, gări, muzee, vapoare, fac „în mare". Nu degeaba sunt strănepoții clăditorilor Coloseului.

Anul erei musoliniene, e indicat totdeauna, cu fascia romană în evidență

Roma

Mama Roma lui badea Cârțan. Nici-o cameră, nicăeri, fiind rechiziționate toate, în vederea sutelor de mii de persoane ce vor lua parte mâine la festivitatea împlinirii unui an dela proclamarea imperiului. Iar Festa Nazionale !

Insfârșit, găsesc una, cu condiția să nu stau mai mult de o zi.

Silit de împrejurări să revăd cetatea eternă în fugă, dau zor.

Sus pe Capitol. Doar dela „Roma Quadrata" unde-a tras Romulus linia pe nisip, ni se trage obârșia !

In amintirea „doicii" care l'a alăptat, puseseră părinții orașului, pe vremuri, lângă scara lui Michel-Angelo, într'o cușcă, pe colina celebră, o lupoaică de toată frumusețea — pe care o înlocuiau de câte ori îmbătrânea.

Acum, după construirea Viei Imperiale au mutat-o jos. Așa se vede că e soarta animalului ăstuia, fie în carne și 'n oase, ca la Roma, fie în piatră, ca la Bu-

cureşti, unde edilii noştri au transportat doica lui Romulus din Lipscani, în Dealul Patriarhiei.

Dau o raită să văd şi eu şoseaua faimoasă ce duce dela statua lui Umberto la Coloseu, de-alungul căreia va defila armata imperială.

Aproape un kilometru, tribuna cu eşafodajul de fier — nu de lemn, ca la Cotroceni.

Forum-ul strămoşilor. Il ştiu, dar tot mă interesează; şi de-astă dată văd ceva nou: o pisică albă ca marmorale d'imprejur, care se ţine după un tâlmaciu ca un câine credincios.

— Şi asta de câţiva ani, explică omul cu număr la şapcă, turiştilor, cărora le arată ruinele, spunându-le „ce şi cum".

Locaşul de rugă, care mi-a plăcut ca ornamentaţie cel mai mult, din câte mi-a fost dat să văd, e St. Paul Fuori di Muri, construit, mărit şi renovat de trei papi.

După cum sfântul Petru îşi are mormântul sub cupola de lângă Vatican, aici doarme sub lespezi Sfântul Paul.

San Pietro e mai grandios, impune mai mult; dar privind zecile de mauzolee şi sutele de statui şi picturi, în cele din urmă, te crezi într'un muzău. Aici, linia dreaptă de-alungul celor douăzeci şi patru de coloane masive, toate în marmoră pe Paros, — cu ziduri căptuşite şi ele numai în marmoră lucioasă ca oglinda,

având în susul lor portretul tuturor papilor, în mozaic. E feeric.

Am avut răbdarea să număr o sută de varietăți de marmoră. Apele lor minunate — sunt piese unice — roșii, verzi, negre, albe, roze, galbene sau albastre, de toate culorile și nuanțele, curate parc'ar fi fost fixate azi, te țin în loc, „înmărmurit" și tu.

La loc de cinste, baldachinul de alabastru, dăruit de un Kediv al Egiptului, cu baza de malahit, alt dar, al țarului Nicolae I al Rusiei.

Decâteori mă opresc la Roma, fie chiar pentru câteva ceasuri, nu se poate să nu dau o fugă pela San Paulo fuori di Muri.

Dar o raită pe la San Pietro tot se impune.

Iau vechile cunoștințî la rând: Statua di San Pietro, Sepolcro di Urbano VIII, Monumento di Clemente XIII, Altare della Navicella, Capella Clementina, Stanza Capitolare, etc., etc., fixând de-astă-dată mai cu atenție nudurile în piatră și 'n ulei. Femei goale în cea mai mare catedrală creștină — ba una pe-un mormânt!

Și totuși, te cuprinde un sentiment de pietate. Iată deosebirea dintre artă și pornografie.

Diferitele capele, ele însăși destul de încăpătoare ca să formeze la rândul lor o biserică în toată regula, cu altarele respective, oferă privelișteа curioasă a rugăciunii în diferite direcții, credincioșii întorcându-și astfel de multe ori spatele.

Intr'una din aceste capele, tocmai predică un preot. I-ascult totdeauna cu plăcere, fiindcă unii din ei au, pe lângă cultură, un talent oratoric remarcabil. Sunt în stare să vorbească, fără o însemnare, ceasuri întregi, cu o dicțiune impecabilă. Cei italieni în deosebi, scandând frazele cu voci armonioase și gesturi fastuoase, impresionează pe ascultători până la lacrămi.

Predicatorul de azi e un bătrân respectabil, adevărat Salvini al altarului. Privirile fulgerătoare pe care le aruncă asupra celor căzuți în genunchi, mișcările furioase cu care-și însoțește perioadele, în care arată batjocura existenții de azi, din cauza vieții desfrânate, i-a încremenit.

Sfârșește amenințându-i că de nu se vor pocăi, i-așteaptă pe toți Iadul.

Când s'a uitat urît la ei și-a întrebat la urmă E per che ?, ca să dea răspunsul tot el, Per che siete peccatori — „Fiindcă sunteți păcătoși", am crezut că intră bieții oameni în pământ.

Dar ce apostoli convinși !

Grije și pentru partea trupului. Masa la Signor Alfredo, supranumit Regele Macaroanelor, pe — pardon — Via della Scrofa.

Prepară niște macaroane strașnice, servite, mutrelor mai simandicoase chiar de patron.

Pereții localului sunt împodobiți cu fel de fel de autografe și fotografii, dăruite de miile de clienți mul-

țumiți. Disting printre ele ale multor scriitori și prinți de seamă.

Să-l contempli pe signor Alfredo învârtind c'o lingură și-o furculiță de aur faimoasele fettucini e o poemă. Văzându-l că face acum operația cu simple tacâmuri de alpaca, îl întreb unde îi sunt sculele prețioase.

— Jertfite pe altarul patriei, îmi răspunde solemn. Când și-au dat toți cetățenii inelele de logodnă, ajutor de război, cu care s'a creat Imperiul, nu puteam să păstrez numai eu aurul... pentru învârtitul macaroanelor! „Rezon".

La mesele de-alături, aud din când în când leitmotivul Formaggio. E înspăimântător câtă brânză mănâncă un italian. De altfel unul din cei mai adorați sfinți ai lor, San Francisco, a murit de-o indigestie pricinuită din lăcomie de „formaggio".

Pune în supă, în mâncăruri, și prelinge și pe fripturi. De cătă presară peste macaroane nu mai vorbim. După masă, însă, intră serios în ea, ba o mai și amestecă, cerând totdeauna tablaua cu brânzeturi „asortate".

Nu-i vorbă, are și de unde alege. M'am distrat într'o zi să scriu numele tuturor brânzeturilor expuse la vitrina unei băcănii, cu prețul lor maximal: iată rezultatul: Fubalpino, Vero Olanda, Proyolomo di Sorrento, Fontina di Montagna, Parma, Svizera, Lando Nuovo, Bich, Dolce Verde, Pastinella, Scamoza, Pravoline afu-

mate, Parmeziano, Certorino, Tallegio, Bel Paese, Pastorello, Mazzarella, Gorgonzola, etc., etc., — cu toate că ajunge și fără „ețetera".

Un alt birt caracteristic, în genul „Signor Alfredo" e al Sorei Ana. Il caut de înebunesc, dar nu-l găsesc. In schimb, descoper concurența: Sora Emma.

Mai târziu aflu că sora Ana a murit și moștenitorii ei au deschis un alt „local de crăpelniță" cum l'a botezat un român mucalit, în altă parte, care se numește acum La Antica sora Ana.

„Apropos" de antica, un paradox. Pe o piațetă, o prăvălie de vechituri, cu titlul mare Antiquita; negustorul numindu-se cu litere ceva mai mici, dedesubt. Vivante!

Toate casele pe cari sunt fixate plăci arătând unde au stat personalități ca Wagner, Rossini, Goethe, Verdi, etc., sunt locuințe cu aspect sinistru, pe străzi unde nu pătrunde soarele. Numai Schelley asculta fântânele Romei și se 'mbăta de verdeața colinelor, dela o fereastră veselă, ce dă și-acum pe scara della Trinita de Monti, din piazza di Spagna, plină de flori, unde pictorii vin să-și aleagă modelele, dintre țărancele satelor din împrejurimi ce așteaptă acolo d'inadins.

La doi pași e Via Condotti, unde-a locuit când-va Duiliu Zamfirescu.

Par'c'a fost eri ziua când, tânăr entuziast, m'am pre-

zentat poetului, pe atunci consilier de legație în cetatea eternă, — primul meu cicerone pe malurile Tibrului.

In Galeria de lângă piața Colonna, soră mai mică a celei din Napoli, e un sgomot infernal. Cântă deodată două orhestre, dela două cafenele: vânzătorii ambulanți strigă ziarele de seară, un megafon urlă rezultatele unei loterii, cei dela mese fredonează după muzici, o droae de copiii se fugăresc și sbiară, trecătorii trebue să țipe ca să se 'nțeleagă, — și toate astea mărite la pătrat de ecoul zidurilor de piatră, al lespezilor, și-al învelișului de sticlă.

Cum naiba vorbește la telefon casierița unei cafenele ? Probabil urechea ei fină, e învățată.

Italianul nu știe ce e liniștea. Chiar în Palasuri, „persoane bine" trântesc ușile, să iasă din țâțâni.

Pe când rade, bărbierul istorisește unui coleg o poveste pe care o începuse înainte de sosirea clientului, clientul vorbește mereu și el: dacă vine la coafor împreună cu nevasta, el cu obrazul plin de săpun și ea în cap cu aparatul de uscat părul, conversează dela o cameră la alta, fără să se sinchisească de cei d'imprejur. Când sunt mai multe perechi, vă 'nchipuiți !

In tren, nu mai puțin guralivi. O pereche, pe care am avut-o odată în față, într'un drum de o oră, nemaiavând ce să-și mai spună, s'a apucat să socotească câți dinți falsi a avut în gură Michel Angelo! Autentic.

Firi expansive. Noroc cu limba sonoră și dulce ca o melodie.

Peste drum de impozantul Palat de Justiție, nu departe de Castelul San Angelo — îl știu și cei ce n'au fost la Roma, din Tosca — pe via Zanardelli, e palatul ministrului nostru la Vatican.

Mi-e prieten, dar nu mă voiu urca să-l văd, mulțumindu-mă să-i las o cartă de vizită, de sfânta zi a Paștilor.

Când să dau cartonul portarului, colonia română, în cap cu celălalt ministru al nostru vine dela biserică, la recepția ce are loc anual aci. Nu-i chip de scăpat. „Cristos a 'nviat!" șampanie și ouă roșii.

Să părăsești Roma fără să fi contemplat apusul soarelui de pe Pincio, nu se poate.

Pe alei, vecinicul convoi de seminariști, încinși cu eșarfe de diferite culori, după națiuni.

Care dintre voi, tineri evlavioși cu evanghelia în mână și cu privirea serafică, va fi 'ntr'o zi viitorul Papă?

E aici o credință că cel care aruncă o monedă în apele Fântânei Trevi, nu se poate să nu se mai întoarcă în cetatea eternă.

Mai în glumă, mai în serios, sacrific și eu câteva centime.

Statua lui Barberini. Ce plin de filosofie e epitaful de pe mormântul lui: Hic jacet pulvis, cinis et nihil.

In trenul care mă duce la Florența, pe când îmi însemn impresiile din ajun, — vai ! câte înmagazinează în deșert mintea omului — gândul mă duce o clipă iar la mormântul episcopului și mai ales la zădărnicia tuturor sforțărilor, simbolizat în acel nihil săpat în marmora care odată va dispare și ea.

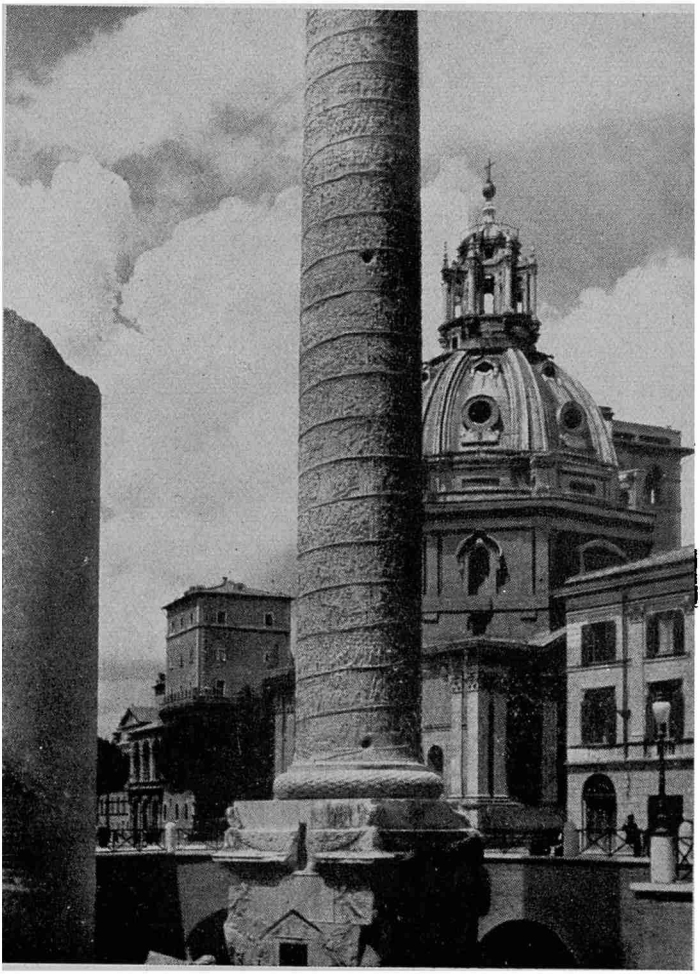

„Accademia di Romania"

Intâmplarea a făcut să citesc tot la Roma scrisoarea trimisă din Roma de Duiliu Zamfirescu lui Titu Maiorescu, purtând data 8 Aprilie 1889 :

„...Mă gândesc de mult la un lucru de care n'am îndrăznit să vă vorbesc. Nu știu dacă la Facultatea noastră de litere există vre-o bursă specială pentru Istorie. In toate cazurile, eu nu cunosc să fi venit vre-un laureat de-al nostru la Roma, spre a studia epigrafia veacului al II-lea, atât de bogată și de importantă pentru noi. Poate că e pretențios ceia ce spun, — dar să reduc lucrul la mai puțin : să studieze cu degetul pe rană vremea de colonizare a Daciei ; și mai puțin : să învețe istorie romană la fața locului. Căci e o deosebire imensă între documentul de hârtie și documentul de piatră".

Și iată că tot întâmplarea face să citesc în ziarele romane că peste două zile „Il Re Imperatore inaugurerà l'Espozitione dell'Accademia di Romania".

Dacă voi adăoga că un îndemn neînțeles mă mână azi în Via Zanardelli 1, în arătosul palat al reprezentantului nostru la Vatican, unde ministrul României are

primirea anuală de Paști, recepție la care asistă și vechiul meu prieten Em. Panaitescu, directorul Institutiei despre care am pomenit mai sus, voiu face înc'odată dovada ciudățeniilor coincidențelor.

Vorbim, bine'nțeles, de visul lui Duiliu Zamfirescu, devenit acum realitate: „Accademia di Romania" cum i se zice așezământului cultural condus de opt ani de distinsul meu amic, — și foarte pe scurt, îi aflu în câteva minute istoricul de la obârșie până azi.

E tot o creație a d-lui Iorga! In 1920, când d-sa a prezentat Parlamentului Legea pentru întemeierea Școlii Române din Fontenay aux Roses, a făcut să fie votată și Legea pentru înființarea școlii române din Roma, a cărei conducere a fost încredințată lui Pârvan.

In două cămăruțe modeste și-a început activitatea arheologico-istorică regretatul nostru cărturar, dar în curând a reușit să pună școala la acelaș nivel cultural cu instituțiile similare ale marilor țări din Apus: Anglia, Franța și Germania.

Care specialist nu s'a documentat din Ephemeris Daco-romane sau Diplomatiarum Italicum, arhive ce continuă să apară sub destoinica colaborare și privighere a d-lui Panaitescu! Sunt publicații bine cunoscute în toate țările de cultură.

Dacă am avut nenorocul ca Pârvan să ne părăsească prea de vreme, am avut cel puțin mângâerea că a fost înlocuit cu d. Panaitescu, sub a cărui inimoasă pricepere școala s'a înfiripat într'un mod neașteptat, înflorind pe zi ce merge.

Acum e, însă, instalată într'un palat propriu, pe Valle Giulia, de la poalele Pinci-ului, în imediata vecinătate a celorlalte institute similare înființate de Franța, Anglia și Germania — mai frumoasă, mai impozantă și mai modernă decât toate! (Nu vorbesc de pavilioanele și de grădina palatului Medicis, ci de arătarea lui, așa cum se prezintă în trecere).

Omul de inimă care se numește Oscar Kiriacescu, trimis într'o misiune în Italia, de către scrupulosul Vintilă Brătianu, reușind peste așteptări în scopul pentru care venise, a cerut atotputernicului zilei deatunci, „ca răsplată" — mai în glumă, mai în serios — să-i acorde sprijinul pentru ca prin Banca Națională să poată obține suma necesară ridicării Academiei Române din Roma, — și ea a luat ființă în marmoră peste câțiva ani.

Terenul ne-a fost dăruit de Municipalitatea din Roma, după stăruința fostului nostru reprezentant Al. Lahovary.

E locul să nu trec cu vederea fapta de laudă a talentatului nostru P. Antonescu, care în câteva luni a făcut planul clădirii, punându-l la dispoziția Direcției în mod gratuit.

In vasta și frumoasa Bibliotecă, cu peste 10.000 de volume, păzite de bustul lui Pârvan, am căutat zadarnic cel puțin fotografia d-lui Kiriacescu, care nu numai c'a refuzat s'o trimeată, dar s'a rugat frumos să nu i se pomenească numele la vre-o ocazie.

Ce puține sunt la noi forțele acestea tăcute ale na-

ţiei, cari fără toba mare a reclamei, lucrează pentru bine şi frumos, în serviciul ţării!

Printre donatori, dau cu mirare de numele lui... Mussolini. Carevasăzică, îndată ce nu se amestecă politica, tot ne iubeşte puţin. Istoria Artei de Venturi şi Il condice di Leonardo da Vinci sunt cărţi rare, de-o valoare considerabilă, puse la locul de cinste cu pecetea cuvenită.

Dau să scriu înainte, şi mă tot gândesc: nu care cumva, într'un moment de entusiasm naţional, am spus prea mult? Nu, hotărât nu! Trimişi ai diferitelor ţări ne vizitează şcoala — organizată mai sistematic decât toate — şi chiar în momentul acesta iau note la faţa locului profesori din Tokio, Suedia şi Egipt.

Sălile pe cari le vizitez pe rând, mă uimesc prin curăţenie, lux şi confort. Poate chiar excesiv. Fiecare cameră cu vederea spre Pincio, peste care planează cerul albastru al Romei, îmbie la lucru. Ce băi, ce mobile, ce bucătărie electrică!

Nu cred că studenţii de la Oxford sunt mai bine instalaţi decât românaşii noştri de la Roma. O să le vie greu băeţilor, pân'or cărmi-o din loc, când s'or întoarce cu patalamaua la mână pe meleagurile noastre!

Deocamdată îi găsesc în friguri, muncind de zor toţi, nu carecumva să ne facă de ruşine în faţa regelui Italiei care vine să ne viziteze Expoziţia a doua zi, însoţit de cunoscători unu şi unu.

Cei ce-au cetit criticele semnate de redactorii artis-

tici ai ziarelor Messagero, La Tribuna și Giornale d'Italia din Roma, s'au convins că arhitecții N. Cucu și V. Iorga (fiul d-lui N. Iorga), pictorii N. Stoica, Dem. Berea și V. Tassu, precum și sculptorii Cr. Grosu, G. Popescu și Z. Băicoianu, departe de-a fi începători, au produs lucrări de seamă. De altfel, ei nu sunt propriu zis studenți. Sunt absolvenți ai școlilor de Bele-Arte, trimiși aci prin concurs, pentru desăvârșire, cum sunt și cei de pe la diferite Universități.

Printre alte îndeletniciri, fac împreună excursii, vizitând muzeele și monumentele Italiei, însușindu-și bunurile artei și ale culturei cari în decursul veacurilor au rămas mărturie eternă despre puterea creatoare a omului.

Sistemul a dat rezultate minunate, trimițând până acum României vre-o zece specialiști, cari ocupă diferite posturi însemnate în învățământ. Printre alții, îmi vine în minte numele profesorului universitar Al. Marcu.

Am părăsit Accademia di Romania cu impresia că făcea să vin din nou la Roma, numai pentru asta — cu încredere în forțele creatoare ale tinerei noastre generații, cu nestrămutată convingere în puterea faptei.

Fără nici o exagerare se poate spune cu mândrie că România reprezintă și ea ceva în cultura universală.

Milano

Iți ia piuitul de cum ajungi. Mărimea și frumusețea gării te uimește. După părerea tutulor, e cea mai mare și mai frumoasă din lume. M'am dus s'o admir și să-i văd toate colțurile câte-va zile în șir. Un controlor dela Linia No. 1, văzând interesul ce port clădirii, a crezut cu cale să mă lămurească:

— Planurile au fost făcute de un inginer neamț, după modelul stației Lipsca.

M'am informat. Se înșeală. Numai construcția liniilor e operă germană.

Am rămas pe gânduri, în mână cu vechiul meu ghid al Milanului. Autorul îmi spune că la gară așteaptă „omnibusurile" hotelurilor, — și ele au trecut de mult în *neagra vecinicie*. Închid ochii, și mă văd acu aproape o jumătate de secol într'unul din ele, hodorogit, pe caldarâmul primitiv al orașului. Acum lucește asfaltul, și așteaptă automobilele.

Curios, cum nu pot să mă 'mpac cu ideea c'am îmbătrânit. Și totuși, vorbind numai de întâmplările din partea locului, am apucat pe Verdi, am trăit să văd

urcându-se pe tronul sfântului Petre șase Papi, pieței Castelului Sforzesco, îi zicea, când am călcat-o pentru prima oară Porta Giovia, — parc'a fost eri când am degerat în fața școalei de poduri și șosele de pe calea Griviței, să-l zăresc și să-i strig ura Prințului moștenitor al tronului Italiei, care venea să ne viziteze, puternicul Re Imperatore, azi un moșnegel și el!

Hotel Gallia. La așa gară, trebuia așa hotel.

E chiar peste drum. „Terminus" ca să întrebuințez termenul clasic.

— E făcut ca propagandă pentru străini, mi l-a recomandat un prieten. Luxos, confortabil și eftin. Stai boerește pe un preț de nimic.

M'am ars. Tarif de Palace. Proprietarii văzând că, cum au pornit-o merg spre faliment, au dat de-oparte propaganda, au schimbat macazul, și au împătrit prețurile, așa că treaba merge acum strună. I-au schimbat și numele: Excelsior.

Capitala Lombardiei, — pe vremea lui Napoleon a Italiei, care posedă atâtea comori artistice cât toate celelalte țări la un loc — e singura urbe a peninsulei care-ți dă impresia unei metropole internaționale.

Caracteristica medievală sau romană nu apare ochiului în toate colțurile, ca'n celelalte cetăți ale Imperiului. Străzile largi și drepte, de-alungul cărora circulă tramvaele de cel mai modern stil, prăvăliile mari și luxoase, cu vitrine bogate, casele înalte cu arhitectură aproape uniformă, grădinile publice dintre ele, uzinele

și fabricile, restaurantele și cafenelele arhipline, te fac să crezi că ești la Londra, Paris sau Berlin. Numai piața Domului și Castel Sforzesco, ți-aduc-aminte că „și aici e Italia". Mai sunt și alte monumente, desigur, dar la loc ascuns, și trebue să le cauți.

Am scris mai sus: „Cetățile Imperiului"; și urechilor obicinuite cu „Regatul Italiei" le sună curios. Dar realitatea e asta: cu prețul sângelui, destoiniciei și voiniciei fiilor ei, Italia e azi Imperiu.

Mărturisesc totuși că Il Re Imperatore, repetat până la obsesie de oficialitate și ziare, începe să obosească. Și Englitera e împărăție, dar afară de'n ocazii rare, suveranul ei se 'ntitulează Regele Angliei.

Din cele ce văd, credința mea, ca a mai tuturora de altfel, e că, Italia se va întări și mări din ce în ce. Intr'o zi, nu va mai fi nevoe să se recomande singură. Acum, e mândria explicabilă a începutului.

Chiesa din San Ambrogio. E una din cele mai caracteristice din câte-am văzut; și slavă Domnului, numai că „nu ești dus la biserici" nu se poate spune în Italia.

Simplă dar bizară. Arhitectură bizantino-gotică-romană, altarul ei fiind ridicat pe temelia vechiului templu al lui... Bacus. Aduce puțin cu moscheea Sf. Sofia din Constantinopol.

Acum de abia pot să fac deosebirea dintr'o catedrală și-o bazilică.

In subterane, mormântul sfântului. Dar, mai toate bisericile adăpostesc câte-un martir. Intr'una, — am uitat

pe unde mă aflam — o bătrână, păstrătoare a cheei unde sunt prețioasele moaște, mi-a arătat cu toată convingerea pietrele sub cari odihnesc... cei trei magi dela răsărit!

Stau și mă gândesc cum poate să ardă o biserică construită numai din piatră. (Vezi, la noi Biserica Neagră din Brașov). Totuși, citesc că „San Ambrogio" a fost când-va nimicită și ea de un incendiu, ca multe alte clădiri lucrate cu acelaș material. Puțina lemnărie d'înăuntru, nu poate să fie cauză de distrugere totală.

Vă așteptați, desigur, să spun ceva și despre Brera, în mijlocul curții căreia Napoleonul lui Canova, îmbrăcat cu togă romană, privește nemuritor și rece, așa cum l-am lăsat.

Las ochii'n jos să spun, că mi-e lehamite de muzee. Frumosul cât e el de ademenitor, repet, sfârșește prin a te osteni. Mai ales miile de sfinți și de madone înșirate pe pereții atâtor palate și biserici, m'au dat gata.

Prefer casa Poldi Pezzoli bogătaș care, murind, și-a lăsat saloanele comunii, cu tablouri, mobile și covoare, așa cum le-a așezat când a trăit — cu toate că și aici dau de scene biblice.

Nu scap de obsesia asta decât... la cimitir, Cimitero monumentale fiind cea mai frumoasă colecție de sculptură modernă de pe pământ. Uiți că te găsești într'un loc macabru: te crezi într'o expoziție.

Tot fac o excepție cu Cina cea de taină a lui Leonardo da Vinci din refectorul Sant-ei Maria delle Grazie — ca să constat înc'odată progresele umezelii de pe fresca celebră a divinului artist.

Nostimada e că maestrul atâtor capodopere a suferit de reumatism. N'a fost de-ajuns că l-a chinuit apa dela genunchi o viață întreagă, — îl persecută umezeala și după moarte !

Fiind-că veni vorba de distrugerea frescelor, știți d-voastră că cele care au rezistat mai mult vremei și intemperiilor au fost ale meșterilor noștri, dela monastirile din Bucovina? Și n'au fost așezate la adăpost, ca cele din Italia, ci de cele mai multe ori pe zidurile din afara bisericilor, supuse vara arșiței soarelui, iarna ploilor și viforniței.

Seara mi-o petrec în imensa galerie Vittorio Emmanuel, ce leagă Scalla de piața unde, sub reflectoare, parc'ar fi de aur, apare a 8-a minune a lumii : Domul.

Afișe mari anunță pe fațada templului muzicii, stagiunea fiind închisă, Concertele viitoare. Numele Gabrielescu, Novina, Darclée, Dumitrescu, Teodorini, etc... se'nșiră luminoase și ele, și'mi provoacă nostalgia trecutului.

Tramvaiul care mă'ntoarce la hotel e de o lungime și-o mărime deosebită. N'am numărat, dar cred că'ncap în ele peste o sută de persoane.

Au, pentru curbe, o dispoziție a roților deosebită.

La noi, nu se pot introduce încă din cauza îngustimii celor mai multe dintre străzi.

O inovație și în încasarea biletelor. Conductorul șade pe-un scăunel înăuntru, și primește taxa la intrare. Nu mai stânjenește mereu publicul. Eșirea numai prin față. De cât-va timp, pe unele linii, s'a introdus sistemul și la noi.

...Numai că în Suedia și Norvegia s'a desființat taxatorul cu totul. Fie-care călător și-aruncă moneda în cutiuță, imediat ce s'a urcat în vehicul — și nu s'a pomenit vr'unul „să uite".

Dă-mi, Doamne, să trăesc, să văd încasându-se astfel taxele la tramvai și'n România Mare!

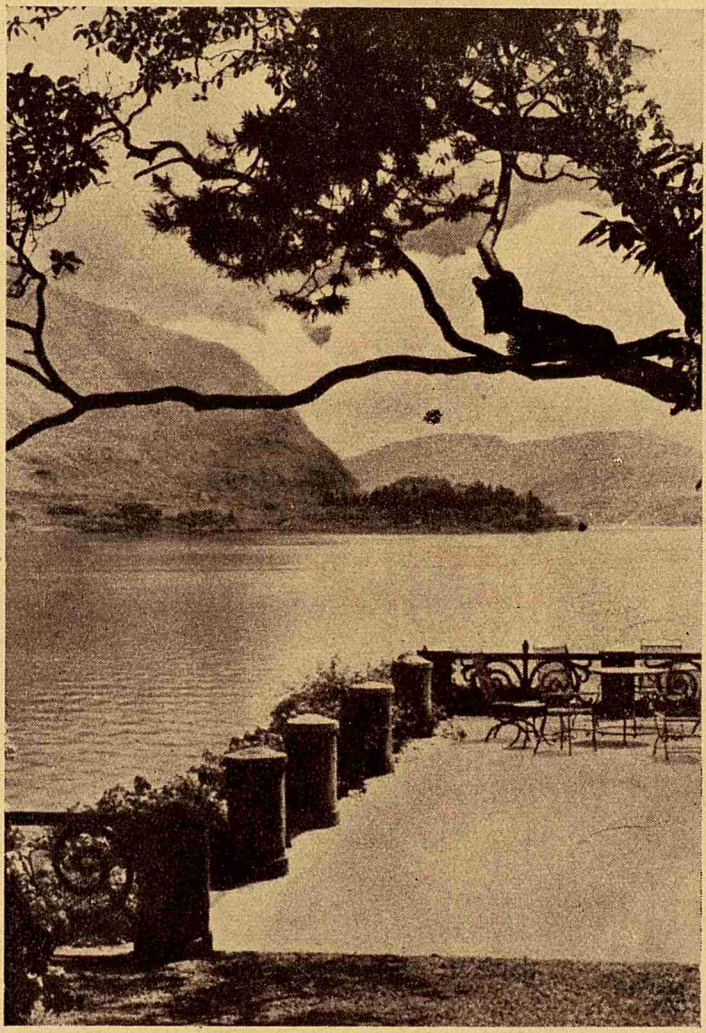

Lacurile

Când zice Lacurile, turistului îi vin în gând: Maggiore, Como — „Il lago Giardino" — și Garda; foarte rar Lugano, cu toate că mai sunt în Nordul Italiei Orta, Vareze, Brianza, Iseo, Idro și Lero, așezate între țărmuri nu mai puțin pitorești. Vezi că și apele, ca și oamenii, ca și orașele, își au soarta lor.

Cea mai norocoasă a fost Sena. E un mic afluent al unui fluviu ce trece prin Paris — nu știu ce savant l-a și numit într'o ședință memorabilă a Academiei de Științe din capitala Franței — și cu toate că omul a dovedit faptul negru pe alb, fiindcă s'au inversat rolurile și s'a trăit în eroare atâtea secole, locuitorii orașului lumină continuă să-i zică fluviului Sena, și probabil că eroarea va dăinui.

Cu norocul lor, dar, cele trei faimoase lacuri ale Lombardiei, meritat de altfel, fiindcă sunt încântătoare.

La poalele nesfârșitului lanț al Alpilor care le feresc de curente, cu vilele și satele surâzătoare d'imprejur, în cari se adăpostesc atâtea comori de artă, cu amintirea întâmplărilor romantice povestite de poeți, cu cerul lor

aparte, oglindindu-se în undele verzi, lacurile acestea îndeamnă la vis și la nostalgie.

Fantezia cea mai bogată nu poate inventa seria de tablouri ce apar la fiecare minut, în toate colțurile pe cari le ocolesc vaporașele. E-atâta colorit și atâta variație de perspectivă, că ți se pare că privești printr'un caleidoscop.

Seara, când e lună sau când luminile hotelurilor se amestecă pe luciul undelor cu stelele cerului, în liniștea divină întreruptă doar de melodiile orhestrelor de pe terasele înflorite, te crezi într'un basm din o mie și una de nopți.

Un ziar francez făcând odată o anchetă asupra locului unde-ar vrea să trăiască, cea mai mare parte din cei întrebați, în frunte cu Flaubert, au răspuns: pe Como.

Câte-odată orhestrele cântă chiar pe lacuri. Contrabasistul celei care însoțește vaporașul pe care mă găsesc, cumulează și meseria de comic. Distrează excursioniștii imitând dialectele peninsulei. Cei cari fac cel mai mare haz sunt italienii. Deși din aceiași țară, nu se'nțeleg totdeauna unii cu alții! Cel mai curios e dialectul lombard ce se vorbește la granița Elveției, lângă Brissago.

In privința limbei, chiar înainte de întregirea neamului, românul a priceput totdeauna graiul unui frate de-al lui, fie c'a fost dela București, Iași, Timișoara, Chi-

șinău sau Brașov. Chiar azi, cu tot dialectul lui diferit, poate să se descurce cu unul dela Pind.

Se'ntâmplă cu mine un fenomen curios. Instrăinat de câte-va luni, deși vorbesc mai mult pe ghicite italienește — sistemul Choufleuri: adaog câte un o la sfârșitul fie-cărui cuvânt, și merge — auzind împrejurul meu numai frazele muzicale ale localnicilor, când sunt singur *gândesc în italienește*. Vorba unui român, care nu cunoștea decât limba țării lui: „n'aș putea spune ce-am visat c'am visat în franțuzește!"

Minunile se'nșiră. Palanza, Cernobbio, Villa d'Este, Cadenabbia, Villa Carlotta, Villa Serbeloni, Villa Melzi, Villa Giulia, Stresa, Isola Madre, Isola dei Pescatori, Isola Comacina, — cum să nu te'ndemne la pace și la bunătate, atâta frumusețe și liniște!

S'a crezut psiholog ăl de s'a gândit să adune aici diplomații lumii meniți să înfrățească popoarele. Prin palatele solitare, se 'ntind și-acum mesele verzi împrejurul cărora s'au ținut diferitele congrese mondiale. Câte speranțe, atâtea desamăgiri.

Nu departe de un debarcader, altă muzică, de-astădată militară. Iar Verdi, iar Mascagni, și iar Puccini. Se repetă ca romanțele dela Napoli. Nu numai aceiași compozitori, dar și aceleași melodii. Cu'n repertoriu atât de bogat, e păcat.

Deși a 'nceput să plouă, nu se mișcă nimeni. Mamele, la un loc cu vulgul, stau în cerc, cu copiii în

braţe, legănându-i după tact, şi nu se'ndură să plece acasă.

Urechile viitorilor cetăţeni, învăţate cu desfătarea muzicii încă din faşe, vor savura mai târziu cu cea mai mare uşurinţă, cele mai complicate simfonii.

Zanetto, chelnerul simpatic care mă serveşte, mi-aduce azi sticla mea de Chianti, cu ce a rămas în ea dela dejun, aproape goală.

Când i-atrag atenţia că trebue să fi luat din greşeală altă garafă, „metr-ul d'hotel" în trecere pe lângă noi, văd că-l ia deoparte şi-l dăscăleşte. Nu ştiu ce-i tot spune, dar dialogul se sfârşeşte cu'n Fuori-Fuori! după care urmează o 'mbrânceală spre bucătărie, cu intervenţia patronului.

Servit de alt chelner, nu-i greu să pricep că bietul Zanetto a fost dat afară.

De inimă rea nu mai mănânc nimic. Intervin să fie ertat.

— A deşertat sticlele dela toate mesele, mi se plânge revoltat patronul: au reclamat toţi clienţii. Nu mai e chip să'l ţin: când îl cauţi, e beat. De când îl pândesc!

Observ cum se salută şi se interpelează cunoscuţii între ei:

— Professore!

— Avocato!

— Dottore!

In partea locului, nu se zice Bună ziua, Noapte bună,

Am onoare, și-așa mai încolo. La sosire sau la plecare, se exclamă doar admirativ: Profesore! Doctore! Avocatule! Un fel de salutare, indicându-se scurt profesia.

De-aici acel Duce! Duce! Duce! pe care nu-l înțelege la început străinul.

Am auzit totuși, uneori și câte-un Buon giorno, sau o Buona sera, ca la noi.

Indreptându-mă mâine spre Genova, dau nelipsita telegramă direcției hotelului, să-mi oprească o cameră. Formalitatea nu e zadarnică, cum s'ar crede, fiindcă portarul nu poate face părtiniri. E ținut să aibă un registru, cu orele când s'au liberat odăile. Din când în când Oficiul de Turism face inspecție. Vai de directorul hotelului care, în urma reclamației unui călător, e dovedit că a avut la ora cutare cameră liberă și a pregetat s'o dea solicitatorului, cu toate că acesta telegrafiase. Plătește amenda pe loc.

Inainte de plecare, câte-va cărți poștale prietenilor din țară sunt de rigoare. Poate se vor fi mirat că le-am scris prea puțin. Iată secretul: Dacă înșiri numai cinci cuvinte, pui o marcă poștală de 25 de centime, dacă te lungești la vorbă, 75. „Caldi saluti amichevoli" iscălitura, care nu contează, și gata.

Intr'o zi, vrând să mai variez stilul, am întrebat pe cine mi-a eșit în cale, cum să „salutez" scurt un amic îndepărtat. Auguri, m'a lămurit binevoitorul.

Și-am trimis vre-o cincizeci de Auguri, vesel c'am

scăpat de obligație c'un cuvânt în loc de cinci — pân' m'am desmeticit că Auguri însemnează... felicitări!

Ce-or fi zis amicii când s'au pomenit că-i felicit din senin, ei știu.

Florența

Firenze, Florența! **orașul florilor: încă unul.**

Fiecare nume de oraș din Italia sună ca o muzică. „Primăvara Fiorentina", „visita delle piu belle Ville Toscane: Cascine, Vialle dei Colli, Giardino Boboli, Villa Reale, Fiesole, etc. etc. **mă îmbie o reclamă afișată în vagoane.**

Orașul unde-au trăit Dante, Leonardo da Vinci, Rafael, Boccacio, Michel-Angelo! Aici se vorbește italieneasca cea mai pură.

Piața unde se ridică Signoria, **cu turnul crenelat,** Loggia de Lanzi, **cu faimosul „Perseu" al lui Cellini, și** Galleria degli Uffizi, **cu comorile ei de pictură înșirate în două sute de săli — Forum-ul de odinioară al capitalei Toscane — are ceva din München.**

Aici, nu departe de locul unde a fost ars Savonarola, îmi aduc aminte c'am văzut trecând, înainte de războiul mondial, o sectă de călugări cu glugă în cap și cu o mască sinistră pe față, lăsând să li se vadă doar ochii. Ca pe vremea Inchiziției.

Par curioase, în atmosfera asta artistică, sutele de biciclete ce se strecoară în toate părțile, ca furnicile, stânjenind mersul trecătorilor, mai ales pe străzile strâmte, fără trotuare.

E un mijloc de locomoțiune foarte întrebuințat de frații noștri. Asiști la adevărate acrobații. Cu o îndemânare care uimește, tapițerul își duce astfel... somiera în spate, pe cele două roți, trecând ca fulgerul: cel care a cumpărat câți-va saci de cărbuni la fel, și-așa mai departe.

Dar adevărata pacoste sunt motocicletele; acoperă clacsoanele automobilelor, și când se 'ntâlnesc mai multe e un adevărat infern.

De-aceia se recomandă doritorilor de liniște hotelurile mai lăturalnice, pentru o odihnă cel puțin relativă.

De-abia acum aflu că baso-relieful după postamentul statuei lui Perseu, David-ul lui Michel-Angelo din Piazzale Michelangelo și Leul lui Donatello — Marzocco, — sunt copii! Și eu care m'am învârtit de-atâtea ori împrejurul lor extaziat! In definitiv, e chestie de sugestie.

E, însă, un mijloc minunat de popularizare a artei. Originalele, păstrate la adăpost, în muzee, sunt văzute de puțini, și în trecere. Redate sub forma copiei perfecte pe piețele publice, obicinuesc ochiul cu frumosul.

O cucoană întreabă de ce nu freacă cineva porțile Baptisterului cu Amor, ca să se vadă mai bine scenele biblice ale lui Ghiberti! S'au coclit.

Baptisterul pare o jucărie, cât o nucă, pe lângă Domul gigant de-alături, cu marmoră polihromă, pe care-l înconjoară vre-o zece străzi. Și când te gândești c'a fost câteva secole catedrala Florenței!

La rândul ei, catedrala capitalei Toscane, pare mică pe lângă Sfântu Petru din Roma. Incă odată se adevărește că totul e pe lume frumos sau urît, mic sau mare numai prin comparație. Dar Campanilla lui Giotto din coasta Domului din Florența, cu ferestrele ei dantelate în piatră, le bate pe toate.

Pe o stradă strâmtă, Casa di Dante, cu odăița unde s'a născut autorul Divinei Comedii. „In questa casa degli Alghieri, nacque il divino poeta". Urmașii Guelfilor și-al Gibelinilor, acum împăcați, onorează amintirea marelui fiu al Florenței la un loc. Până și-o lespede, pe care poetul ședea, să scrie la umbră, au fixat-o într'un perete: il Sasso di Dante.

Ce zor aveai, domnule Baedecker, să-mi spui că locul nașterii lui e contestat? Mi-ai stricat toată sensația.

La Bocca din San Rufino, taverna recomandată de toți, cu aquaforte pe pereți, cu balansoare pântecoase de Chianti pe mese, români. Dau cu ochii de ei tocmai

când înghițiam mai cu poftă o minestra cu pastașuta. „Bine-ați venit de la moșie".

Cunoscător, le ofer să le-arăt ce nu văzuseră încă: Santa Croce, Panteonul toscanilor, cu mormintele înșirate de-alungul zidurilor: Rossini, Alfieri, Galileu, Michel-Angelo, Machiavel, Dante.

„Onorate l'altissimo poeta" le atrag atenția asupra inscripției de pe soclul mauzoleului exilatului dela Ravena, când văd un „cicerone autorizato", că se repede la mine să mă mănânce...

De-abia în urmă înțeleg ce bolborosește. Mă luase drept concurent de contrabandă, și-mi cerea cărțulia! Hotărît, n'am fason.

După jignirea lui Aldo dela Taormina, care-mi propusese să mă ia la parte, umilirea de către călăuza Panteonului Florenței.

Fiindcă e Magio muzicale fiorentino la Operă. Se cântă o răsuflătură din tinerețea lui Verdi, Luiza Miller, dar tot merită ascultată, mai ales că cinstesc reprezentația cu prezența Lor Prințul și Prințesa de Piemonte. Când apar Alțetele, Marcio Reale și Giovinezza. Răspund cu salutul roman.

Nu pot să nu compar ceea ce ascult și văd cu o reprezentație dela Opera din Roma. Deși se bate toba mare, și cu drept cuvânt, pentru Scalla din Milano, cine se duce odată la un spectacol de operă la Roma, nu-l mai uită, fiindcă, pe lângă frumusețile vocilor, îl

uimește decorurile. Ca bogăție de decor, e ceva unic.

Contemplasem în ajun mândrețea catedralei din Genova și, când s'a ridicat cortina, am avut impresia c'au transportat-o pe scenă.

Imbulzeală mare în tramvaiul care duce la Piazza della Signoria, unde se vor desfășura jocurile Calcio Fiorentino.

Pe străzi, într'acolo, convoiuri de soldați îmbrăcați în costume din secolul al XVI-lea. Îi zăresc călcând în cadență în dreptul palatelor masive și înalte, cu ferestrele zăbrezite. Parcă sunt cavaleri medievali ce pleacă la luptă.

Sărbătorile acestea tradiționale sunt ținute, de sute de ani, cu sfințenie, de diferite orașe care le evoacă la date fixe. La Siena, il Palio; la Venezia, pe marele canal, la Festa del Redentore; la Napoli, Festa di Piedigrotta, când se dă un premiu compozitorului celei mai frumoase „canzone" din timpul anului, și-așa mai încolo.

Avem și necăjiții de noi Călușarii, Paparudele, Vicleimul, — dar asta-i altă poveste, vorba lui Kipling.

Pentru prima oară, — e mult de-atunci — am văzut Ponte Vecchio într'o litografie reprezentând pe Dante — iar Dante! la Florența te lovești mereu de numele lui — am văzut, așa dar, Ponte Vecchio cu Dante pe el, contemplând înmărmurit frumusețea Beatricii.

Acum podul e înaintea mea, cu prăvăliile lui minu-

scule, de diferite culori, în cari se vând pălării de pae, obiecte de piele și filigrame de argint, produse ale industriei locale, — cel mai vechi pod din Europa, devreme ce datează de pe vremea romanilor.

Tot așa curgea Arn-ul și pe atunci...

Străinii forfotesc fotografiindu-l, iar un cetățean, desigur băștinaș, nici nu-l bagă în seamă, atent numai la undița pe care-a aruncat-o de pe cheiu.

Iată și-o florăreasă. Desigur, alta decât cea care a inspirat pe Alecsandri, când a scris Buchetiera din Florența. In amintirea eroinei bardului dela Mircești, dau fetei frumoase care-mi întinde niște roze o liră în loc de „cinquanta centesimi" cât mi-a cerut pe-un trandafir, gest care face pe florentină să-mi mulțumească în englezește, luându-mă fără doar și poate drept lord de pe malurile Tamisei.

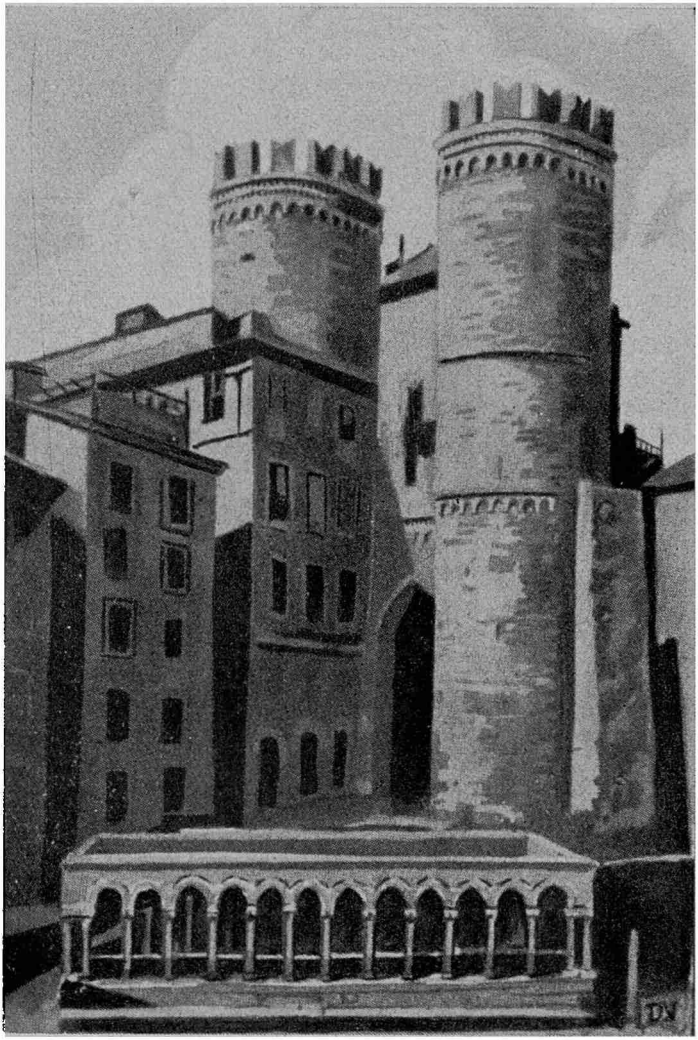

Genova

Pentru un anume cerc bucureștean, un popas la Genova fără o vizită la consulul nostru Tomellini, care e și medicul legist al celui mai mare port al Italiei, nu se concepe.

In ospitaliera lor casă de pe Circonvallazione di Mare, din via Aquarone 7, d. și d-na Tomellini primesc pe români, cu frățească dragoste. Nu se simt îndatorați din cauza postului onorific pe care-l ocupă soțul, ci pentrucă ne iubesc într'adevăr, d-na Tomellini fiind de origină română — Oițica noastră — una din fiicele maicii Smara, în publicistică Zoe Gârbea Tomellini.

In tinerețea lui, consulul nostru, pe-atunci student, a venit cu asociația Corda Fratres să ne vadă țara, și din tot ce-a admirat, inima lui s'a lipit mai mult de țigăncușa cu ochi aprinși, tipul româncei brune dela noi, pe care și-a făcut-o tovarășe de viață.

Radu, flăcău frumos, azi medic și el la Genova, a fost produsul cel mai reușit al acestui amestec de sânge italo-român.

Desigur că ați citit cu toții interesantele articole pu-

blicate în cursul anilor și iscălite Zoe Gârbea Tomellini, în care talentata scriitoare informează publicul, în gazetele noastre, despre evenimentele din Italia. Același lucru îl face d-sa, și tot de-atâta timp, în ziarele italiene, punând la curent pe cei din peninsulă, totdeauna cu aprecieri măgulitoare, cu întâmplările din regatul dela gurile Dunării.

Sunt neprețuite serviciile aduse țării noastre de această vrednică femee.

Tizul meu, d-rul Tomellini junior, a făcut studii cu perspectiva să ia într'o zi locul tatălui său, ca medic legist al orașului Genova.

A trebuit să-și schimbe specialitatea, fiindcă cu regimul ăsta fascist „nu mai e chip de mâncat o pâine" : au scăzut crimele și sinuciderile în așa proporție, că funcția medicală de auxiliar al Parchetului, aproape că trebue să fie desființată în Italia !

In inima orașului, lângă Teatro Carlo Felice, Piazza Ferrari e leită piața teatrului Național din București. Tot așa stau pe loc tineretul, ofițerii și pensionarii, împiedecând șirul compact al pietonilor ce înaintează leneș ca un fluviu pe secetă ; și tot așa se adună protipendada la Capurro de peste drum, un fel de Capșa al nostru.

„Apropos", știe vreun bucureștean că pieții teatrului Național, unde așteptau pe vremuri „muscalii cu cauciuc" îi zice... de vreo douăzeci de ani, Piața Unirii ?

Întrebați pe oricine din capitala României Mari unde-i Piața Unirii, și va rămâne nedumerit. E știută de toți: Piața Teatrului. Puterea obiceiului a biruit.

De aici, din Piazza Ferrari, pornește la vale unica stradă de pe mapamond cu trotuare de mozaic, lucitoare oglindă pe-o distanță de un kilometru. Mă 'ndoesc că în mărețele palate d'imprejur calci pe-o pardoseală mai scumpă. E o specialitate a meșterilor genovezi.

De altfel splendoarea acestor palate, înșirate de-alungul străzilor Balbi și Garibaldi, pline cu tablouri și covoare rare, adunate de diferiți seniori și comercianți avuți, au făcut ca cetatea să fie numită La Superba, așa cum i se zice și azi.

S'ar fi crezut că municipalitatea orașului acestuia luxos, și-a făcut toată datoria și nu mai avea ce să adaoge la măreția urbei, și totuși actualii gospodari au construit de-alungul mării, în direcția Romei, un cheu lung de câțiva kilometri — o nebunie de marmoră, mozaic și verdeață — fără îndoială unic pe lume.

Bogăția balustradelor și florilor, precum și eleganța construcțiilor din preajmă, cu albastrul mișcător al mării din față, e tablou de feerie.

Ți se pare straniu să vezi circulând pe-aceste trotuare-oglinde și printre casele cu aspect grandios, oameni de condiție socială bună, lingând în mers înghe-

ţata aşezată într'un colţ de pezmete, cumpărată dela negustorii ce câştigă binişor cu acest produs naţional.

Nu c'am văzut şi la noi asemenea spectacol, — asistăm noi la altele, mult mai „şocante" desigur, — dar, în general, felul de-a fi al acestor fraţi îndepărtaţi se aseamănă cu al nostru, într'un chip nebănuit. Mă găsesc la Genova aproape ca acasă.

Tot întrebând, am dat în sfârşit de Casa lui Cristof Columb, aşa de minusculă că, acoperită cum e de ederă, nu se mai vede.

Mă 'nvârtesc de un ceas împrejurul ei, fără să reuşesc să mi-o indice cineva din apropiere. In cele din urmă, intru să întreb la un negustor de vinuri.

Şi patronul şi muşteriii, clei. Aproape tot aşa de greu să dau de locuinţa lui Cristofor Columb, cât i-a trebuit marelui navigator până să descopere... America! Noroc cu un grup de excursionişti, cari, dând laoparte edera, mi-o scot la iveală.

Intru din nou în prăvălia negustorului, şi, mai în glumă mai în serios, îl pun să mă cinstească cu'n pahar de Chianti pentru că-i spun, să ştie şi el, că are onoarea să locuiască peste drum de casa în care a trăit descoperitorul noului continent.

Te pomeneşti că nu ştie nici proprietarul imobilului, c'altfel ar mări chiriile.

Fiindcă pomenii de vin, e prilejul să învăţ ceva şi pe gospodine. Cunoaştem cu toţii catastrofa când se varsă

un pahar cu vin roșu pe-o față de masă albă — mai ales când ești musafir și ești autorul dezastrului.

— „Nu-i nimic, ese la spălat", se grăbește să consoleze stăpâna casei pe neîndemânatec (presărând repede sare peste roșul corp delict) dar, fie vorba între noi, înjurându-l în gând, fiindcă e pățită și știe că, cu toată frecătura cu sodă, amintirea rămâne pe vecie.

De-aceia, m'am mirat că, deși în Italia se consumă mult vin roșu, n'am văzut nici o față de masă pătată.

Secretul e : glicerina. Aviz.

Tot în materia nectarului lui tata Noe, nu strică să știie românul, de felul lui chilipirgiu, un mic obicei nevinovat de pe-aici, care face plăcere. La orice birt, după ce-ai mâncat și-ai plătit, dacă ți se face poftă să-ți mai bucuri puțin cerul gurii cu'n pahar de vin, arăți chelnerului paharul gol, și el aleargă numaidecât să-ți aducă un coșcogea sticloiu, din care-ți toarnă licoarea dorită, fără să ți-o mai pună la socoteală. (Bineînțeles dacă n'ai fost antialcoolic la masă, și te-ai mulțumit cu apă).

E cinstea patronului. Nu știu cum naiba se face prin partea locului că pe toți i-apucă setea după ce-au plătit.

Mă pomenesc în fața statuii unui copilaș : Balilla.

Desigur că nu bănuiați, cum nu mi-ar fi trecut prin gând nici mie, că de-aici s'a inspirat Mussolini când a creat faimoasa instituție de educație a tineretului italian pe care a botezat-o Balilla.

Băețașul pe care-l reprezintă statuia se numea pe sicritatea lui Gio Botta Perasso, poreclit de colegi Balilla, și se juca într'o zi a anului 1746 cu mai mulți pici de seama lui pe străzile portului liguric, când văzu pe soldații austriaci cari ocupaseră cetatea, maltratând pe bieții locuitori fiindcă nu puteau să urnească tunurile la cari erau înhămați.

Indignat la vederea scenei neomenoase, Balilla a început să arunce în inamic cu pietre, gest urmat de întreaga populație a Genovei, răsculată ca la o poruncă.

Nu e nevoe să reamintesc aci rezultatele miraculoase ale aducației copiilor de ambe sexe crescuți după sistemul Mussolini.

Metoda nu e numai militară ci și culturală și artistică.

Am asistat la reprezentația operei Cenerontola (Cenușăreasa) de Rossini în care toate rolurile erau interpretate de copii, așa de perfect jucate, că-ți făceau impresia că te afli în fața unor artiști de carieră.

Iată-mă și printre străzile strâmte și întunecoase din preajma vechiului port, cu casele de mai multe ori centenare — în contrast cu impozantele edificii moderne — lăsate par'că d'inadins de opulenta capitală a Liguriei, ca să se vadă progresul edilitar, în partea cea mai caracteristică a orașului, în dreapta cu sgomotul și mișcarea macaralelor de pe vapoare, în stân-

ga cu forfoteala mulțimii și cântecele marinarilor deprin restaurantele mărginașe : San Georgeo, Lido, Delle Donne, etc... Omarii, stridiile și peștii din vitrinele birturilor îndeamnă la consumație.

Priveliștea moluștelor și a varietății vietăților Mediteranei, atrage totdeauna călători cari, amestecându-se printre cumpărători, se plimbă ceasuri întregi prin Mercato del Pesce.

Mă îndrept într'acolo și eu, dar, fie că pronunț greșit, fie că interpelații sunt iznafi, nu mă deslușește nimeni.

— A, volete sapere dove ce la Pescheria, ghicește însfârșit unul ce vreau. Și mi-o arată că e alături.

De ce nu spuneam Pescăria, pe românește, domnule ? stau eu și mă gândesc : că mă descurcam mai ușor.

Sunt nenumărate cuvintele italienești cari aduc cu ale noastre.

Intr'o zi, un copil nu era cuminte.

— Sporccacione !, l-a dojenit mamă-sa, repezindu-l.

Intocmai ca la noi : Spurcăciune !

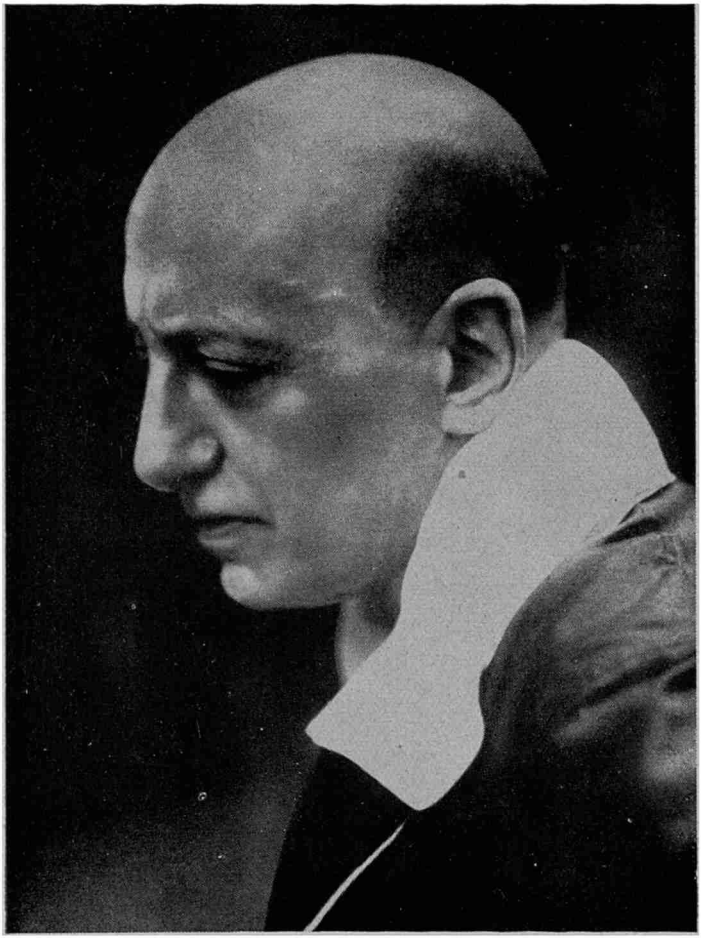

Assisi

Ce e Sfântul Munte pentru ortodocși, e Assisi pentru catolici. Cu singura deosebire că la Athos nu e îngăduit să păşească femei, pe când în mânăstirea sfântului Francisc vin droae. N'a iubit oare aici — frăţeşte, ce e drept — celebrul Poverello, pe nu mai puţin faimoasa Chiara Schifi, devenită pe urmă Santa Chiara, după ce călugărul în extaz i-a tăiat frumoasele bucle blonde ?

Cine s'apropie de locaşul acesta mistic fără să simtă că-i bate inima mai tare ?

Din automobilul care mă duce suind dela gară la hotelul Subasio, ce se află chiar lângă curtea mânăstirii franciscanilor, zidurile de cărămidă cenuşie ale întregului orăşel par'că împrejmuesc o cetate.

Cetate a şi fost Assisi de altfel, pe vremuri, rezistând veacuri întregi Perugiei, care'n cele din urmă a răpus-o.

— Vă rog să-mi daţi o cameră bună, curată şi liniştită, îmi fac datoria să spun într'o doară, directorului hotelului.

— E chiar alături de apartamentul ocupat săptămâna trecută de Greta Garbo şi de Stokowski, mă asigură solicitatul.

M'a convins. Dar când mă cobor pe terasă şi-mi

arunc privirea în sus, emoția mea e și mai mare, fiindcă am recunoscut, după o ilustrație, că'n apartamentul Gretei Garbo a stat acum câteva zeci de ani una mai mare ca ea, numită Eleonora Duse, tot cu'n tovarăș nelegitim, dar care se numea Gabriele d'Annunzio!

Ciudată atracția asta a celui mai rafinat poet al Italiei — a celui mai plin de păcate om de pe cele cinci continente după cum îl arată unii, — spre sfântul care s'a lipsit de toate cele pământești spre a se căsători cu Madona Povertà.

In casă, în loc de halat, purta o rasă călugărească; de câte ori se 'mbrăca, se'ncingea pe sub vestă cu frînghie de franciscan, — odată s'a închis câteva luni în mânăstirea de pe Monte Cassino — iar vila din Settignano, unde se 'ntâlnea în luna de miere cu Duse, o botezase Portiuncula, la fel cu altarul la care se rugau împreună Sfântul Francisc și Santa Chiara.

Fiindcă am vorbit de marele inspirat mort acum câteva luni la Vittoriale, e interesant de știut ce citeam eri în Messaggero, și anume ultimele lui cuvinte, scrise unui prieten cu câteva zile mai 'nainte de a-și da sfârșitul:

Io sono salute, e ufficio
A. tuo
26-2-38. Gabriele d'Annunzio

Cu Sunt bolnav și nenorocit! și-a terminat viața seniorul mândru din preajma lacului de Garda, el care a sorbit din cupa gloriei și-a fericirii ca nimeni altul pe pământ.

Dar d'Annunzio nu e singurul adus aci de puterea nepătrunsă a misticismului. In fiecare an vin puzderii de pelerini, — uneori și originali bogați, cari își leapădă vremelnic hainele bogate și se retrag în reculegere în fund de peșteri, îmbrăcați în cămăși de sac și cu picioarele goale, hrănindu-se cu fructe și la nevoe cerșind, — ca să savureze apoi mai cu sete comorile cu cari s'a 'ndurat să-i încarce Cel de sus.

Ii mână aci poate și credința, dar fără 'ndoială și frumusețea hieratică a brazdelor Umbriei, colinele armonioase ce se țin lanț dela Sienna, piesagiul liniștit presărat cu măslini argintii, tăcerea și seninătatea înconjurătoare, însfârșit acel tot concretizat de Carducci în celebrele versuri Il divino del pian silenzio verde.

Dac'am întâlnit români la Capul Nord, era greu să nu găsesc aici: o compatrioată adusă la Assisi tot de mâna nevăzută care le 'ndrumă toate.

Era o fată cuminte și cu talent la pictură, pe care o chema Lili Verea — fiica d-rului Verea din București — care într'un amurg de toamnă, cu ochii plini de viziunea frumuseților și a legendei din Assisi, a lăsat tot și a venit aici, unde soarta îi pregătise un mire care-o aștepta, — chipurile studiind icoanele de pe zidurile vechi, — savantul istoriograf Eduard Schneider, cunoscut nouă mai ales din cronicile ce apar periodic

în Le Temps — cu care minunata copilă, trecând la catolicism, s'a căsătorit, să ducă, instalată aproape în incinta mânăstirii, un trai ideal.

Pe fereastra deschisă a atelierului unde lucrează, dincolo de care se'ntinde peisagiul unic descris mai sus, compatrioata noastră mi-arată colțuri de vis, ce iau aspecte diferite, după cum bate soarele, — redate, cu talent real, pe pereții odăiței, de pe cari nu lipsesc nici vederi nostalgice de pe meleagurie noastre înflorite.

Acum soții Schneider au un proect menit nu numai să înfiripeze o operă artistică, dar s'aducă și ceva franci. Realizarea unui film cinematografic, reprezentând viața sfântului Francisc la fața locului.

Dat fiind subiectul, e de mirare că nu s'a gândit până acum nimeni la o asemenea afacere. Viața de desfrâu, din tinerețe, a sfântului, reculegerea lui deodată, cu hotărîrea de-a se face călugăr; vocea din cer care i-a strigat pe când se ruga în fața crucifixului: Vade Francisce et repare domum mea, (Du-te Francisc și repară-mi casa) — cam la fel i-a vorbit „Moșu" lui Petrache Lupu, la Maglavit — furtul mătăsurilor din casa părinților ca să le vândă apoi să facă o sumă pe care s'o dea starețului, (sumă pe care acesta o refuză, ceea ce făcu pe donatorul indignat să arunce banii pe fereastră), apariția unui cavaler care pune la dispoziția lui Francisc tot aurul de care dispune, pentru izbânda visurilor lui; întâlnirea cu Santa Chiara; hrănirea păsărilor cari veneau să-i ciugulească

semințele din palmă ; secarea unui isvor, la un gest al sfântului, supărat că prea făcea apa sgomot când se ruga, etc. etc., sunt tot atâtea scene menite să miște — și să renteze.

Operatorii nu vor avea decât să dea viață frescelor lui Giotto, de pe zidurile mânăstirii.

„Lucrarea aceasta — jumătate legendă, jumătate adevăr — este cea mai grandioasă operă executată vreodată de vr'un artist", zice, puțin cam exagerat, ghidul care mă călăuzește.

Mărturisesc cu rușine — Costin Petrescule, meșter și tu al frescului, iartă-mă — că n'am putut să văd minunea lui Giotto pe 'ndelete. Când am intrat din cuptorul de-afară, în pivnița dinăuntru — mânăstirea e compusă din trei biserici suprapuse, — diferența de zece grade mi-a înghețat spatele atât de urgent, c'a trebuit să mă reped spre ieșire la trap.

Numai după ce am stat un sfert de oră la umbră, să mă obicinuiesc c'o atmosferă mai rece, am îndrăznit să mă cobor în cripta unde odihnesc moaștele sfântului — unde am dat de alt număr de senzație.

Fra Georgio, călugărul tânăr care, cu o lumânare aprinsă în mână, în semiobscuritatea încăperii, explică pelerinilor tainele hrubii... e și el român! Fratele Gheorghe Căliman din Bacău.

— Mai sunt și alții, îmi spune el, ca un fel de răspuns la mirarea mea. Superiorul nostru, Padre Morariu,

e dus acum la București. Mai avem de-ai noștri, trimiși misionari, în Asia și 'n Africa.

Așela e mormântul Sfântului, mă dumirește fratele Gheorghe pe șoptite, în dulcele lui grai moldovenesc, pe când cei d'împrejur, veniți de peste țări și mări, se roagă într'o tăcere impresionantă.

Și adaogă cu mândrie :

— Il păzesc de câțiva ani.

Când ne luăm rămas bun, nu pot să nu-l întreb ce l-a făcut să părăsească lumea și să se 'nchidă într'o mânăstire.

— La Vocazione ! Chemarea !, îmi răspunde fratele Gheorghe, privind către cer. Știi mata ce-i aceia ?

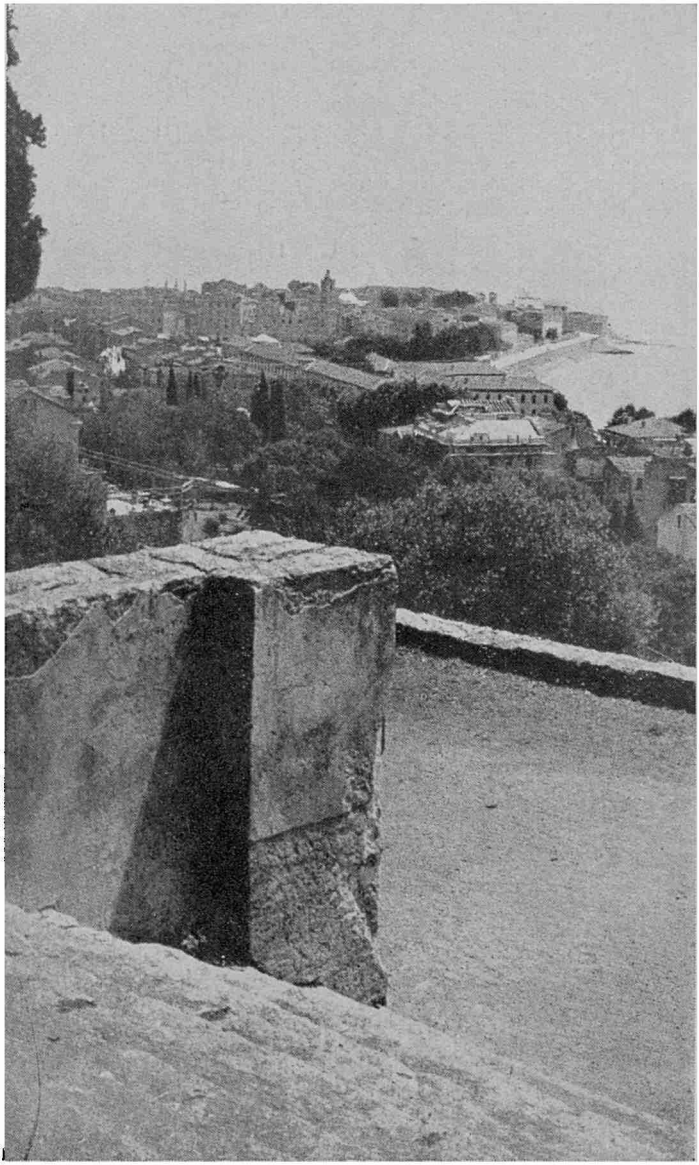

Coasta de Azur

1926—1927

Nisa, 12 Dec. 1926. — In beznă, în fund, pe Promenade des Anglais, imens, se profilează pe becuri electrice un singur nume: Negresco. E cel mai mare hotel de-aici, și unul din cele mai luxoase palasuri din lume. Pe proprietar, azi răposat, îl chema Schwartz și era originar din România. Valurile vieții îl aruncaseră crupier la Casino-ul localității, de unde, prin muncă și pricepere a făcut ce se vede.

Nu e singurul compatriot încetățenit prin partea locului. Ghinsburg, directorul operei din Monte-Carlo, a debutat și el regisor la varieteul de pe vremuri al lui Pațac, din București.

Cea mai bună maseuză dela Hamanul de-aici, e o româncă, Marița, iar cel mai reputat cofetar din Cannes, tot un român, Rădulescu. Îți face plăcere când trecând pe Rue d'Antibes 46, citești firma aurită Bonbonnerie Roumaine; Usine 11 Rue Hoche.

De români celebri, în trecere nu mai vorbesc. Anul trecut, cânta la opera de aici d-ra Anghel, zilele trecute

a concertat Enescu, eri a jucat la un teatru Marioara Ventura, se anunță „Elvire Popesco" și mâine ține o conferință Elena Văcărescu. Lipsește Panait Istrati, care până eri-alaltăeri își câștiga pâinea pe cheiurile portului, ducând în spinare geanta grea a fotografului ambulant.

Nisa, 13 Dec. 1926. — De pe o nălțime, privesc la poalele mele panorama orașului, în decorul ei încântător: la dreapta, coasta, conturând grațios spre Antibes, Golfe Juan, Cannes, Saint-Rafael; la stânga, țărmul nu mai puțin feeric spre Monte-Carlo, Cap Martin și Menton.

O cunoșteam de mult. De când copil, cu cartea lui Maupassant Sur l'Eau pe genunchi, citeam pe furiș în orele lungi de meditație, descrierea Coastei de Azur, unică pe pământ.

De-alungul ei, ani în șir, pe iahtul botezat Bel-Ami, legănat de valurile Mediteranei, marele nuvelist și-a scris cele mai strălucite pagini.

Cum se face, că partea aceasta a Franței, — după părerea unanimă, cea mai reușită pagină din operile complete ale Creatorului, — care se'ntinde pe două sute de kilometri, dela Toulon la Menton, între munți și mare, cu o vegetație luxuriantă, favorizată de o climă de primăvară eternă, parfumată de flori; unde viața se câștigă mai ușor ca'n altă parte, grație bogaților veniți aici din lumea 'ntreagă, (atrași și de rafinamentul civilizației moderne), cum se face, mă întreb, că n'a fost

încă descrisă de nici un scriitor român ? Dacă mă înșel, sunt gata să fac mea culpa.

Desigur frica de banalitate. Fiind prea cunoscută, nu s'a mai ostenit nimeni să aștearnă pe hârtie cele văzute. E un subiect din care nu poate scoate ceva trainic.

Eu nu mai am nici timpul, nici avântul s'o mai fac ; mă mulțumesc cu scurte note fugare.

M'aud strigat pe nume. Intorc capul, și zăresc un bătrân pensionar dela noi. S'a instalat aici, și așteaptă.

Melancolia așteptării ultime, cu filosofia ei amară Vanitas vanitatum...

Tot amară, reflecția bătrânului meu prieten Trandafir Djuvara, fost ministru al țării la Atena, întâlnit departe de forfoteala mondenă, pe cheul portului, lângă poezia catargelor :

— E ultima zi când mă saluți ca ministru. De mâine 'ncolo, pensionar.

Cinci torpiloare cenușii defilează prin fața Cazinului, luând direcția Corsicei. Se vorbește în taină, că s'au adus prin preajmă două regimente de artilerie. Răspunsul Franței la discursul fascistului dela Ventimilia.

Se agită chestia Savoei, mult dorită de Italia, sau manevră germană ?

Unii pretind că e pur și simplu vorba de concurență. Oameni de afaceri abili, lansează știri alarmante de război, pentru ca amatorii de călătorii să evite eventualitatea unui conflict pe coasta de azur. Așa, italienii se'ndreaptă pe Riviera lor și englezii spre Egipt.

Svonul pare a fi intimidat, căci până acum, cel puțin, hotelurile Nisei sunt goale.

Plimbare cu autocarul pe celebra șosea La grande Corniche, prin la Turbie, de unde spectacolul întregei regiuni e grandios. Urci până la 800 metri, de unde privești minunat jos patru șosele ce merg în aceiaș direcție, aproape paralel: cea de lângă mare pentru linia ferată, cea mai de sus construită pentru tramvai, mai sus alta, la moyenne Corniche, pentru vehicule, și sus de tot cea pe care sunt.

In unele părți, în zile senine, te prăjești la soare, sub un cer și o mare așa de albastre că te dor ochii fixându-le, având la orizont Alpii giganți, cu zăpada lor imaculată.

Ca și mine, excursioniștii sunt indignați de plancardele prozaice înfipte ici, colo, care strică toată poezia peisagiului. De-abia te extaziezi în fața unui palmier gigant, și dai de Chocolat Meunier, La plus grande Fabrique du Monde; îți îndrepți ochii aiuriți de frumusețe spre raiul capul Ferat, și Hotel New-York-Nice, Riviera-Palace, Monte Carlo, Tennis, Golf, Dancing, Garaje, te aduc pe pământ.

Netăgăduit, trebue să se ia măsuri contra batjocoririi peisagiilor; altfel în curând nu se va mai putea circula decât printre parapete de reclamă.

Când dă de-al 50 lea automobil, venind din partea opusă, șoferul înjură pe conducătorul ultimei mașini:

Et ta soeur! — Se'ntoarce apoi, către noi, și se scuză. De când circulă, nu s'a întâlnit cu atâtea mașini într'un timp așa de scurt.

Peste câteva minute descopere secretul la Menton, imediat ce vede în port un transatlantic cu drapelul american.

Automobilele erau pline cu fii de-ai noului continent, sosiți cu un ceas mai 'nainte de-adreptul din New-York, să-și petreacă iarna pe Coasta de Azur.

Unii din ei, plecând din patrie, își îmbarcă și mașina, cu care pornesc apoi de-alungul și de-a latul Europii.

Ca să se vadă ce grije au de bunul lor trai—et pour cause — companiile de călătorie, înregistrez informația citită într'un ziar de-aci, că o agenție a propus guvernului german și celui italian, construirea unei șosele betonate, numai pentru automobile, care plecând dela Hamburg, să meargă până în sudul Italiei!

Numai de n'ar scădea dolarul...

Seara, când mă culc, constat că mă ustură ochii din ce în ce mai rău. Hotărît, trebue să-mi pun ochelarii negri, altfel risc să-mi stric vederea.

Cum nu poate fi nici o mulțumire completă! Vin aici aproape exclusiv bogătași, ursiți să vadă viața numai în roz — și natura îi pedepsește s'o vadă în negru, prin fumul ochelarilor!

14 Dec. 1926. — Republique Française, Principat de Monaco scrie — jumătate și jumătate — pe placa de

marmoră așezată la mijlocul podului care marchează granița dintre marea și minuscula țară.

Automobilul se oprește în fața unei căsuțe modeste pe care e gravat pompos : Les carabiniers du Prince.

— Br ! Soyons serieux, Monsieur, ici on ne blague pas, vous savez ! (Să fim serioși, vă rog, aici nu se glumește).

Trebuia văzut capul, mucalit și grav în acelaș timp, al șoferului, rostind sentențios sfatul.

Bizară și splendidă conformație de teren, și tot așa de bizară menținerea independenței principatului cu structură medievală — mai mic ca teritoriu decât un oraș mare, — menajat când de italieni, când de francezi, formând pentru ambele națiuni un fel de stat tampon.

Dar nu sunt încă în inima țărișoarei : aici e „de abia" Monte-Carlo. Iute, cu tramvaiul la Monaco.

Pe un promontoriu, nalt, domineză. Intr'o curte mare, pavată, palatul. Foarte modest, și el. De-a lungul și de-a latul îl păzește un carabinier, îmbrăcat în uniformă de mare ținută, cu mănuși albe în mână și cu o pușcă cât toate zilele pe umăr, având pusă și baioneta la armă ! Nu se uită nici în dreapta, nici în stânga ; se plimbă cu pași mari, aruncând înainte priviri fulgerătoare. Iar Br !

Pe marginea zidurilor crenelate, o duzină de tunuri de pe vremea străbunicului lui tata mare, cu gurile îndreptate, în vale, cu piramide de ghiulele rotunde împrejur. Ar fi momentul de scos al treilea Br.

Și totuși nu e așa ridicol cum s'ar părea. Toată exteriorizarea asta războinică nu e spre a înfricoșa — știe bine „statul major" al carabinierilor prințului, că o singură lovitură de obuz modern ar face Monaco-ul ferfeliță, — ci spre a arăta tuturor ostentativ, vizibil, că aici calcă pe pământul unui stat independent.

Nu știu dacă Muzeul oceanografic de alături e construit din averea particulară a dinastiei, din contribuția cetățenilor sau din profitul ruletei dela Monte-Carlo.

Ceeace e sigur e că din milioanele cheltuite înainte de război pentru ridicarea lui, s'ar fi putut clădi alt palat princiar, în locul căsuței sărace a Grimaldilor, și dacă s'a preferat un institut științific, e o notă bună.

Intr'o clădire gigantă, ale cărei ferestre dau direct în mare, se 'nșiră în borcane de sticlă mii de spețe de pești, moluște, crustacee, etc... prinse toate, în oceanele îndepărtate pe care le explora tatăl actualului monarh al Monaco-ului, prințul Albert, care pe lângă suveran a fost și un savant.

In alte săli, vasele pe care a navigat și instrumentele ingenioase de care s'a servit, iar pe pereți diferite tablouri reprezentând peripețiile călătoriilor.

Cea mai impresionantă arătare sunt crabii monștri, crescuți așa mari fiindcă se hrănesc mai mult cu carne de cadavre omenești, pe care le caută în fundul oceanelor, în epavele vaselor naufragiate.

Dacă omul merge cu cruzimea până acolo că nu găsește racii, langustele, omarii și crabii gustoși decât

când îi aruncă vii în apa clocotită, pe care are grija s'o săreze mai 'nainte, savurând apoi cu ochii culoarea lor roșie, rezultat al agoniei îngrozitoare, — să-i fie iertat monstrului marin să se 'nfrupte și el cu carne omenească intrată în putrefacție.

Dar de câte nu se bucură „regele naturii"?! Nu găsește el că hrana lui cea mai fină e stridia, pe care n'o apreciază de cât dacă o simte vie lunecând pe gât?

Filosofia existenței e însă, vai! asta și, oricât ar fi de trivială, tot vorba lui nea Ghiță o rezumă:

...Că așa e viața cu al ei tipic,
Peștele ăl mare'l înghite pe-ăl mic!

Demonstrația versului popular mă duc s'o văd jos, în Aquariul muzăului, — și mai interesant după părerea mea, — fiindcă aici toate vietățile mărilor le urmărești mișcând, prin urmare sub aspectul lor adevărat.

Nicăeri nu te impresionează misterul vieții ca aici. Nu ți-ai fi închipuit niciodată că în imperiul nemărginit al apei trăesc atâtea ființe, cu forme infinit mai ciudate și mai numeroase decât cele de pe pământ.

Iată o moluscă îngrozitoare, parc'ar fi un elefant în miniatură, cu un ochi în vârful trompei; iată o caracatiță cu sutimi de antene; iată jivine tricolore parc'ar fi smei cu coadă, etc., etc... exemplare necunoscute în cărți, unele grațioase, altele înspăimântătoare, lipite de stâncile artificiale de sub globurile de sticlă, de pe cari nu se desprind decât când le aruncă îngrijitorul câte

un peștișor viu, pe care-l hăpcăesc într'o secundă — quod erat demonstrandum.

Eșind, mă 'ntreb: câți din cei cari au venit din depărtări au călcat pragul altarului acesta de știință, și câți nu s'au oprit la ruletă? Ar fi o statistică interesantă.

Dar Ruleta e pusă și ea în program. Ar râde de mine cui i-aș spune c'am fost la Monte-Carlo și n'am intrat în Cazino.

Adică, mai va până să intru. Ca să ți se dea liberă trecere, trebuesc oarecari formalități.

Aici ridicolul apare în plin. Faci coadă, ca să prezinți unor domni îmbrăcați în smocking... pașaportul. Ca la graniță. Una din granițele prostiei omenești.

Ca să se vadă seriozitatea controlului, arăt că însoțitorul meu, care și-a uitat piesa de identitate acasă, e lăsat instantaneu să intre, numai fiindcă „îl iau pe garanție" mai 'nainte de-a fi fost întrebat: „Dar d-ta cine ești?!"', iar cu mine formalitățile descusutului durează cinci minute!

Insfârșit sunt în împărăția norocului! In săli luxoase, împrejurul meselor tipice, — sunt vre-o 20 — mii de iznafi de amândouă sexele, cu fețele congestionate, caută câștigul fără muncă.

De blestemul ancestral al izgonirii din Rai tot nu scapă însă, fiindcă chiar sub forma asta, sudoarea frunții nu pot s'o evite.

Privind spectacolul, îmi rememorez tabloul simbolic

al nu știu cărui pictor, reprezentând numai niște mâini crispate întinse spre pânza fatală cu numere așezate cabalistic.

Ce te minunează e tăcerea în care oficiază toți preoții aceștia veniți să se roage în templul Norocului.

Condiția muteniei e scrisă în articolul 1 al regulamentului sever, atârnat în cui. Ce e mai demn de relevat în paragrafele regulamentului e că cetățenii principatului de Monaco, sub sancțiunea severă a legii, n'au dreptul să calce în localul acesta de perdiție, — „favoarea" fiind rezervată străinilor.

Câștigul adus „Statului" de ruleta dela Monte-Carlo e de câteva milioane de franci pe zi. Ce se face cu atâta bănet? Locuitorii acestui fericit ținut nu plătesc biruri.

Eșit la aer, îmi trebue câtva timp să mi se risipească din gând scenele la cari am asistat. Multă vreme nu văd înaintea ochilor decât îndemânarea crupierilor aruncând câștigătorilor jetoanele multicolore cu adevărate gesturi de acrobat, — ca să le ia înapoi peste un minut... cu lopata!

Nisa, 17 Dec. 1926.— Plimbare la Cimiez, sectorul cel mai aristocratic al orașului. Dominează. Aici alte vile și palasuri impunătoare. Fiindcă e cam departe, autocare elegante se duc și aduc gratuit la vremea mesei clienții risipiți pe Quai des Anglais. Adică, gratuit, vorba vine: plătesc oamenii sub altă formă, la consumație. Cum s'ar zice, parigorie.

Cunosc un român care, suit într'un cupeu de acesta luxos, ajuns la destinație... a întrebat pe portarul hotelului dacă acolo șade d-nul cutare, și s'a îndreptat frumușel să admire coasta dela înălțime.

Păcat c'a început și aici să se exproprieze. Sapa nemiloasă doboară pe capete palmierii și cactușii din grădini; dacă va merge tot așa, poetica Nisa va deveni în curând un port oarecare.

Frig. Câțiva fulgi de zăpadă. Temperatură excepțională în partea locului. Copiii, eșind de la școală, cască ochii mari, ca la un fenomen. O mamă iubitoare, ținându-și odorul de mână, i-arată într'un șanț o pojghiță de ghiață timidă, gata să se topească...

18 Dec. 1926. — Iar vreme frumoasă. De eri până azi temperatura a făcut un salt de 10 grade. Originali iubitori de sporturi, fac bae în Mediterana. L'e a răcoreală, or sunt plătiți pentru asta? Ori și cum, e o reclamă bună a Nisei, pentru vreme de iarnă.

Mănânc la Pergola, unul din restaurantele ce se'nșiră de-alungul plajei, la soare. Cer specialitatea casei: la Bouillabaisse, Ciorbă de pește, în care se fierbe și langustă. E mai bună pescăreasca noastră din Deltă; dar sună exotic la ureche, și e anunțată cu atâtea afișe că-ți închipui că cine știe ce trebue să fie.

De-altfel, întregul menu franțuzesc, — de foarte bună calitate, trebue să recunosc — e plin de numiri pom-

poase, cuprinzând însă feluri de mâncare pe cari le găsești și la Zahana.

Tripes a la mode de Caen, comanzi timid și te popenești cu Tuzlamaua națională.

Pammes a la bonne femme, mai îndrăznești, ca să termini masa, și vezi c'apar... două mere coapte.

Fiindcă suntem la capitolul alimentației, nu trebuesc uitate specialitățile coastei și anume fructele și florile zaharisite, exportate în toate părțile globului mai ales de firma Vogade. Coșuri cochete, gătite frumos, cu prețuri indicatoare, te invită dela vitrine.

Va să zică, e bună și zahariseala la ceva.

Mă cobor în port. Avanti, corabie cu pânze, italienească, plină cu portocale, se leagănă pe cheu, așteptând vămuirea. Marinarii, cu fețele prăjite de soare și de vânt, având în obraji culoarea fructelor așezate'n piramide până și pe bord, stau cu mâinile încrucișate.

Câteva femei, în dialectul provensal în care a cântat Mistral, glumesc cu ei și le fac semne să le arunce poama galbenă.

Sub ochii îngăduitori ai vameșului gestul primului păcat, c'o mică nuanță, se repetă.

Apune soarele. Amurg melancolic. In liniștea cimitirului de pe cetate, mă descoper la mormântul lui Gambetta, a cărui cenușe se odihnește la umbra chiparoșilor.

Halte triste apoi, ici-colo, în dreptul necunoscuților ce-și dorm somnul de veci.

Iar la ieșire... fostul portar: „Aici zace Clement Vidal pazitor al acestui cimitir dela 1890—1924".

Pe scări întortochiate, mă cobor prin străzile strâmte ale Nisei vechi.

Pe o terasă, sus, la etajul al 5-lea, două fete cântă duios, privind spre mare zarea cum se'ntunecă.

Viața sub care se adăpostesc, pornește de jos, cățărându-se pe marginea zidului bătrân, aproape cincizeci de metri înălțime...

19 Dec. 1926. Dealungul unui bulevard, de sărbătorile Crăciunului, un fel de Moși de-al nostru mai civilizat. Fiindcă suntem în vecinătatea Monaco-ului, unde Zeița Fortuna e pusă la locul de onoare, Nisa și împrejurimile nu pot s'o desconsidere. De altfel nu există teatru sau varieteu pe coasta de Azur, să nu-și aibă sala specială de Ruletă și Bacara. Din cauza aceasta, antractele sunt foarte lungi — lăsând timp necesar „amatorilor de artă" să se curăță — spectacolul sfârșindu-se de regulă pe la 1 noaptea.

Dar să revin la bâlci. Și aci, la fiecare baracă, o ruletă. Ruletă unde câștigi ceasornice, ruletă unde dacă ai noroc, te alegi... c'o găină, ruletă unde chilipirul jucătorilor e un bilet „gratis" la circ.

Mă interesează mai mult rulotele decât ruletele, și de aceea ocolesc prăvălioarele de pânză, examinând

la spatele lor casele pe roate în cari se adăpostesc și vagabondează negustorii aceștia ambulanți, un fel de nomazi moderni.

Mulți din ei se nasc, trăesc și mor în ele...

La capătul bâlciului Olga, cea mai mare femee din lume. Când intrăm, se prezintă: „Sunt de naționalitate belgiană, măsor 2 metri înălțime și am o greutate de 200 kilograme".

Spectatorii se uită curioși și la pitica de alături, pusă acolo pentru contrast.

Eu fixez mai mult bărbatul doamnei colos, un italian scurt și îndesat, care bate toba de zor, atâtând trecătorii să-i vadă consoarta.

Intr'o piață, aglomerație. Patru cântăreți cântă și joacă, în mijlocul unui cerc de melomani, dintre cari unii țin în mână niște note după cari fredonează împreună cu ei. Refrenul e Cucu.

Reproduc prima strofă a romanței, în curiosul ei dialect local:

Souta dou nouastre ciel radious
Que Febus illumina,
Cadun lutina
E Turlupina;
E lu Pierot, au cour jouions,
Qu'an toujou buona mina,
Ai coulumbina
N'en dioun tant

En s'esclafant:

Coucou! Coucou!

Melodia „oficială" a Carnavalului 1927". De acu, și până la sfârșitul lui Martie, o va cânta toată Franța.

Gheretele cu jucării atrag și copiii mici—și p'ăi mari. S'a zis cu drept cuvânt că sunt cele mai puternice mijloace de educație ale pedagogiei moderne. Dă-i copilului să se joace cu soldați, și va deveni oștean; dă-i cărți cu poze frumoase, și-i dezvolți gustul artistic.

2 Dec. 1926. Mă 'ntâlnesc pe Avenue de la Victoire — calea Victoriei a noastră — cu'n compatriot. E moșier. Imi spune că negăsind la București un apartament pentru trebuințele lui de cât dela 150.000 lei în sus, pe an, s'a decis să se stabilească iarna la Nisa. Cu prețul acesta, într'o casă la fel, trăește și trei luni bine. Pleacă odată cu rândunelele, de vre-o patru ani.

Numai că și aici, cu toată urcarea francului, viața se scumpește pe zi ce merge. Un exemplu: la un restaurant prețul fix al unei mese modeste era acum trei ani 4 franci, anul trecut 8, anul acesta 12. Și toate în proporție. Frică mi-e că 'n iarna lui 1927 amicul o să rămâie pe malurile Dâmboviței.

Alt compatriot. Pleacă cu Simplonul și se duce singur la Marsilia să-și vizeze pașaportul la consulatul Iugoslav. Anul trecut a pățit una bună.

A însărcinat portarul hotelului cu operația asta, și s'a pomenit la Postumia cu o amendă de câteva sute de dinari. Pașaportul fusese vizat, chiar după dorința solicitatorului, la consulatul cehoslovac! Geografia post-belică a încurcat pe mulți. Ce mi-e Cehoslovacia, ce mi-e Iugoslavia!

31 Dec. 1926. Vaporașe cu steaguri multicolore pe catarge, alunecă cu pânzele întinse de-alungul cheiurilor Nisei, având pe ele scrise reclame ademenitoare: Hotel Majestic, Reveillon cu surprize pentru sfârșit de an. Lămurirea era necesară, pentru că tot așa era anunțat acum câteva zile Reveillon... de Crăciun.

Dar naiv ce sunt să mă mir. Nu e oare pentru unii norocoși viața toată numai Carnaval și Reveillon?

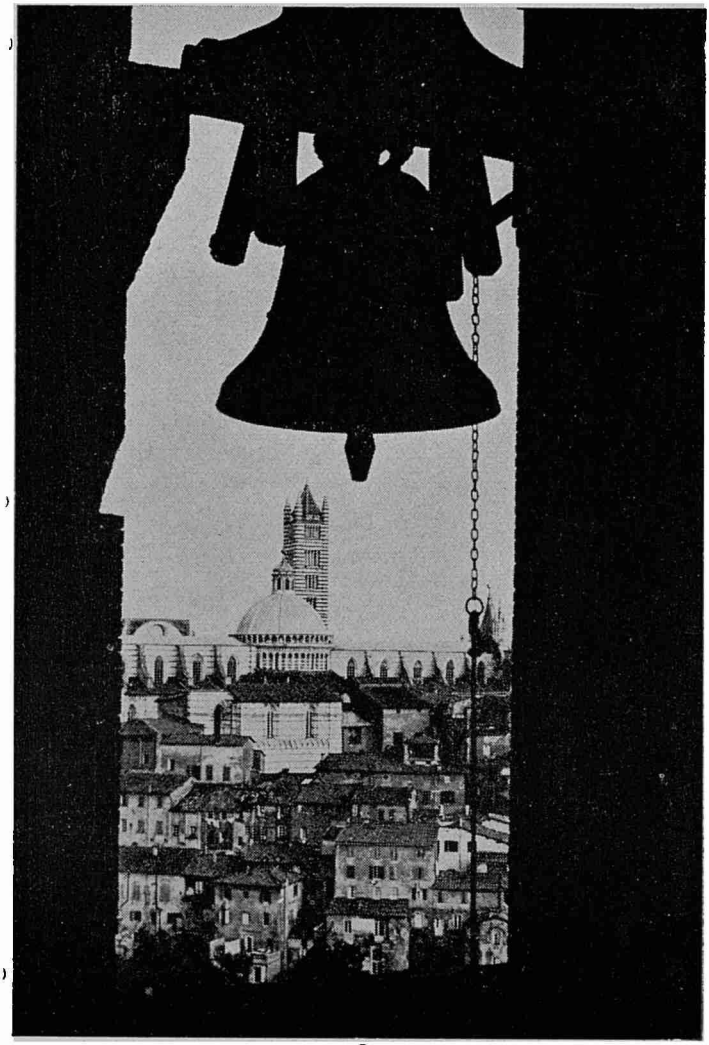

V a r i a

1929—1930

Viena, 1 Iulie. — De când am pus pe cap pălăria de pae și până azi, n'a mai stat ploaia ! Disperat, după un pa' ar de Heuringer, am băgat-o într'un hârdău cu apă, și-am oferit-o vacii de la Grinzing. Inchipuiți-vă c'a refuzat-o și ea ! E pentru ultima oară că i-am mai făcut buclucașei apărătoare de soare, onoarea s'o iau la drum.

De altfel, observ că din cauza climei devenită în apus variabilă perpetuu, pălăria de pae strămoșească e pe cale să dispară din Europa.

...Iulie, în drum spre Salzburg. — Trei locomotive imense „Pacific", cu insigne slavone, și cu desene cabalistice, vopsite jumătate cu roșu, atașate la un tren de marfă, atrag toate privirile. Probabil o comandă sovietică.

Bad Gastein. Pe o bancă, într'o alee. Imi vine să strâng de gât pe unul c'o țigare de foi în gură, cât toate zilele, care infectează întreaga atmosferă. Să vii să

respiri aer curat la o mie metri nălțime și să-ți cătrănești plămânii cu havane, de dimineață până seara!

Totuș, 50 la sută din reprezentanții celui mai inteligent animal de pe pământ sunt la fel cu onorabilul.

Un bătrân, care pare să fi serbat de mult centenarul, e purtat de colo până colo, pe un cărucior, de o soră de caritate.

— Vine la Gastein de vre-o șaizeci de ani, mă inițiază un localnic.

— E o reclamă a direcției băilor, insinuiază un răutăcios. E tocmit cu luna, să arate vizitatorilor cum poate atinge cineva suta de ani, grație apei minunate. Moșneagul se prezintă destul de bine.

— „Așa bine, să fie la el acolo".

E 'ngrozitor ce de jigodii plimbă, mai ales sexul frumos, în brațe sau la capătul unui lănțișor. Tot ce-a produs rasa canină mai pocit, aici și-a dat întâlnire.

Setea după noutate — ca'n artă. Sătul de frumos, omului a 'nceput să-i placă urîtul!

Intr'o pădurice, un grup de turiști hrănesc veverițe. „Komm, Hansi, Komm!" Și Hansi sare cu gesturi elegante pe brațul chemătorului, îi ia aluna din mână și fuge apoi veselă pe-o cracă, să mănânce liniștită.

Blândețea animalelor și a pasărilor e în funcție de bunătatea oamenilor d'imprejur.

In speță, se datorește și șmecheriei unui negustor de alune din vecinătate, care a domesticit vre-o zece ve-

verițe, și le-a lăsat apoi în libertate, creînd astfel o stație de oprire în fața prăvăliei sale încărcate cu fructe minunate.

De notat, inteligența unei domesticite, care văzând, probabil, că concurența la alunele din palmă e prea mare, a luat-o razna cu un kilometru mai departe, unde lucrează pe cont propriu. Trecătorii au botezat-o Mitzi. „Komm, Mitzi, Komm !"

Zuerich, 1 August 1930. — Observ pentru a nu știu câta oară că deși, mai sunt camere libere la hotel, unii din nouii sosiți sunt refuzați. Care să fie oare criteriul alegerii ? Că sunt călători bogați cu bagaje meschine și vice-versa. Să fie adevărat că există o corespondență internațională cu chee a hangiilor? Ți se lipește pe cufăr o reclamă multicoloră a hotelului dela care pleci, și după cum e așezată, oblică, întoarsă sau dreaptă, cel la care sosești știe că ești cârcotaș, rău de plată sau barosan.

In tren spre Insbruck. — Arăt tovarășului de drum din vagonul de dormit ghetele cumpărate din Elveția, „Marca Bally" îi atrag atenția, fudul.

Se recomandă Geroe, administratorul firmei de ghete Filt, din Timișoara.

— De ce nu cumpărați marfă din țară, domnule, că noi vindem în toată lumea ; chiar în Elveția ! Când le-am oferit întâi, s'au uitat la mine lung. Știau că România exportă grâne și petrol ; dar ghete ?! Dar când

le-am arătat mostrele, au rămas perplecși: și deatunci cumpără mereu.

Mi-a prezentat, spre convingere, ultimele comenzi din Londra și Berna, și mi-am făcut cruce. Nimeni nu-i profet, în țara lui, nici chiar pantofu ! (A se trimite pentru reclamă câteva perechi la domiciliu).

Insbruck, 4 Iulie 1930. — De-abia găsesc să mă găzduesc, din cauza îmbulzelii călătorilor în drum spre Oberammergau, unde, se știe, din cinci în cinci ani au loc faimoasele procesiuni religioase. In fiecare zi pornesc trenuri cu zeci de vagoane încărcate. Directe Passionsspielzuege. Negustorii de-acolo și din împrejurimi fac afaceri minunate ; actorii idem. Și pentru ca să fie toată lumea mulțumită, Christos împarte arginții cu Iuda.

Nu știu cum o fi privind „Papa dela Roma" specularea religiei, dar unii credincioși protestează.

In vagonul-restaurant, care mă duce spre Viena, mare tămbălău din cauza țaluluĭ care la întrebarea unui călător, dacă poate să fumeze în compartimentul pentru nefumători, răspunde afirmativ.

— Trebuia să ne consulte și pe noi, înainte de-a da autorizația, se indignează cu drept cuvânt unul.

Scuzele sunt zadarnice. Supăratul își varsă focul, punând un bilețel în cutiuța pe care e scris Reclamații.

Rămân surprins,. când după un sfert de ceas, îl zăresc în cupeul alăturat fumând...

Șoptesc descoperirea, celui din cauza căruia se produsese incidentul. Acesta nu se poate abține să-l interpeleze :

— De ce-ai făcut atâta gălăgie dacă ești și d-ta fumător, d-le ?

— Din principiu.

Viena, 8 August 1930. — Un agent de circulație oprește un motociclist, care a călcat regulamentul de a merge în sens unic scoate un chitanțier din buzunar și întreabă pe contravenient :

— Ați mai fost condamnat vre-odată pentru același fapt ?

— De două ori, răspunde surâzător sportsmenul.

— Atunci, plătiți 50 de șilingi.

Căzutul în greșeală scoate tacticos portofelul, plătește și la drum.

— Cine l-a pus să mărturisească recidiva nenișorule, spun mirat amicului care mă însoțește. Dacă nu declara adevărul, scăpa mai eftin.

— Te 'nșeli, mă lămurește vienezul. Fișa dela poliție, cu numărul motocicletei l-ar fi dat de gol. Pe lângă că i se lua biletul de circulație, plătea amenda înzecită.

Pățania mi-aduce aminte o întâmplare văzută cândva la Londra.

Lume multă adunată în jurul unui automobil stopat pe Piccadilly, și-un agent de circulație punând la amendă, pe șofeur, un tânăr blond, fiindcă a oprit unde nu trebuia.

Tânărului, par'că-i pare bine că plătește, iar agentul, când mașina se pune din nou în mișcare, salută respectuos. Publicul isbucnește în urale și cerberul e ovaționat și el.

Vreau să știu de ce aclamă norodul, și perplex, aflu îndată: tânărul blond e Alteța Sa, principele de Galles, moștenitorul tronului Angliei, și omul legii e un simplu agent de circulație.

Peste drum de hotelul meu e piața Neu-Markt, și pe dânsa mânăstirea Capuținilor, în subsolul căreia își doarme somnul de veci toată dinastia Habsburgilor. E târziu, și cum mă plimb într'o noapte cu lună plină prin dreptul zăbrelelor pivniței d'indărătul cărora se'nșiră sarcofagiile cu oasele atâtor împărați, sfârșind cu Frantz Iosef, întins între nefericita sa soție Elisabetha, asasinată de Luccheni și nu mai puțin nenorocitul său fiu Rudolf, sinucis la Mayerling, cum mă gândesc la deșertăciunea măririlor pământești, privirea-mi zărește indignată afișul luminos Isidor, Pelze, pe care democrația modernă l-a așezat chiar de-asupra indicației Kaisergruf, fără să socotească reclama ca o profanare *).

Praga. Gara Wilson. Observ că toate locomotivele sunt electrice. Mi se explică: stația fiind în mijlocul orașului și trenurile fiind numeroase, pentru a evita mur-

*) Autorul acestor rânduri a fost, după o lună, înștiințat oficial de Primăria din Viena, că municipiul luând cunoștință de cele scrise, a ordonat scoaterea reclamei de pe zid.

dăria fumului s'a introdus sistemul electric. La stația imediat următoare, se atașează mașina cu cărbuni.

Meris-Ostrau, oraș de pe linia Praga-Halmi. Hamalii din gară toți... femei. Imbrăcate uniform, cu șepci numerotate trase peste urechi, manevrează geamantanele cu dexteritatea bărbaților. Probabil reminiscență din timpul războiului.

Carlsbad, Carlovy-Vary, cum l'au botezat cehoslovacii. La fereastra unui bancher, noua monedă austriacă, șilingul cu capul lui Schubert, „bătut" cu ocazia serbărilor date la Viena în memoria marelui compozitor. Imi vine în minte poezia lui Gauthier:

Tout passe, l'Art robuste
Seul a l'éternité,
Le buste
Survit à la cité

Et la médaille austère
Que trouve un laboureur
Sous terre,
Révèle un empereur.

Inainte vreme, se răsfăța pe moneda statului numai figura Cezarului. Și iată că 'ncepe și împărăția artei... Dar ce ironie! silueta artistului care a suferit atâta vreme de foame, pe metalul prețios...

In tren spre Marienbad. Lângă un lan de maci, câteva găini tolănite. Când scapă în el, ciugulesc planta somniferă până adorm...

Drezda. La fereastra unei drogherii : „Cine cumpără un săpun de ras Palmolive, primește gratuit un aparat de ras Gillette. Prețul o marcă și 20 de pfenigi". Nu mă conving până nu cumpăr. Cadoul prețuește de zece ori mai mult decât marfa. Dar când marfa e bună, nu te mai lipsești de ea. Secretul reclamei americane.

Desigur tot fiindcă rentează, firma Chlorodont și-a permis să dăruiască Societății de tramvae din Drezda... un vagon. E scris pe el cupeul Chlorodont ; face zilnic drumul la Weiser-Hirch, în admirația cetățenilor capitalei saxone, mai toți consumatori de acum ai reputatei paste de dinți.

Loswitz, lângă căsuța modestă în care Schiller a scris Don Carlos. Și eu nu găsesc atâta inspirație să scriu o cartă postală unui amic !

Berlin. Asist la reprezentația unei reviste. Refrenul unui cântec este Aber das ist nicht war. (Dar asta nu-i adevărat)". Pointa" e la urmă : Se zice că *suntem* republică: Aber das ist nicht, war, Aber das ist nicht war. Și o parte din public aplaudă.

Potsdam. Tot în aceiași ordine de idei, mi-apare, și nu-mi vine să cred ochilor, pe catartul yahturilor de lângă castelul Sanssouci, drapelul imperial german. Ce-i drept, numai din când în când, dar apare.

Nu se 'nființează cenzura ca să oprească gluma cu „Aber das ist nicht war" și nici nu intervine poliția ca să dea jos steagul kaiserului, fiindcă democrația se

simte stăpână pe situație și Republica nu se teme de asemenea nimicuri.

O probă de starea de spirit care domnește acum în Germania mi-o dă următoarea scenă:

Vizitez curiozitățile Berlinului întrebuințând autocarul societății Käse's Rundfohrten.

Când trecem prin dreptul casei președintelui republicii, și ciceronul ne explică „Aici locuește Hindenburgh", se adresează dela volan și celor doi soldați cari păzesc la poarta palatului:

— Vă rog spuneți domnului președinte care m'a invitat la ceai, să nu mai m'aștepte că nu pot veni azi. Sunt ocupat. Soldații fac haz împreună cu noi, și automobilul trece înainte.

Să fi poftit înainte de 1914 !...

Plimbare cu vaporașul pe Iungfern-See, Havel-See și Wann-See, frumoasele lacuri ce înconjoară Berlinul, necunoscute aproape de majoritatea străinilor. In unele locuri ai impresia că te afli pe canalurile Veneziei. La un moment dat mă cred pe lacul de Como.

Ich hab mein Hertz in Heidelberg verloren, faimoasa romanță sentimentală, a nu știu cui, fredonată de-un marinar, mă readuce la realitate.

Cu Metropolitanul. Inainte de război, erau două clase. Acum democrația a suprimat clasa I-a. Dar vagoanele au rămas cu însemnările respective pe ele, lucrătorii continuând să se urce în cl. II-a și cei „mai subțiri" în a I-a.

Tot cu Metropolitanul la Luft Hansa, aerodromul capitalei Germaniei, de unde pleacă în toate părțile lumii și sosesc zilnic, peste cincizeci de aeroplane. Ce impresionează e naturalul. Parc'ai fi pe peronul unei gări. O sirenă, și aeroplanul stopează. Călătorii descind liniștiți, ca din vagon, îmbrățișându-se cu cei cari îi așteaptă, hamalii le iau bagajele — și altul la rând. Nici o emoție. Plecarea la fel.

Viața scumpă. O marcă aproape 40 de lei. Cu valuta noastră, ca să stai mai mult în Berlin, trebue să fii bărbat... de marcă.

Halmi. Un ceas întârziere din cauza aglomerației la pașapoarte. Toți călătorii se plâng de sărăcie, ceeace nu i-a împiedicat să plece în străinătate.

Vorba unuia: „Sunt oameni cari trăesc o viață întreagă — din pagubă !

Spre casă, 10 August 1930. — Dau cu ochii de șapca șefului de gară dela granița noastră, și-mi rememorez uniformele șefilor de gări de prin țările prin care-am trecut.

Recordul îl ține Anglia. Șeful stației din Londra m'a primit anul trecut, în jachetă, cu ghete de lac, cu mănuși albe și cu joben !

— S'a pus în ținută de gală pentru mine ? am întrebat în glumă pe amicul meu, care m'aștepta pe peron.

— Nu, e uniforma lui obicinuită.

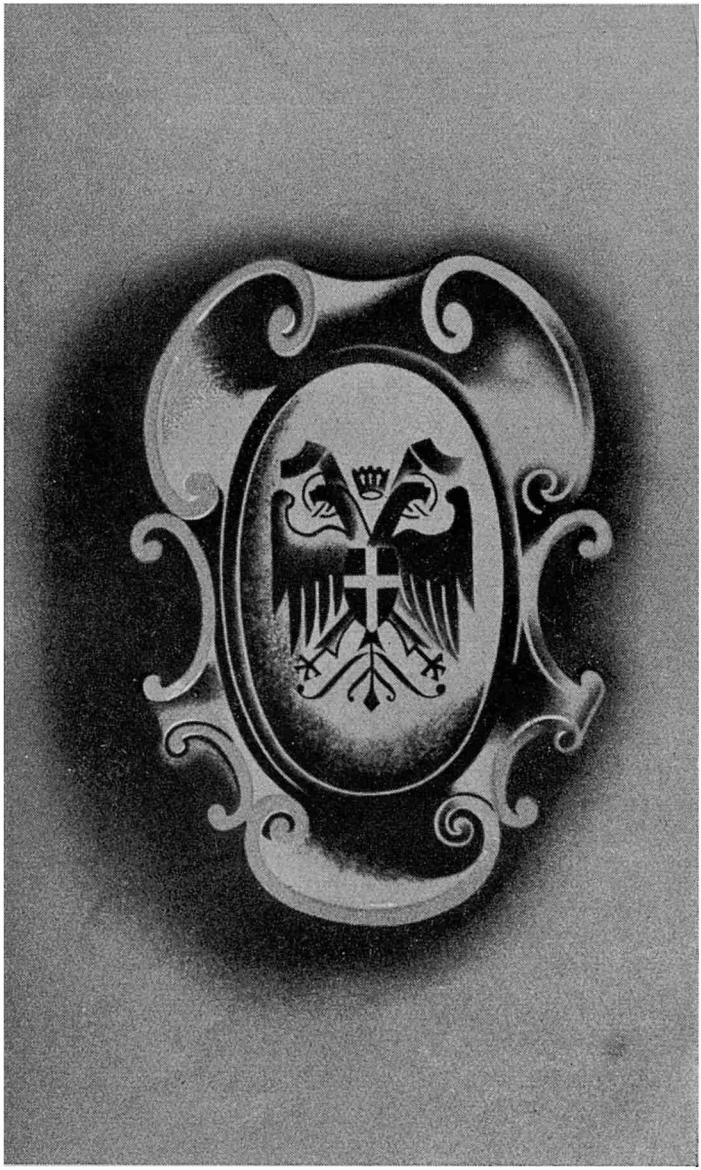

O aniversare

28 Iulie 1914

Cum trece vremea ! Mai sunt câteva zile, și se împlinesc 23 de ani de la isbucnirea războiului mondial ! Ziarele vorbesc din nou de asasinatul dela Serajevo, diplomații discută iar vina marelui vinovat dela Doorn.

Dar, fiindcă războiul l-a declarat Frantz Iosef, se pune în cauză și partea de răspundere a fostului împărat al Austriei, care a trimis Serbiei ultimatumul sângeros, naște iar întrebarea : dacă bătrânul monarh cu idei pacifiste a voit măcelul, sau evenimentele s'au petrecut peste capul lui ?

Cel mai documentat articol, susținător al ultimei teze, a fost scris în Neues Wiener Journal, de un fost colaborator intim al suveranului. Se spune în el cât l-a impresionat pe Frantz Iosef întâmplările din 1914, cum a încercat pe toate căile să împiedice „declanșarea" războiului, cum în cele din urmă, a trebuit să se plece în fața insistențelor, și cum, începând din ziua de 30 Iulie 1914, octogenarul încoronat s'a retras amărît în palatul dela Schoenbrun — de unde n'a mai eșit decât cu picioarele înainte.

Am și eu o amintire, cu ocazia aniversării zilei de 28 Iulie, — dacă m'ar întreba cineva de ce am ținut-o ascunsă până acum, mărturisesc că n'aș ști ce să-i răspund — și fiindcă sunt sigur că va interesa, o povestesc :

Mă aflam tot aici acum vreo două-zeci și trei de ani, la Sopra-Bolzano, de unde scriu, în fața Dolomiților — numai că localității îi zicea Oberbozen, și hotelului Holzner, în loc de Savoia, cum a fost botezat de italieni, — când într'o bună dimineață aud pe săli o hărmălaie neobișnuită.

Deschid ușa, și 'mpreună cu ceilalți, citesc uluit afișul din perete care anunța că deoarece Austro-Ungaria a declarat Serbiei războiu și cea mai mare parte a personalului hotelului e mobilizată, oaspeții sunt rugați să părăsească localitatea cu primul tren !

— Nu se poate. Atâta timp cât va trăi Franz Iosef, Austro-Ungaria nu va declara război ! am liniștit pe cei din jurul meu, sentențios ca un oracol, pe când unii își luau tălpășița, iar alții se codeau.

— Nu se poate ! E o greșală de transmisie a telegramei, asiguram cu aceeași convingere pe proprietar, care-mi arăta hârtia galbenă.

Și, pe când, acum, toți, înfrigurați, își pregăteau bagajele, eu surâdeam.

Ce mă făcea oare să fiu atât de sigur, chiar și după ce sosiseră ziarele cu confirmarea știrii ?

Rememorarea celor ce-mi povestise cu un an mai

înainte văru-meu, Mitică Budișteanu, într'o seară de toamnă la Budeasa, când stelele se aprind pe cer și țârâitul greerilor îndeamnă la spovedanie :

„...Uite, așa cum mă vezi, am jucat și eu odată un rolișor în Statul românesc. Știi câtă dragoste aveau regele Carol și regina Elisabeta pentru familia noastră. Asta datorită în mare parte mătușii noastre Zoe Bengescu, care a fost Doamnă de onoare la Palat peste un sfert de veac. Știi că pe mine regina bătrână mă iubea ca pe copilul ei. Îi trimiteam din când în când flori, și decâteori plecam în străinătate o anunțam, dându-mi fel de fel de comisioane.

De astădată, o bucurasem cu un buchet minunat de trandafiri dela Rothan, și-i aduceam la cunoștință — la Castelul Peleș, unde se afla atunci — că plec la Viena : mă chemase conform obiceiului și mă rugase să-i cumpăr niște mărunțișuri de pe Graben, — când ușa se deschise și mă pomenii cu regele Carol.

— Am să-ți dau și eu un comision : ceva mai serios, îmi zice Majestatea Sa, zâmbind.

Să înmânezi din partea mea scrisoarea asta împăratului, și să-mi aduci răspunsul cât-mai-degrabă.

Lucrurile se petreceau cu câteva săptămâni înaintea războiului nostru cu Bulgaria. Primul-ministru era tot o cimotie de-a noastră, Titu Maiorescu, având ministru de externe pe Take Ionescu, mi se pare.

— Știi ce cuprinde scrisoarea ? mă întrebă regina Elisabeta, după plecarea Suveranului. Și fără să pregete, regina care mâncase picioare de găină, ca orice

femee (reproduc tonul familiar al vărului meu), adică nu putea să țină un secret, îmi destăinui că deși Maiorescu și ministrul nostru la Viena, Mavrocordat, au dat informații că monarhia bicefală va rămâne neutră în conflictul nostru cu Bulgaria, regele vrea să aibă alb pe negru, din partea lui Frantz Iosef, asigurarea că în momentul când vom trece Dunărea, trupele austro-ungare nu ne vor ataca.

Iată-mă, urmează, tot mucalit, vărul meu Mitică, cu „Documentul" în buzunar, bine 'nțeles mândru de încrederea ce mi se acorda, bătând la poarta Hofburgului:

— „Acasă Conașu ?"

Ofițerul de serviciu, deși nu întrebuințasem expresia pe care o auzișî, s'a uitat la mine lung.

— Am o scrisoare urgentă din partea Majestății Sale regelui Carol I.

— Vă rog s'o lăsați la Mareșalat.

— Am poruncă din partea stăpânului să dau plicul în mâna împăratului, am explicat.

— Atunci, trebue să vorbiți direct cu domnul Mareșal.

Îl chema Montcecoculli, de Margutti, sau așa ceva. M'a primit afectuos, și după ce m'am legitimat și mi-a cunoscut „sicritatea": nepot al primului-ministru, al fostului ministru de război, generalul Budișteanu, și al Doamnei de onoare Zoe Bengescu (gata-gata să mai adaog: fost inginer la C. F. R. și membru la Jockey-

Club și la Clubul Tinerimii), a văzut cu cine are-aface — și la patru după masă eram în fața Kaiserului.

Parcă-l văd, îmbrăcat într'o uniformă albă, cu o cruce de aur pe piept: s'a ridicat cu greu de la biroul unde ședea, și spre surprinderea mea, mi s'a adresat în românește:

— Aveți pentru mine o scrisoare din partea amicului meu, regele Carl, și vreți răspuns.

— Da, Majestate.

Și-a pus ochelarii, a deschis plicul nervos, a citit cuprinsul repede, a stat puțin pe gânduri, și făcându-mi semn să stau, a scris ceva la iuțeală cu mâna tremurândă, și mi-a dat răvașul în primire.

— Știți cuprinsul scrisorii?

— Prin bunătatea reginei Elisabeta, da, am răspuns încurcat.

— Atunci spuneți și personal Majestății Sale și tuturor celor ce vor să știe, că atâta timp cât voiu mai avea zile și granițele țării mele nu vor fi amenințate, eu, care-am făcut atâtea campanii și cunosc ororile unui război, nu voiu mai înmuia condeiul în otravă spre a ordona o nouă mobilizare".

Urmarea a fost ofensiva noastră în Bulgaria, oprirea la porțile Sofiei și luarea Cadrilaterului.

Cum era, știind toate acestea, în 1914, la Oberbozen, să cred că Frantz Iosef a declarat război Serbiei?

Augustele cuvinte, reproduse de cel ce le auzise îmi reveneau în urechi, și mă linișteau:

— „Atunci spuneți și personal Majestății Sale și tuturor celor ce vor să știe, că atâta timp cât voiu mai avea zile și granițele țării mele nu vor fi amenințate, eu care-am făcut atâtea campanii și cunosc ororile unui război, nu voiu mai înmuia condeiul în otravă spre a iscăli o nouă mobilizare".

...Până seara, când goarnele oștilor cari plecau pe câmpul de luptă m'au încredințat că totuși realitatea era alta, și că bătrânul monarh, călcându-și pe inimă, iscălise silit hârtia fatală prin care, în afară de comandarea atacului contra micului stat balcanic de atunci, condamna la moarte douăsprezece milioane de oameni și trei împărății !

DIN ȚARĂ

Budeasa

„Azi când, în toată țara, se numără așa de puține monumente ale trecutului, — afară de biserici, — scăpate ca prin minune de năvălirile și jafurile barbarilor, o arhitectură civilă, o fortăreață din vremea lui Mihai Viteazul, e o surpriză și-o mângâiere" — exclamă cu drept cuvânt d-na Olga N. Greceanu, în eleganta plachetă *Cula dela Măldărești*, în care ne vorbește despre fortăreața trecută în 1907 în proprietatea regretatului I. G. Duca.

„Ne-am obișnuit cu gândul ca, în țara noastră tânără, totul să fie nou ; noi n'avem destule vestigii arhitecturale ale trecutului pentru a ne rezema pe o tradiție, care sunt cei 7 ani de-acasă ai unei națiuni", adaogă sugestiv autoarea, pentru ca 'n fața unuia dintre puținele „monumente civile vechi" pe cari le avem, să se oprească să-l descrie frumos și avântat.

Se mai află unul în țara românească, tot de pe vremea lui Mihai-Viteazul, și tot așa de însemnat, deși cu stilul puțin schimbat, și fiindcă n'a pomenit nimeni de el pân'acum, găsesc prilejul nimerit să-l dau la iveală.

E conacul moșioarei Budișteniior dela Budeasa, așezat la câțiva kilometri de Pitești.

Privirea trecătorului e atrasă de zidurile albe, ale unei case cu cerdac, și mai ales de un tun pe roate așezat la intrare, parc'ar vrea s'o păzească

— E luat dela Sinan-Pașa, în lupta dela Călugăreni, te dumiresc, dacă întrebi, locuitorii satului din apropiere.

Cum deschizi ușa dela intrare, o placă de marmoră:

Clădită de căpitanul Pană Budișteanu ot Budeasa, în timpul lui Mihai-Viteazu, 1598.

Restaurată de Vel Armașu Șerban Budișteanu ot Budeasa 1760.

Refăcută de generalul Alexandru Budișteanu, în timpul domniei regelui Carol I, 1870.

Restaurată de Dumitru Budișteanu, în 1920.

Carta de vizită a casei bătrânești în care, după ce i-ai văzut obârșia, intri mișcat și smerit.

Chiar din prag, sue o scară veche de stejar, de-asupra primei trepte având o altă tăblită:

Carol al XII-lea, regele Suediei, fugărit de vrăjmași, s'a ascuns și odihnit aici.

Dar să nu urcăm scara până n'om da o raită prin sufrageria de lângă ea, — cu-o lungă masă mânăstirească, — adevărată tainiță, în care stăpânul se putea ascunde de urgia turcilor și-a tătarilor uneori și-a

tâlharilor, — cu ziduri groase, cu pardoseala arhaică, cu plafonul din grinzi vârtoase de stejar, pe cari vremea nu le-a putut roade.

Proprietarul de-acum al așezării își chiamă tot ca odinioară la masă musafirii sunând dintr'un corn de bou, atârnat într'un cui. Seara, îi ia locul un gong modern.

Bunul gust al unei femei a așezat aici icoane bătrânești înramate în argint, candelabre artistice, vase naționale și tablouri de uitații Henția și Aricescu; dar ceea ce atrage atenția mai mult sunt gravurile din pereți cu vederi din Valahia de altădată, lucrate la Viena, și, mai ales, inscripțiile depe ele, cu românească respectivă:

DULAP, HORA DIN DELU SPIRII. Susu, în Delu Spiri, beu mănincă, joca citim sub una.

DER SERET, glăsuește alta.

„Junele când fu la Argeș amer visuri își făcu", explică o a treia, sub portretul unui călăreț care contemplă o biserică.

De-alungul pereților scării altele, chipurile mai noui. Una, dedicată „Domnului general A. Cernat, ministrul oastei române la 77", înfățișează un convoi de prizonieri otomani, cu doi Pași și mai mulți ofițeri, rebegiți și înconjurați de santinele.

De ce-or fi scris dedesubt admiratorii generalului „Glorie filantropicelor îngrijiri ale ministrului oastei" nu prea reese din desen.

Ajunși sus, ne aflăm în fața unei panoplii încărcate

cu fel de fel de săbii, iatagane, pistoale, revolvere și puști de diferite sisteme și calibre — uneltele de luptă ale Budiștenilor — din cari nu lipsesc nici tipurile noui de vânătoare.

Hazul e că actualul stăpân, care a completat colecția, nu e în stare să împuște o vrabie, după cum nu se îndură să fiarbă un pește din eleșteul pe ai cărui „locuitori" îi hrănește personal, sau să mănânce o găină din sutele de Süsex ce vin să-i ciugulească în palmă! „Slab de inimă", l-au categorisit prietenii.

Și când te gândești că năpraznicul Pană Budișteanu a spintecat nu știu câți turci, și-a intrat în curtea boerească, cu tunul luat dela ei, în spinare!

Cum a ajuns ciubucul lui tata-mare în arsenalul dela Budeasa, n'am ghicit...

Interesantă, desigur, colecția armelor, dar și mai minunată una unică, după cât știu, a cheilor și lacătelor ruginite ce-au servit de-alungul secolelor membrilor familiei, să-și pună la adăpost avutul: unele cu aspect de bijuterii, datorite dibăciei și răbdării țiganilor robi sau meșterilor din Țarigrad.

Adevărat muzău casa asta, fiindcă dai numai decât de-o a treia colecție, de astădată de ceasornice, întrebuințate de cutare Vel Armaș, Căpitan, Postelnic sau Spătar Budișteau, adunate cu râvnă sau cumpărate de generalul Alex. Budișteanu, mare strângător de ornice, „mașinării cuvântătoare", cum le numea ostașul, cari au însemnat și ele, pe răbojul vremei, ceasurile mari din istoria neamului.

Muzău complect fără tablouri nu se poate. Iată de ce descendentul ultim și-a înramat în cadre de aur toți strămoșii, începând cu Anton Ruset, Domnul Moldovei, (soția generalului Alex. Budișteanu era născută Rosetti) icoane scumpe ce dau viață culei străbune.

O parte din ei își dorm somnul de totdeauna în biserica de-alături, lângă altarul ridicat tot de ei, scăpați din ceasuri grele.

Cum să nu-și iubească țara fiii, nepoții și strănepoții celor ce-au înfiripat dela Dăscălicătoare, cu sângele și cu munca lor, moșioara aceasta ?

Petec de pământ lângă petec de pământ, în stăpânirea clăcașilor (în Oltenia „boeri cu sapa'n bazma") sau a celor de-un rang social mai mare, proprietatea s'a mărit, și s'a întregit, devenind în sens simbolic moșia strămoșească de care vorbește Eminescu, țara pentru care „cei de-un suflet și de-o lege", cum cântă poetul, sunt datori la ceas de primejdie să sară, să moară pentru ea.

Când, ieșind în grădina conacului, vezi rădăcinele vânjoase ale pomilor centenari, înfipte în pământ ca pentru vecie, te gândești c'așa e legat omul de pământul țării în care s'a născut — și mai tare dacă a avut norocul să trăiască în colțul de lume în care au trăit și au murit ai lui.

Un sat de lăutari

Plecat la Vaslui cu'n scop bine definit: să caut corespondența lui Vasile Alecsandri cu Peneș Curcanul, despre care auzisem că, cu mulți ani înainte de-a muri, se adresase poetului care'l trecuse la nemurire, rugându-l să intervină pentru mărirea pensiei de invalid de război, pe care o primea, (scrisori cari s'ar fi aflând la o nepoată a eroului), deși m'am întors fără nici un rezultat, n'am regretat drumul, fiindcă am profitat de ocazie să cercetez în partea locului tot ceva nou.

Mi-am adus aminte de o minunată poveste a lui Sadoveanu, La Schit, unde se vorbește de-o vânătoare de demult, prin munții Neamțului, când un boer moldovean, entusiast la beție, sărută un lăutar cu numele Calonfir, din Fâstâci, care primind galbenii cuconului îi spune că e dintr'un sat de lângă Vaslui, așezare în care toți cântă așa de frumos ca dânsul, — și cum localitatea indicată e numai la 25 de kilometri de orașul lui Peneș Curcanul, n'am pregetat, și am luat-o într'acolo.

După un drum greu cu trăsura, prin noroae și coclauri, trecând prin Bălești, Delești, Bălteni și Brodoc — cam o poște veche, cum apreciază vizitiul, — iată la

orizont o biserică bătrână, care e chiar fosta mânăstire a Fâstâcilor, ridicată la 1743 de Mihail Racoviță Domnul Moldovei. Fostă azil de orfani, azi monument național, servește ca locaș de închinăciune satului.

Poziția e romantică. In fund, pădurea arămie de toamnă, ici colo negrul unui copac desfrunzit mai devreme, sau verdele întârziat al vr'unui stejar mai viguros, (faimosul codru din vecinătatea Negreștilor, unde venea pe vremuri să vâneze regele Ferdinand, pe atunci prinț moștenitor), iar pe coastă, în formă de triunghiu, printre pomi, în pantă, satul minune pentru care am venit, locuit numai de lăutari țigani, numărând în total 200 de locuitori.

E'n amurg. O liniște dumnezeiască. In pragul caselor, țigăncile cu broboadă neagră pe cap, să li se deschidă fața, cu ochii mari, ca murele și cu dinții albi ca mărgăritarul, își pun dancii la ultimele raze ale soarelui. Din când în când, de ce se lasă umbra, se aude lătratul unui câine, cutcurigul unui cocoș sau svonul unei melodii ce se pierde în zare. Vine din vre-o curte îndepărtată, în care copiii învață meșteșugul tatălui, pe când acesta prășește alături, — în redingotă.

„Cântăreț adevărat e numai acela ce primește binecuvântarea bulibașei din Fâstâci", mai spunea Calonfir, boerului din schița lui Sadoveanu, așa că, bine înțeles, am căutat să mă prezint actualului staroste al bizarei colonii de romi, cum li se zice azi, mai în stare ca toți să'mi dea lămuririle necesare.

Am făcut cunoștința lui Gheorghe Haidan, în sicritatea lui Gheorghe Simion (*mai toți muzicanții din comună sunt cunoscuți altfel decum i-a botezat nașul*) l-am cunoscut, zic, pe atotputernicul bulibașe al Fâstâcilor, în dugheana d-sale, cu te miri ce și mai nimic, pe când vindea unui moșneag un rachiaș.

S'a simțit onorat că nu l-am ocolit, și după ce m'a informat c'a fost și d-lui lăutar, — cânta din trei instrumente, mă rog, — a găsit cu cale să'mi spună că are și trei copii de-aceiași breaslă, angajați la trei „mozici" militare din țară. De altfel, copiii noștri își fac toți armata la „mozică" adaogă bulibașa mândru: de dus, se duc greu, dar de'ntors numai unii se'ndură, ceilalți rămân plotonieri reangajați lângă tobă.

Însoțit, dar, de excelența sa, o iau de-alungul și de-alatul Fâstâcilor, și amănuntele curg:

— Apoi, sat de adunătură, coane; nu get-beget de răzeși de-ai lui Ștefan cel Mare. Sunt și români, și țigani, și moscali și ungureni, — chiar și greci, pripășiți pe-aici de pe vremea călugărilor dela Athos. La început românii, așezați deoparte, ca vătrași, și ei vre-o 200 la număr, nu se'mperecheau cu țiganii; ci-că era păcat: acum s'au spurcat, merge tot una. Mai din nebăgare de seamă, mai din iuțeală, s'au corcit.

Țiganii de-aici, de felul lor, se trag din *ursari*, d'aia sunt și botezați așa. Nu era curte fără ursul ei, dus la bâlciu, dar de când ursăria a fost oprită, oamenii s'au făcut lăutari. Cei mai „renomiți" despre care a mers pomina, se numeau Vicol, Chiriac și Mandache; dar

sunt și-acum, ce să zic. Un telefon la ocolul silvic, și șefu 'și ia banda și se urcă cu ea în tren la Bârzești. Cutreeră întreaga Moldovă.

— „Don" Haidan, nu știi mata pe cineva să aibă nevoe de-un berbec, că vreau să-l dau la mârlit, îl întrerupe o țărancă nurlie pe bulibașa, tocmai când își luase vânt.

— Adă'l mâine diminneață, că am eu grije, îi răspunde interpelatul, care, după cum se vede, se ocupă și cu zootehnia, ca să urmeze :

— Sunt ei meșteri la lăută și guriști, unii și țambalagii de forță, dar „își țin grantu" mai mult la alămuri. Trompetiști, clarinetiști, fagotiști și flagorniști mai dihai ca ei nu se află.

Se întovărășesc câte opt, și-o pornesc. Apoi, să vezi mata ce'i la nunți, să nu mai uiți. Rar să țină una mai puțin de două zile și două nopți. Lăutarii fac cu rândul. Patru dorm pe scaune și patru cântă. Când banda e numai de patru, ca să nu adoarmă de oboseală, cârciumarii o cocoțează într'un pavilion. De frică să nu cadă, cântă țiganii până'i ia dracu — grea meserie, coane, d'aia m'am lăsat de ea.

La zile onomastice e mai ușor : se duc toate bandele din sat la casele „adrisanților" și de dimineață până seara e o hasmalaie de nu te mai înțelegi. Cât de sărac să fie omu, tot le dă ceva...

Tare's năsdrăvani, coane, le pune o notă bună bulibașa. Vezi mata, fură aria cu urechea. Când „o vinit" regele ăl bătrân, cu unu care era în „iscortă" — am

uitat cum îl chema, dar știu că era iscălit pe bumăști — (Don Haidan pomenește pesemne de fostul guvernator al Băncii Naționale, Șuțu), a vrut să-i pună la încercare, și-a fredonat Valencia, care era pe atunci la modă.

Intr'un minut, banda a brodit-o pe toate instrumentele, și seara au cântat-o lui Vodă toți fâstâcanii.

Muzicanții ăștia, umblând de colo până colo, mai ales sărbătorile, n'au în satul lor hora obicinuită. Ea nu se'ntinde decât odată pe an, în Joia Paștilor — îi și zice hora ursarilor — și atunci vine s'o vadă leatul din toate părțile. Se'mpoțonează baragladinele noastre de nu le mai cunoști; salbe ca ale lor mai rar; cămăși ca lumea n'or fi având pe ele, dar galbenii din jurul gâtului nu le lipsesc.

— O propilai cozelino, roven oromia cananai ohurdone keré, (sau cam așa ceva) aud deodată răsunând o voce supărată de femee în jurul meu, ca urmare a unui blestem rostit de altă suratâ, în acelaș jargon — dialog curmat repede de însoțitorul meu, care le'mpacă cu câte-o palmă.

— Nu te uita, coane, c'așa's ele, cârciobașe. Da' le viu eu de hac.

A'noptat aproape de tot. Trecând din nou pe lângă mănăstire, starostele lăutarilor îmi mai spune că strămoșul lui, țigan rob, a cărat cu coarnele, (instrument bizar pe care nenorociții'l purtau pe cap) cărămizile cu

cari s'a lucrat biserica, și mă oprește îndelung în fața fiarelor dela ferestre, călite de bunicu-său.

— Vezi mata via din față ? îmi mai arată dânsul, e lucrată toată cu de-ai noștri. A fost a lui doctoru Peridi. Dumnezeu să-l ierte. Padgorean ca dânsul nu mai „isistă". Bun om mai era. La expoziția din Paris din 1900 a luat două „prămii". Și-ăl alb, și-ăl roșu, tot cu aur a eșit. Acum o ține fata dumisale, măritată cu „prăfesoru" Coroi. Are o Crăcană, că-i păcat să pleci de-aici să n'o guști.

Pentru azi e destul. Mulțumesc ciceronului meu, și'i făgăduesc să'l dau la gazetă.

— Apoi dacă te milostivești să pomenești și despre mine, am eu alte merite, lasă deoparte modestia domnu Gh. Haidan, și se proptește :

Scrie mata acolo, că eu am dus Cloșca cu pui dela muzău la gară, când s'au evacuat Bucureștii de frica nemților, soldat fiind la *infanterie*, — și că deși era de aur, n'am luat un gram din ea, adaogă starostele, mai mândru de isprava asta decât de toate.

— Poftim ! Să se mai spună că țiganul fură oul de sub cloșcă ! îmi permit o glumă, sigur că voi fi înțeles.

— Se chiamă c'am fost om cumsecade, fiindcă „cine hăpșește nu petrece cu cinste bună" continuă dânsul, cu'n dicton local, ca și când nu m'ar fi auzit.

— Apoi, decât s'o fi șterpelit moscalii, mai bine o ciordeai mătăluță, — chipurile rămânea în țară, — insist.

— Asta, cam așa-i, conveni de-astă dată vătaful, convins.

Când să ne despărțim, iată un ciuciuriu într'un pardesiu bej ferfeliță, care ne'ntâmpină cu seară bună.

„Omu partidului" îmi șoptește Haidan: se duce la București la congres.

Bulibașa îl cam ia peste picior.

— Și crezi mata că de politică'mi arde mie? Iaca, profit și eu de ocazie să mă duc la centru pe gratis, ca să'mi cumpăr o armonică — că nu le mai plac boerilor cântecele bătrânești. Ci-că să facem Jazzuri...

— Șoltici, coane, ca ei nu se mai află.

— Lasă că și ai noștri, manifestează la fel, simt nevoe să-mi asigur ciceronele, ca să nu'și batjocorească neamul degeaba.

— De-acuma sănătate, și să ne vedem cu bine, îmi iau rămas bun dela simpatica mea călăuză. Îți mulțumesc, și nu te ofensa că'ndrăznesc să te cinstesc cu câțiva poli pentru osteneală.

— Iraca'n de mine, coane, îmi răspunde Excelența Sa Don Gheorghe Haydan, Bulibașa țiganilor din Făstăci, se poate să îți fac eu tocmai matale așa supărare, pe vremurile astea grele ?!

Și, înțelegător, bagă bumăștile în buzunar, cum de altfel aș fi făcut și eu în locul lui.

— SFÂRȘIT —

CUPRINSUL

CUPRINSUL :

Pag.

Instantanee turistice 7
Venezia 11
Casa Romena 17
Spre Sicilia 23
Taormina 29
Palermo 37
Napoli 45
Roma 53
Accademia di Romania 63
Milano 69
Lacurile 75
Florența 81
Genova 87
Assisi 95
Coasta de Azur 101
Varia 117
O aniversare 127
Budeasa 135
Un sat de lăutari 141

Colecția Universul Literar

CĂRȚI APĂRUTE:

VICTOR PAPILIAN. .	De dincolo de râu (nuvele)	40 lei
MIHAIL DRUMEȘ . .	Scrisoare de dragoste (roman)	65 „
VIRGIL CARIANOPOL	Frunzișul toamnei mele (versuri)	40 „
AL. RAICU	Hronic (versuri).	40 „
VICTOR POPESCU. .	Biserica Neagră (nuvele) .	50 „
TRAIAN LALESCU. .	Lumină tristă	40 „
AL. MARCU	Cuvinte despre Italia . . .	—
ANIȘOARA ODEANU	Fata lui Codru Impărat . .	40 „
ION BIBERI	Cercuri în apă (roman) . .	40 „
DAN BOTTA	Alkestis (dramă)	60 „
TEODOR SCARLAT .	Floarea reginei (versuri) .	40 „

VA APARE:

THEODOR RÂȘCANU	Puiul de cuc (roman) . .	—

TIP. ZIARULUI „UNIVERSUL“ — STR. BREZOIANU, 23-25

Prețul lei 50.—

c. 9910.